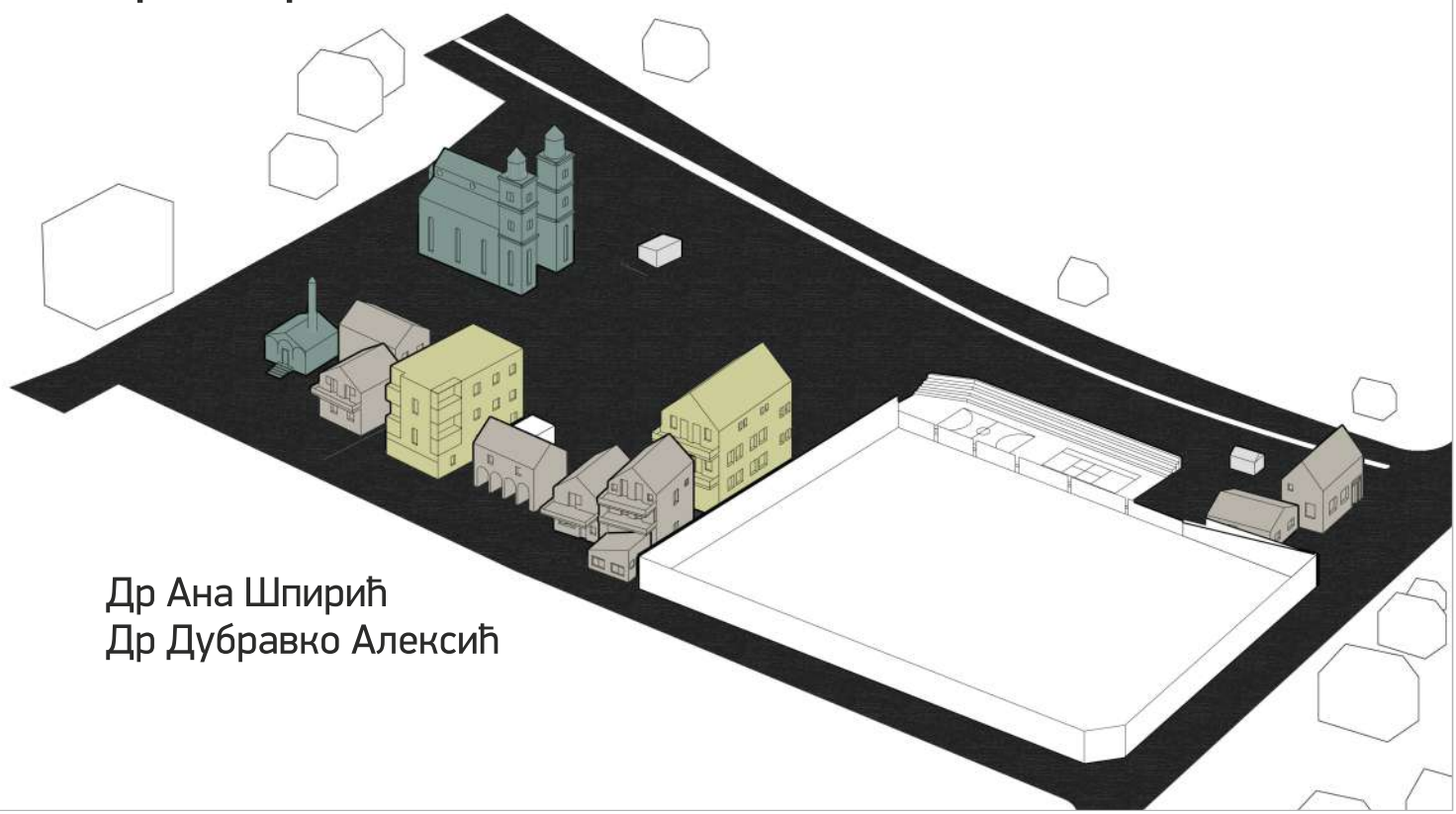

ПРАКТИКУМ ЗА ВЈЕЖБЕ ИЗ ПРЕДМЕТА ОСНОВЕ УРБАНИЗМА:

вјештине посматрања
и разумијевања
простора

Др Ана Шпирић
Др Дубравко Алексић

Универзитет у Бањој Луци
Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет

ПРАКТИКУМ ЗА ВЈЕЖБЕ ИЗ ПРЕДМЕТА ОСНОВЕ УРБАНИЗМА:

вјештине посматрања
и разумијевања простора

Др Ана Шпирић
Др Дубравко Алексић

Аутори:
Др Ана Шпирић
Др Дубравко Алексић

Практикум за вјежбе из предмета Основе урбанизма: вјештине посматрања и
разумијевања простора

Издавачи:
Универзитет у Бањој Луци
Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет Универзитета у Бањој Луци
Бања Лука, Универзитетски град, Булевар војводе Петра Бојовића 1А

Рецензенти:
Проф. др Александра Ђукић,
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет
Проф. др Бранкица Милојевић,
Универзитет у Бањој Луци, Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет

Лектор:
Проф. др Мијана Кубурић Мацура

Аутор прелома и графичке обраде публикације:
Др Дубравко Алексић

Аутор илустрације на насловној страни:
Бранка Јаковљевић

Одлуком Сената Универзитета број 02/04-3.2253-76/25 од 23.10.2025. прихваћен је
приједлог Научно-наставног вијећа Архитектонско-грађевинско-геодетског
факултета Универзитета у Бањој Луци да Практикум за вјежбе из предмета Основе
урбанизма: вјештине посматрања и разумијевања простора буде објављен као
универзитетска наставна литература.

ISBN:
978-99997-45-05-5

Лиценца:
Забрањено прештампавање и фотокопирање. Сва права задржава издавач.

Мјесто и година:
Бања Лука, 2025.

.САДРЖАЈ

Предговор 5

О предмету Основе урбанизма 4

О практикуму 8

ПРВИ ЗАДАТАК: ИЗ ПРИЧЕ У СЛИКУ 9

Теоријски појмови 9

Истраживање кроз цртеж 12

Задатак 13

Препоручена литература 13

Студентски радови 15

ДРУГИ ЗАДАТАК: СЛИКА ГРАДА 52

Теоријски појмови 52

Истраживање кроз фотографију и фото-есеј 54

Задатак 55

Препоручена литература 56

Студентски радови 58

ТРЕЋИ ЗАДАТАК: ИНТЕРАКЦИЈА (ЈАВНОГ) ПРОСТОРА И (ЈАВНОГ) ЖИВОТА 72

Теоријски појмови 72

Истраживање кроз мапе „фигура-позадина“ 75

Истраживање кроз посматрање и мапирање активности 75

Задатак 77

Препоручена литература 79

Студентски радови 80

ЧЕТВРТИ ЗАДАТАК: КУЋА, КУЋИШТЕ И УРБАНИ БЛОК 96

Теоријски појмови: кућа и кућиште 96

Теоријски појмови: градски блок 97

О истраживању кроз архитектонски дијаграм 99

Задатак 1: Кућа и кућиште 101

Задатак 2: Урбани блок 105

Препоручена литература 107

Студентски радови 110

.ПРЕДГОВОР

Боље разумијевање фактора који утичу на обликовање градова и различитих искустава квалитета живота у граду постаје све значајније за креирање савремених политика развоја градова који се сусрећу са изазовом пораста урбане популације. Урбана анализа је користан алат који обухвата низ различитих техника и приступа за проучавање ових фактора и искустава. Развијене вјештине и знања у области урбане анализе унапређују разумијевање урбаних мјеста и доприносе планској пракси у смислу креирања квалитетнијих и отпорнијих мјеста. Практикум за вјежбе из предмета Основе урбанизма, који се изводи на студијском програму Архитектура на Архитектонско-грађевинско-геодетском факултету, настао је као резултат дугогодишњег рада са студентима на примјени различитих техника урбане анализе и презентацији њихових резултата. Практикум, као наставни материјал, садржи практичне задатке и у потпуности је урађен према наставном плану и програму предмета. Осим основне намјене вођења студената кроз практичну наставу, овај практикум може да користи студентима за друге предмете из студија архитектуре који се баве промишљањем простора и процесом пројектовања и планирања. Такође, од користи је за наставнике и сараднике који учествују у извођењу наставе на предмету, као наставни материјал који садржи сва објашњења и упутства за рјешавање задатака. Ово је први практикум за извођење практичне наставе на предмету Основе урбанизма, а додатна мотивација за његову израду је и велика заинтересованост студената за примјену различитих техника урбане анализе, чији су резултати више пута излагани на изложбама. Изазов приликом рада на овом практикуму био је одабир техника урбане анализе и најбољих студентских радова који могу да послуже као примјери добро урађених задатака. У практикуму је пракса урбане анализе приказана као комплексан процес који се састоји од прикупљања и валоризације информација, па до графичког приказивања резултата анализе и закључивања. У извођењу вјежби користе се познате технике урбане анализе и модерни софтверски пакети који омогућавају другачији начин анализе и графичког представљања резултата. Практикум се састоји од четири поглавља која описују четири различита практична задатка. Свако поглавље нуди теоријски дио, који садржи објашњење појмова и концепата важних за усвајање знања и остваривање планираних исхода учења кроз практични задатак. Свако поглавље садржи и упутство за израду задатака. Практикум има униформну структуру која се понавља кроз сва поглавља, те је једноставан и приступачан за коришћење. Може да се чита редослиједом како је написан, јер су задаци који се изводе на предмету приказани од једноставнијих ка сложенијим, али не нужно, јер свако поглавље садржи теоријско појашњење неких урбаних концепата и феномена и опис техника истраживања тих феномена, те може да служи и као подсјетник на претходно усвојена знања и савладане вјештине анализе. Велику захвалност за помоћ при изради овог практикума дугујемо професорицама Бранкици Милојевић и Невени Новаковић, које су својом стручношћу и конструктивним савјетима допринијеле његовом квалитету.

Аутори

.О ПРЕДМЕТУ ОСНОВЕ УРБАНИЗМА

Основе урбанизма (ОА190У) јесте обавезан предмет који се изводи у оквиру академских студија првог циклуса на студијском програму Архитектура на Архитектонско-грађевинско-геодетском факултету. Предмет се изводи у оквиру трећег семестра, а фонд часова чине два часа предавања и два часа практичне наставе седмично. Број ЕСПБ бодова на предмету је 5.

НАСТАВНИЦИ_

Предавања: др Бранкица Милојевић, редовни професор и др Дубравко Алексић, ванредни професор. Вјежбе: др Ана Шпирић, доцент и др Дубравко Алексић, ванредни професор

ЦИЉ НАСТАВЕ_

Предмет разматра теоријске и практичне поставке анализе урбаног простора у циљу разумијевања основних елемената урбане структуре и форме, њихових међусобних релација и фактора који утичу на урбану трансформацију у циљу оспособљавања студената за даље студирање могућности промјене урбаних образаца на свим нивоима и по различитим аспектима урбаног феномена.

ЦИЉЕВИ УЧЕЊА_

- _стицање знања о настанку и развоју градова и аспектима урбаног простора;
- _разумијевање процеса и фактора који утичу на урбану трансформацију;
- _развој вјештина вишеаспектних истраживања урбаних простора;
- _стицање основних знања о међурелацијама у градским просторима;
- _примјењивање техника и вјештина препознавања градских структура, са посебним акцентом на кућу и кућиште, саобраћај и јавне просторе;
- _развијање вјештина урбанистичке анализе;
- _развијање вјештина техничке презентације урбанистичко-архитектонског простора;
- _развијање вјештина индивидуалног, групног и тимског рада;
- _развијање вјештина оралне презентације резултата истраживања.

САДРЖАЈ ПРЕДАВАЊА_

- _Основни појмови у урбанизму;
- _Кратак преглед историјског развоја градова;
- _Аспекти урбаног простора;
- _Фактори који утичу на урбану трансформацију;
- _Класификација и типологија градског ткива;
- _Типолошке одреднице физичке структуре града;
- _Кућа и парцела - становање мањих густина;
- _Становање већих густина;
- _Јавни градски простори;

ВЈЕШТИНЕ ПОСМАТРАЊА И РАЗУМИЈЕВАЊА ПРОСТОРА

- _Улица - типолошка обиљежја;
- _Обликовање простора улице;
- _Анализа отворених јавних простора;
- _Типологија отворених јавних простора;
- _Традиционални градски блок;
- _Отворени градски блок;
- _Обликовање урбаних простора (однос изграђеног и неизграђеног);
- _Континуитет развоја урбаног простора.

МЕТОДЕ ИЗВОЂЕЊА НАСТАВЕ

Интегрисана настава, кроз различите типове предавања, радионица, практичних вјежби, теренског рада и консултација.

ПРИМАРНА ЛИТЕРАТУРА_

- _Никезић, З. „Грађена средина“, Архитектонски факултет Универзитета у Београду, Београд, 2007.
- _Prinz, D. „Urbanizam“, Svezak 2. Urbanističko oblikovanje, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2008.
- _Милић-Марковић, Љ., Милојевић, Б. „Саобраћајнице и простор ▯ допуњено издање“, Универзитет у Бањој Луци, Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет, Бања Лука, 2019.
- _Мирковић, Б. „Основи урбанизма 1Б и 2Б“, Грађевинска књига, Београд, 1983.
- _Линч, К. „Слика једног града“, Грађевинска књига, Београд, 1974.

ОБЛИЦИ ПРОВЈЕРЕ ЗНАЊА И ОЦЈЕЊИВАЊЕ _

Колоквијуми, испит, практичне вјежбе, семинарски рад.

.О ПРАКТИКУМУ

У оквиру предавања и практичне наставе на предмету Основе урбанизма, урбана анализа третира се као емпиријско истраживање које се састоји од скупа различитих приступа, метода и процедура који доприносе разумијевању градова и живота у граду. У практикуму је пракса урбане анализе приказана као вишезначан процес истраживања различитих урбаних феномена и теоријских концепата који су у вези са материјалним и нематеријалним аспектима града.

Практикум се састоји од четири поглавља, односно тематска задатка. Свако поглавље почиње теоријским појмовима и концептима који се намјеравају истражити на одабраним просторима и примјеном одређене технике анализе. Други дио поглавља односи се на образложење технике анализе и начина прикупљања података и информација. У трећем дијелу даје се образложење задатка са детаљним упутствима за израду графичких прилога. У различитим задацима примјењују се различите технике урбане анализе, па се тако у првом задатку користи истраживање кроз цртеж, у другом истраживање кроз фотографију и фото-есеј, у трећем истраживање кроз мапу „фигура & позадина“ и мапирање елемената јавног живота, и, коначно, у четвртом & истраживање кроз архитектонски дијаграм. У посљедњем дијелу сваког поглавља, односно задатка, дају се примјери студентских радова на којима су приказани добри примјери урбане анализе и начин њихове графичке презентације.

Задаци на вјежбама изводе се у оквиру наставног процеса редослиједом како су дати у овом практикуму, јер су задаци изложени почевши од једноставнијих ка сложенијим. У оквиру практичне наставе организује се једнодневна радионица на којој се студенти оспособљавају за коршћење модерних софтверских пакета попут Adobe Illustrator, и Sketchup који им омогућавају лакше провођење истраживања кроз архитектонски дијаграм и презентацију резултата и закључака.

ПРВИ ЗАДАТАК: ИЗ ПРИЧЕ У СЛИКУ

ТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ

Урбани идентитет проучава се у оквиру различитих дисциплина, попут социологије, психологије окружења, географије, архитектуре и урбанизма, а односи се на скуп обиљежја и јединствених карактеристика које граду обезбјеђују препознатљивост и разликују га од других градова.

Урбани идентитет је вишезначан појам, а односи се на физички идентитет и идентитет људи који у њему живе. Физички идентитет одређен је карактеристикама архитектонске и неархитектонске физичке структуре. Пет основних елемената који градску слику чине препознатљивом јесу путање, дистрикти, границе, чворишта и обиљежја. Мјеста која се могу описати као сликовита јесу мјеста која се лако памте и евоцирају у посматрачу менталне слике. На овај начин, урбани идентитет се разумије као механизам за навигацију и просторну оријентацију, који води посматрача да доживи град кроз различите симболе и просторна усмјеравања. Важна компонента доживљаја потврђује да је урбани идентитет друштвено условљен и одређен те да садржи компоненту нематеријалног.

С друге стране, концепт урбаног идентитета утемељен је у појму мјеста, који представља скуп искустава и значења физичких и функционалних димензија мјеста. Људи мјестима приписују значења и на тај начин конструишу свој лични идентитет, који се још назива и идентитет мјеста. Значења су конструисана на основу искуства нематеријалних елемената мјеста, попут историје и културе, али и материјалних, попут архитектуре, споменика културе и сл., који их разликују од других мјеста. Ова субјективна искуства утичу на идентитет мјеста, који се може описати као процес кроз који људи стварају осјећај припадности мјесту. Дакле, урбани идентитет одређен је материјалним и нематеријалним компонентама мјеста, односно физичким изгледом и окружењем (природним и изграђеним), активностима које се у том окружењу одвијају и значењима која људи приписују физичком окружењу и активностима. Сви ови елементи се преплићу у специфичном 'духу мјеста' (*genius loci*), те представљају важан механизам за обнову значења мјеста и колективне меморије.

Урбана меморија представља израз колективне меморије која се развија у одређеном времену и простору. Као спона између прошлости и садашњости, сјећање се разумије као колективни утисак о формирању, промјени и развоју града. Сјећање је колективна активност, јер је свако индивидуално сјећање одређено ширим друштвеним контекстом. Оно што остаје у сјећању појединца резултат је социокултурне интерпретације садржаја меморије и односа појединца према колективним вриједностима. Дакле, садржај урбане или колективне меморије зависи од савременог односа према вриједностима из прошлости. С обзиром на ово, промјене односа према прошлим вриједностима доводе до промјене садржаја меморије. Ово значи да је меморија динамичан конструкт у

којем се однос према прошлости мијења у складу са промјенама савременог друштвеног контекста.

Према начину на који се одржавају и преносе, разликују се комуникативна меморија и културна меморија. Комуникативна меморија заснива се на памћењу оних који су у њој директно учествовали и на усменом предању, а преноси се кроз свакодневни живот. С друге стране, културна меморија, која је дужег вијека трајања, уткана је у нематеријалне вриједности попут ритуала, традиција, фестивала и сл., и у материјалне, попут архитектуре, споменика, различитих предмета, архива и сл.

Урбана меморија конструише се на основу комбинације три различите димензије урбаних мјеста: материјалне, јер се мјеста разумијевају кроз чулно искуство; функционалне, јер је једна од функција мјеста да подржи сјећања; и симболичке, јер се кроз мјеста изражава меморија и оживљава прошлост. Дакле, урбана меморија обухвата материјалне елементе, попут архитектуре и споменика, и нематеријалне аспекте, попут друштвених навика и активности, традиције и историјских догађаја итд.

Архитектура и различита урбана мјеста обликују и буде сјећања о граду. Осим тога, важно је нагласити да се интеракција између урбаног мјеста и колективне меморије дешава на различитим нивоима колективитета. Постоје мјеста у урбаним срединама која се посебно доживљавају на индивидуалном нивоу. Тако, на примјер, сваки становник града препознаје неко мјесто у граду које евоцира посебна сјећања (нпр. кућа у којој је одрастао). С друге стране, постоје мјеста која евоцирају сјећања шире друштвене заједнице. То су мјеста којима заједница приписује иста или слична значења, што је најчешће резултат институционалног наратива о прошлости и јавних политика града. Коначно, меморија града је сума колективних сјећања различитих група, која су евоцирана појединим мјестима, при чему нека сјећања временом нестају, а друга се изнова формирају, чинећи урбану меморију динамичним феноменом.

Урбана култура подразумијева специфичност градског начина живота, при чему се град разумије као динамичан друштвени и културни простор у којем се сусрећу различите друштвене категорије (људи различитих националности, етничког поријекла, образовања, вјерске припадности итд.). Урбана култура односи се на збир свих садржаја који се обликује у специфичним условима велике густине насељености и друштвене хетерогености урбаног друштва. Она подразумијева начин живота, ставове, опште вриједности и друштвене норме различитих група које живе у густо насељеним урбаним срединама. Притом начин живота обухвата скуп обиљежја једне средине на основу којих је могуће разумјети начин на који одређена заједница функционише. У најширем схватању, то може да значи начин на који друштво практикује начела друштвене демократије, начин коришћења урбаних простора, обрасце понашања којима се дефинише приватност и колективитет, однос појединаца према различитим групама, и сл. Дакле, начин живота је значајно обиљежје на основу којег се једна заједница разликује од друге.

Обликовање градског начина живота произлази из културно-друштвеног амбијента грађанског друштва. Друштвени амбијент урбаности креира се на основу традиције његовања елитних садржаја културе, односно институција попут позоришта, галерија, клубова, библиотека и сл., који су темељ 'градскости' насеља. Гледано кроз социолошку призму, урбана култура развија се у условима повољне климе друштвеног повјерења, уважавања различитих вриједности и одговорности према наслијеђеном. Другим ријечима, градски начин живота успоставља се кроз равнотежу између појединца и колектива, која је заснована на друштвеном дијалогу и комуникацији у којој учествује велики број различитости, што представља основне премисе урбаног друштва.

У сваком друштву начин живота је динамична категорија у односу на проток времена и у односу на утицај окружења. Ово значи да је садржај урбане културе резултат процеса дугог трајања темељних обиљежја одређеног друштва, која се могу разумјети као својеврстан друштвени амбијент који зависи од политичког, економског и еколошког контекста града.

ИСТРАЖИВАЊЕ КРОЗ ЦРТЕЖ_

Истраживање кроз цртеж у оквиру урбаних студија подразумева коришћење цртежа као метода истраживања, анализе и презентације елемената урбаног окружења. Оно омогућава разумијевање урбаних средина и процеса који се одвијају у њима кроз цртање, мапирање, визуелну презентацију, али и планирање урбаног развоја. Овај приступ може да укаже на неке недоминантне просторне обрасце, друштвену динамику и просторне односе који нису очигледни кроз друге облике истраживања, нпр. кроз текст. Цртежи омогућавају мапирање и анализу физичке структуре града, као и идентификовање просторних образаца кућа, улица и отворених простора. Такође, цртежи и дијаграми омогућавају лакше разумијевање друштвене динамике, односно начина коришћења простора и интеракције у њему, дефинишући друштвене обрасце. Осим тога, цртежи документују начин на који се урбане средине развијају и мијењају кроз вријеме и на тај начин омогућавају анализу фактора утицаја на развој и планирање будућих интервенција у простору. Коначно, визуелизација сценарија развоја кроз цртеж омогућава развој нових планских рјешења и интервенција.

ЗАДАТАК_

Читање и анализа писаног текста и графичка презентација резултата анализе кроз цртеж, која ће показати промишљање и могућност идентификовања важних урбаних феномена, вриједности и/или елемената и њихове визуелизације, односно графичког представљања.

О тексту. Предмет анализе јесу приче из књиге „Невидљиви градови“ италијанског књижевника, есејисте и новинара Итала Калвина (1923–1985). То је збирка текстова замишљених разговора између монголског цара Кублај-кана и Венецијанца Марка Пола. Марко Поло приповиједа цару о педесет измаштаних градова које је видео на свом пропутавању, и који садрже многе фантастичне елементе. Калвинови градови нису конструисани од материјалних елемената, већ од идеја, при чему сваки град представља својеврсни мисаони експеримент. У текстовима су градови представљени као друштвени конструкт, односно мјеста размјене ријечи, жеља и сјећања. Ови текстови могу се читати на више различитих нивоа: као путописи, идеје о градовима и алегорија о утисцима о градовима.

Метод рада. Студенти су подијељени у групе, при чему се свакој групи додјељује различит текст из књиге. Задатак се ради индивидуално. Прије почетка израде задатка, на часу се у групама дискутује о тексту, с циљем проналажења кључних ријечи и фраза које описују различите урбане феномене и својства градова у тексту.

Графички садржај рада. Слободоручни или технички (архитектонски) цртеж визуелизације изабраног града на формату папира 30 x 30 cm. Студент има слободу у графичкој презентацији тема из текста.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА_

Препоручена литература за теорију

- _Bojović, B. „Fizionomija i memorija grada – 1“, Arhitektonski fakultet, Beograd, 1982.
- _Boyer, M. C. „The City of Collective Memory“, The MIT Press, 1996. Hutter, M. „Experiencing Cities“ (4rd ed.), Routledge, 2021.
- _Mamford, L. „Grad u istoriji“, Book, 2005.
- _Rosi, A. „Arhitektura grada“, Građevinska knjiga, Beograd, 1996.
- _Cresswell, T. „Place: An introduction“, John Wiley & Sons, 2014.

Препоручена литература за истраживање кроз цртеж

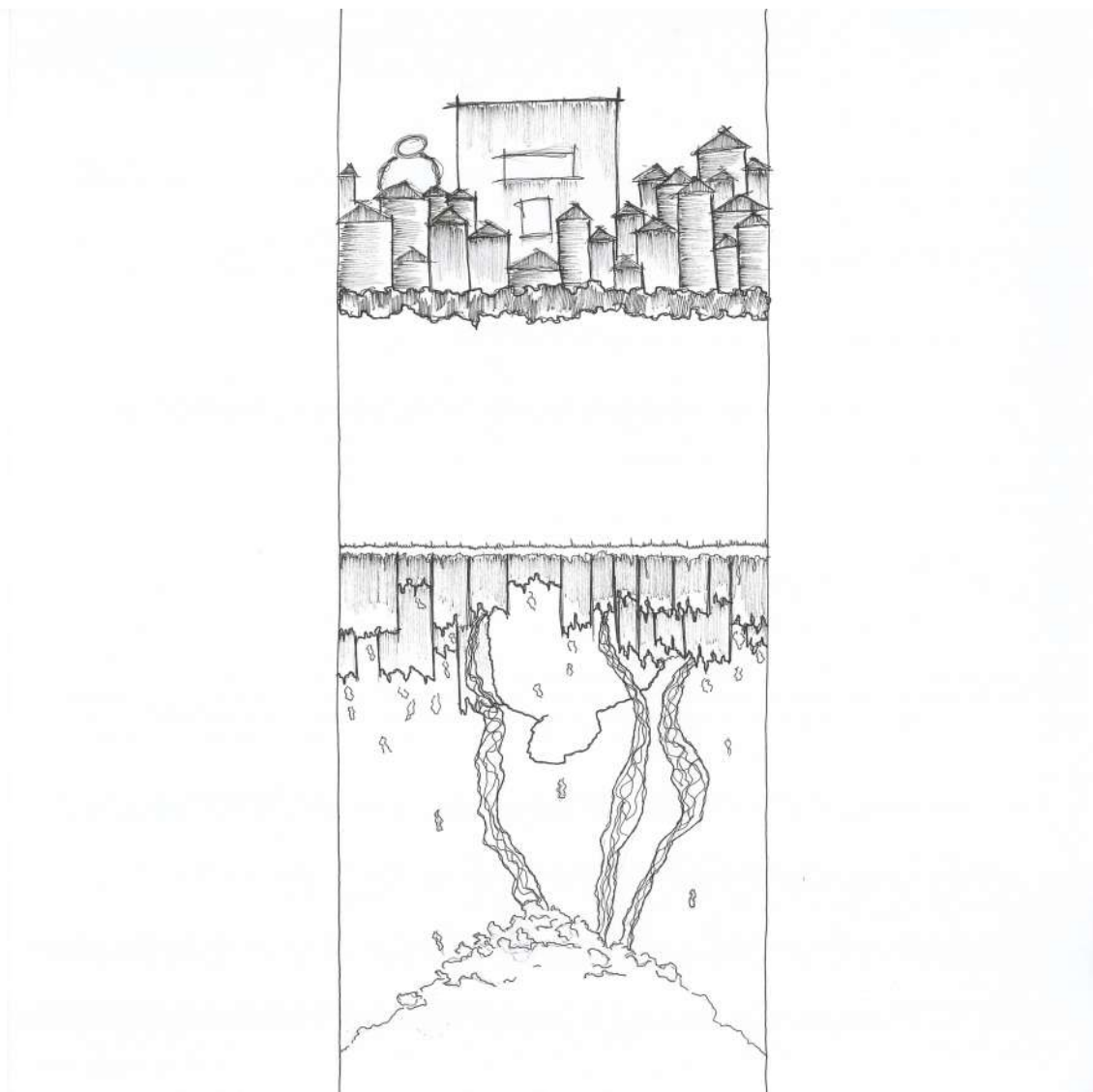
- _Purcell, T., & Gero, J. „Drawings and the design process“, *Design Studies* 19, 1998.
- _Campanario, G. „The art of urban sketching: Drawing on location around the world“, Quarry Books, Beverly, 2012.
- _Farrelly, L. „Drawing for Urban Design: Portfolio Skills: Architecture“, Laurence King Publishing, London, 2011.

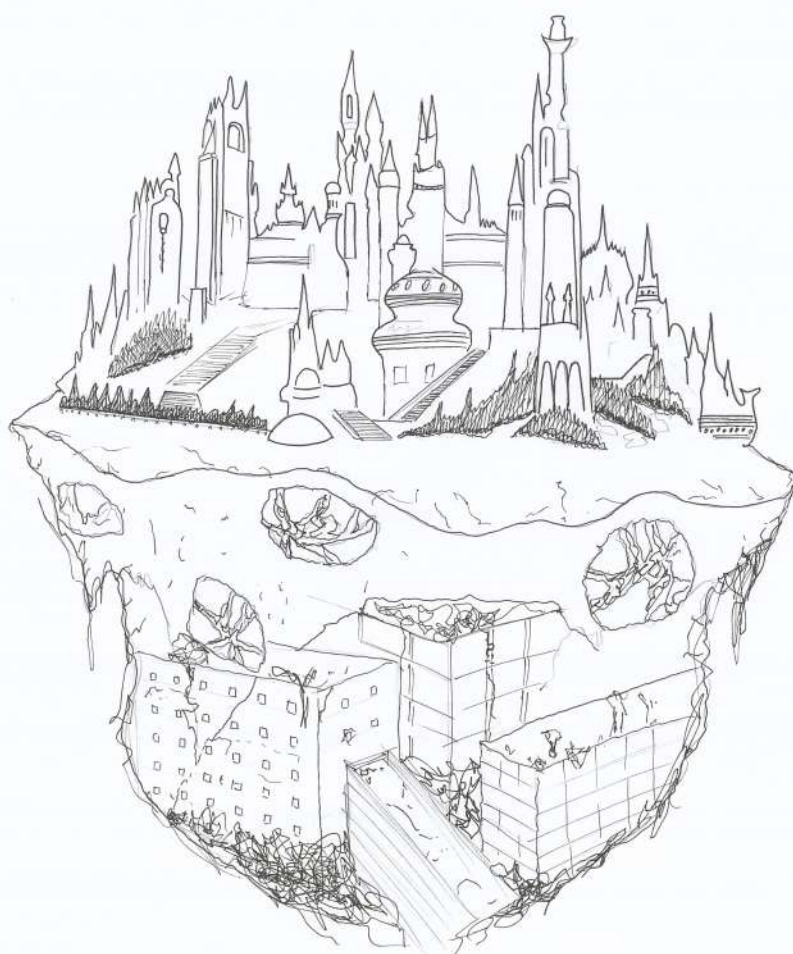
[illegible]

.ГРАДОВИ И НЕБО. 2.

Преноси се ово предање у Витсавеји: да виси у ваздуху једна друга Витсавеја у којој севагају најузвишеније врлине и осећања у граду, и ако земаљска Витсавеја узме за модел небеску, постаће једно с њом. Слика коју предање шири је град од кованог златаса сребрним шрафовима и дијамантским вратима, град драгуља, сав у интарзијама иумецима, какав само врхунски стручан рад може да произведе радећи на материјалу врхунске вредности. Верујући том предању, становници Витсавеје веома држе до свега што подсећа на њихов небески град: акумулирају вредне метале и ретке драгуље, одричу се ефемерних препуштања, израђују облике сложене сталожености. Верују такође ти становници да још једна Витсавеја постоји под земљом, стециштесвега онога што им треба а што је за презир и недостојно, и непрекидно се труде да избришу из Витсавеје на површини сваку везу или сличност са ниском близнакињом. Уместо кровова замишља се да паклени град има преврнуте канте за ђубре, с којих падају корице од сира, масни папири, прљава вода од судова, остаци од шпагета, старизавоји. Или чак да је направљен од оне мрачне, проводне и густе материје која тече низ канализацију, продужујући путању људске утробе, из црне рупе у црну рупу, све док нефљусне на последње подземно дно, и да се баш из те лење пене одоздо издижу кругло круг здања једног фекалног града, савитљивих кула. У предању Витсавеје постоје један истинит и један лажни део. Истина је да две сликелика иду уз град, једна небеска а друга паклена; али грешимо у вези са њиховом веродостојношћу. Пакао што се крчка на најдубљем дну Витсавеје је град који су изградили најцењенији архитекти, направљен је од најскупљих материјала на тржишту, и функционише у свакој својој направи и замисли и сатници, окићен ресама, китама, наборима закаченим на свим цевима и полугама. Концентрисана на сакупљање својих савршених драгуља, Витсавеја мисли да јеврлина оно што је мрачни занос пуњења празне важне самом собом; не зна да су њени једини моменти великодушног препуштања они када откида од себе, када пушта, кад атроши. Ипак, на врху Витсавеје стоји једно небеско тело које одсликава све богатство града, затворено у трезор одбачених ствари: планета која маше љуском од кромпира, покиданим кишобранима, поцепаним чарапама, која бљешти од срче, изгубљених дугмади, хартије за чоколаду, трамвајских карата, одсечених ноктију и жуљева, љуски од јајета. То је небески град и на том небу промичу комете са дугим репом, избачене да круже по простору у једином слободном и срећном чину који умеју да ураде становници Витсавеје, граду који само кад каки није шкрт, прорачунати рачунџија.

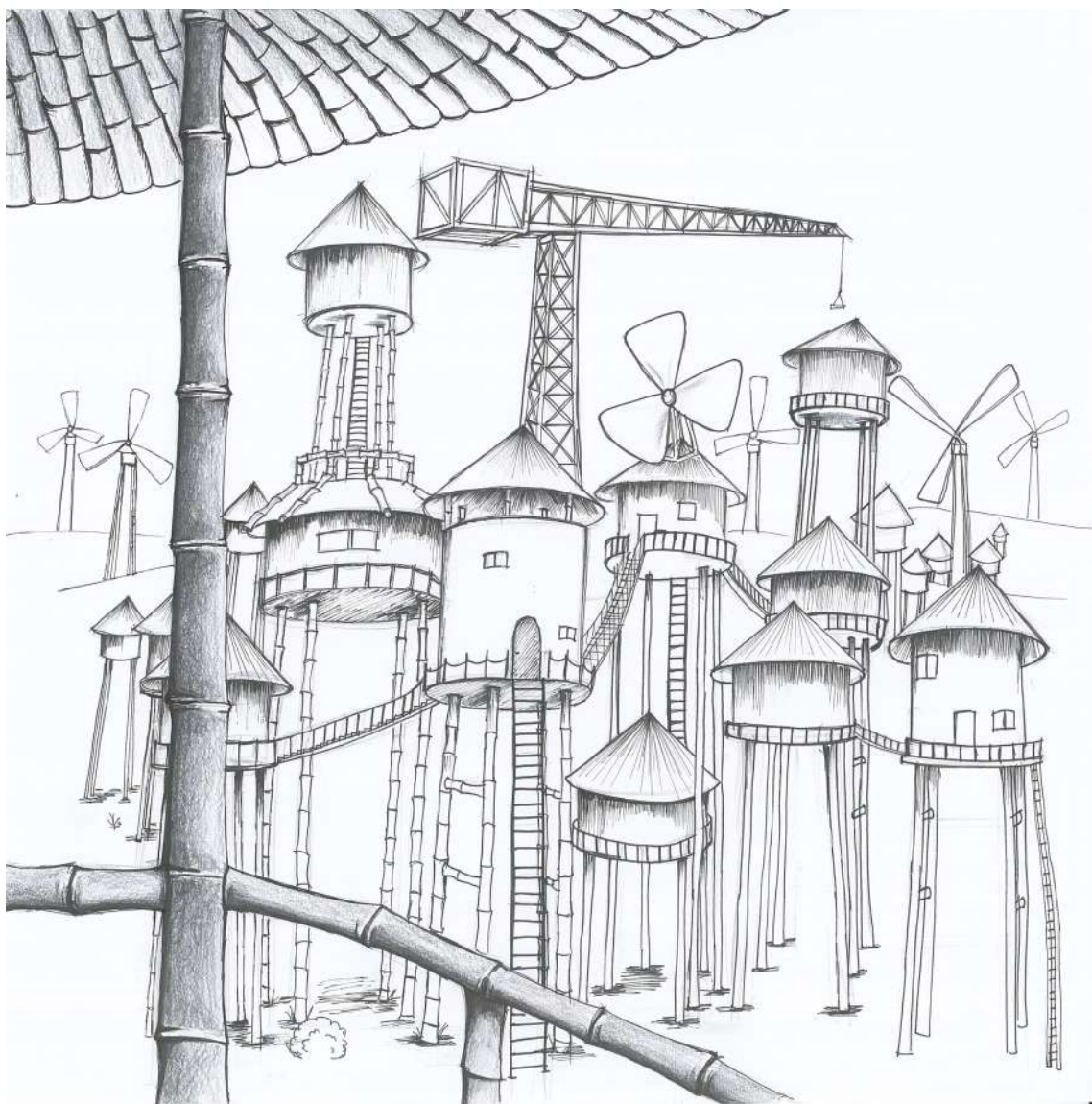

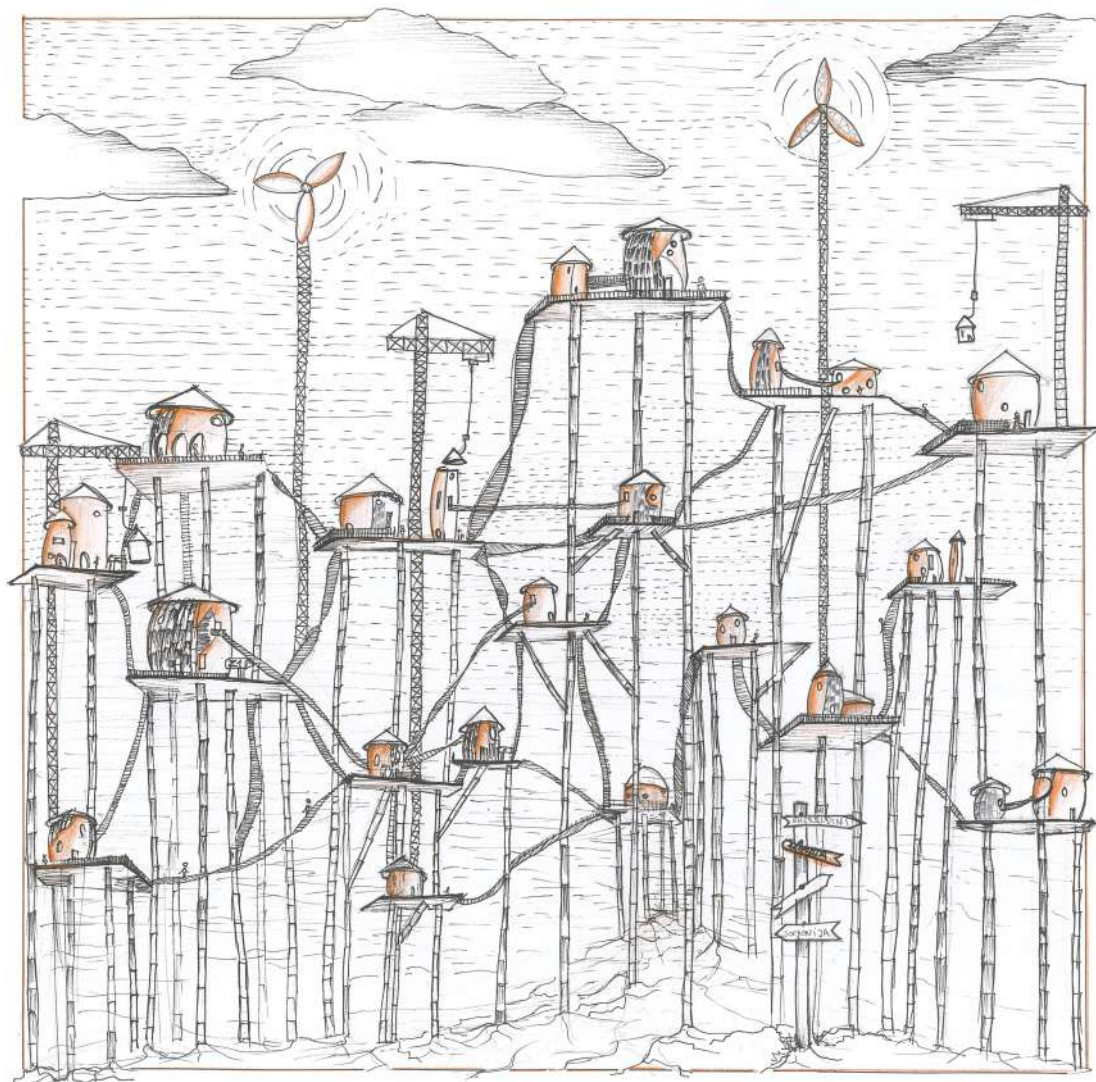

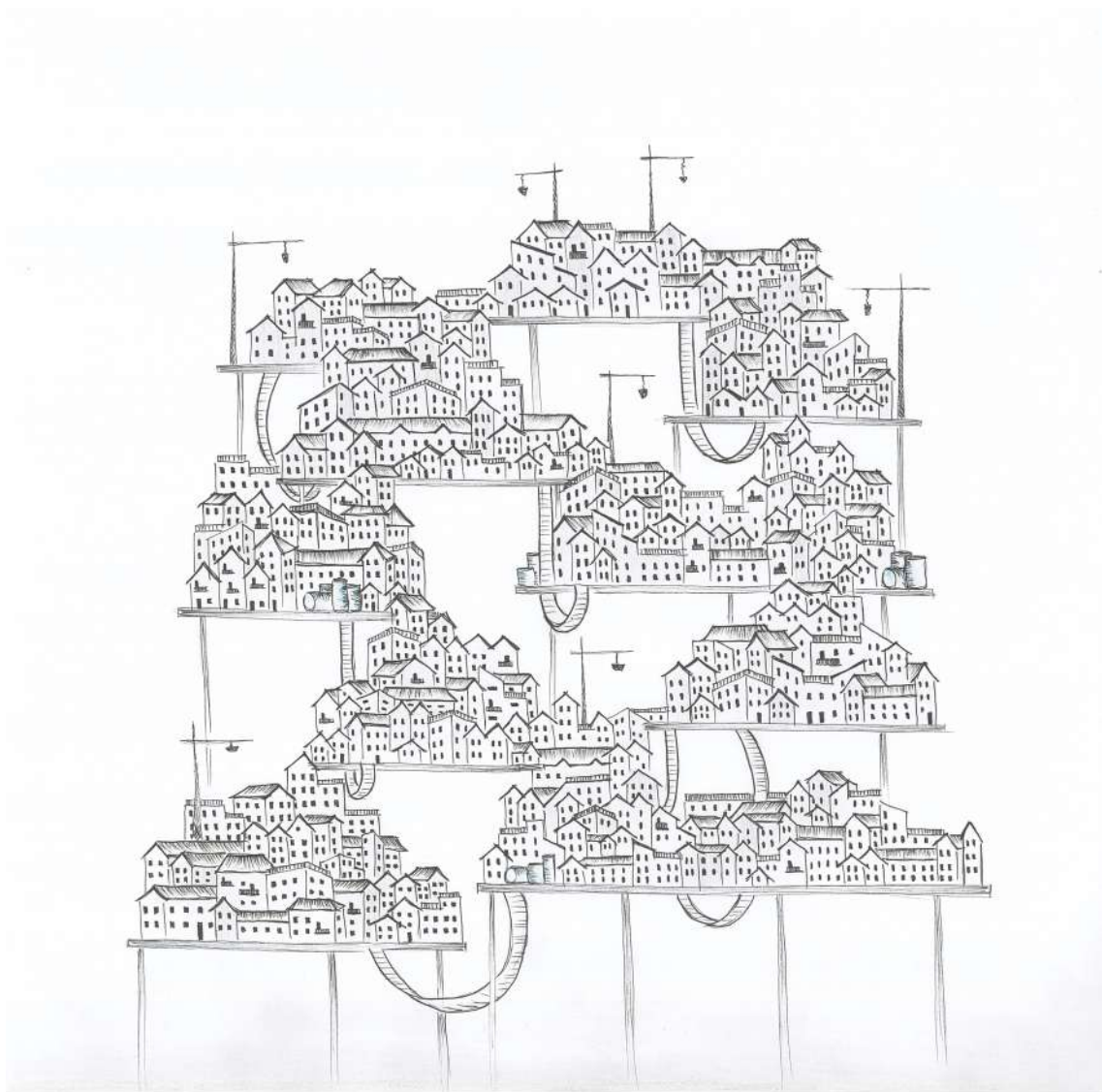
.ТАНКИ ГРАДОВИ. 2.

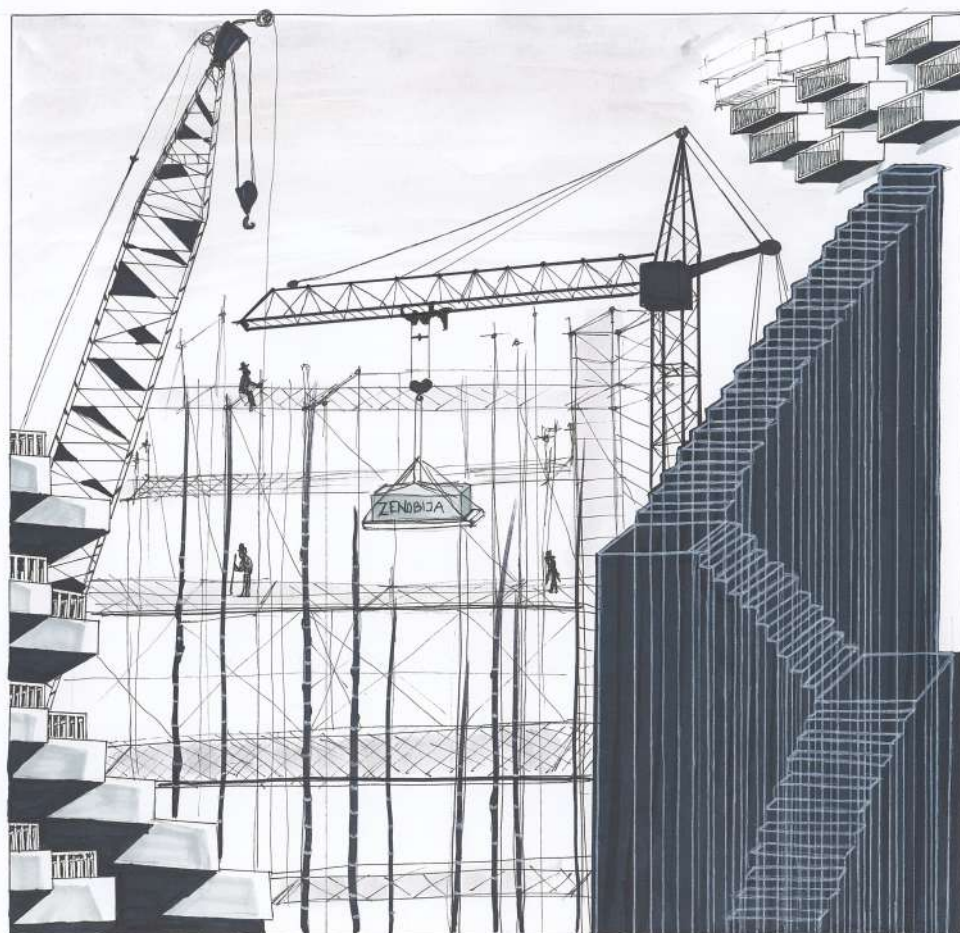
Сада ћу вам причати о граду Зенобији која има нешто чудесно: иако је постављена насупрот земљишту, израсла је на веома високим скелама, и куће су од бамбуса и цинка, са много балкона и тераса, на различитим висинама, на штулама које једна другу прескачу, повезане висећим степеницама и висећим тротоарима, што их надвисују покривени видиковци, купасте надстрешнице, бурад резервоара са водом, ветрењаче, и где штрче котури, дизалице, кранови. Која је потреба или заповест натерала оснивача Зенобије да овако обликује, не памтисе, и према томе не може се рећи да ли је задовољан Зенобијом онаквом какву је миданас видимо, што је никла од каснијег слагања слика на прву и сада већ не одгонетљиву замисао. Али оно сигурно је то да ко живи у Зенобији и ако га питају да опише шта је за њега срећан живот, увек ће замислити град попут Зенобије, са њеним скелама и висећим степеницама, можда неку сасвим другачију Зенобију са размаханим заставама и тракама, али увек на основу комбинације елемената из првобитног модела. Имајући то у виду, бесмислено је установљавати да ли Зенобију ваља класификовати у срећне или несрећне градове. Нема смисла поделити град на те две врсте, већ на друге две: ону која наставља кроз године и промене да обликује жеље и ону у којој жеље или успевају да избришу град или град њих брише.

.ГРАДОВИ И НЕБО. 3.

Ко стигне у Теклу, мало види од града, иза ограда од дасака, заклона од џака, скела, металних конструкција, дрвених мостова што висе на конопцима или су насађени наослонце, мердевине, далеководне стубове. На питање: - Зашто толико дуго траје изградња Текле? - становници одговарају не престајући да подижу кофе, да спуштају оловне жице, да раде горе-доле дугачким четкама. - Да не би почело разарање - одговарају. И упитани да ли се плаше да ће чим се скину скеле град почети да сепарира у парампарчад, додају ужурбано, тихим гласом: - И не само град. Ако, незадовољан одговорима, неко провири кроз пукотиону на огради, виде дизалице како вуку друге дизалице, закрпе како покривају друге закрпе, греде како сезаривају у друге греде. - Какав је смисао ваше градње? - пита. - Какав је циљ неког града који се подиже ако то није град? Где је план који следите, пројекат? - Показаћемо ти га чим се дан заврши; сада не можемо да прекинемо - одговарају. Рад престаје у сутон. Пада мрак на градилишту. Ноћ је звездана. - Ево пројекта - кажу.

.ГРАДОВИ И ЗНАКОВИ. 1.

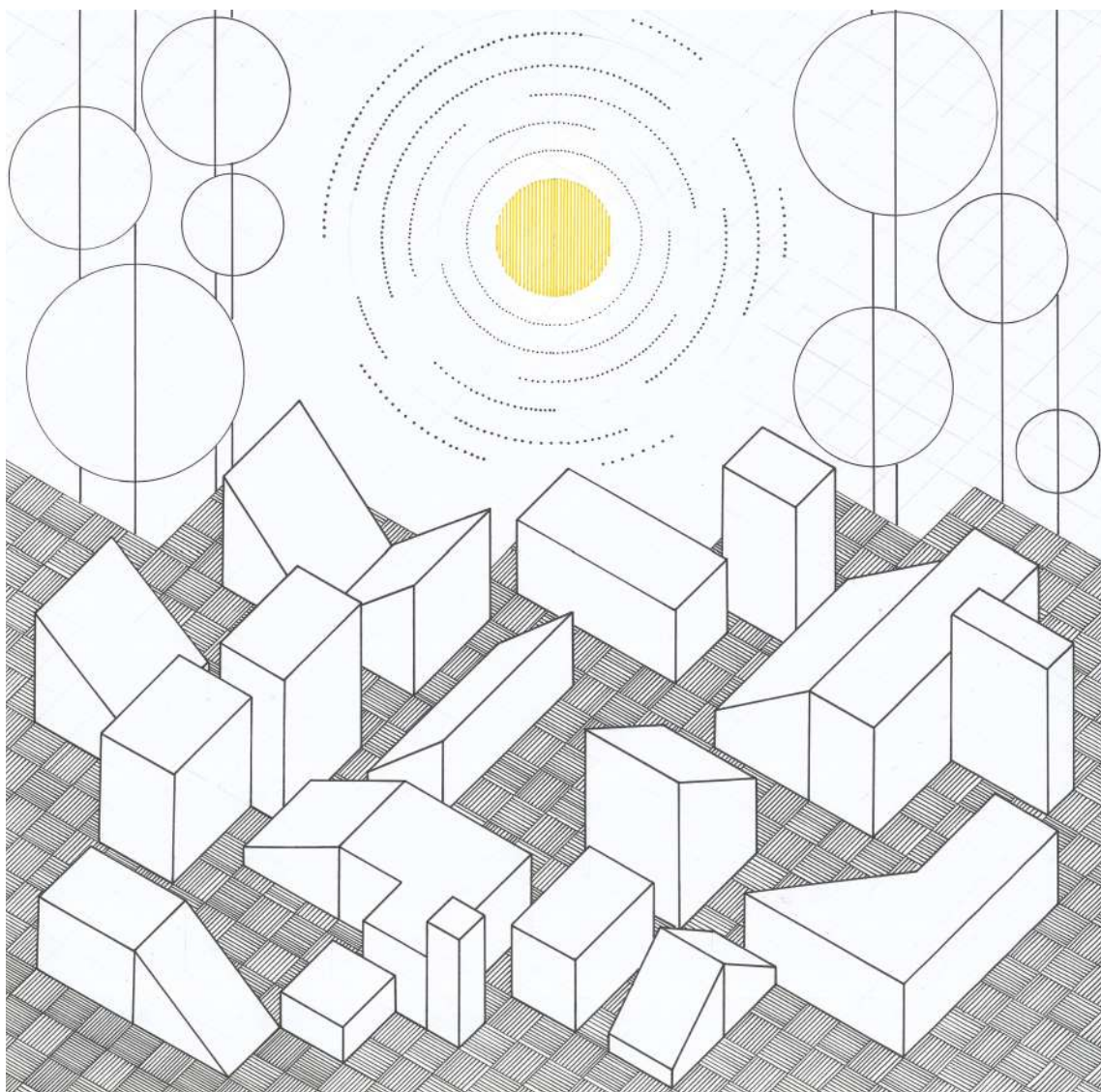
Човек хода три дана између дрвећа и камења. Ретко му се поглед на нечему заустави, и то само кад нешто препозна као знак нечега другог: траг у песку показује да је тигартуда прошао, блато показује ток воде, хибискусов цвет крај зиме. Све остало је немо имеђусобно заменљиво; дрвеће и камење је само то што јесте. Коначно нас пут води у град Тамару. Увлачимо се кроз улице препуне натписа који штрче са зидова. Око не види ствари, већ облике ствари које нешто друго значе: клешта означавају кућу зубара, бокал кафану, хелебарде станицу милиције, кантарпиљарницу. Кипови и штитови представљају лавове, делфине, куле, звезде: знак данешто – ко зна шта – има за знак лава или делфина или торањ или звезду. Остали знаци упозоравају на то шта је забрањено на неком месту – ући у улицицу колима, вршити нужду иза киоска, пецати штапом са моста – и оно што је дозвољено – напајати зебру, куглати се, спаљивати лешеве рођака. Са улаза храма виде се кипови богова, представљени сваки са својим атрибутом: са рогом изобиља, са клепсидром, са медузом, тако да верник може да их препозна и да им се обрати правим молитвама. Ако нека зграда нема никакав знак или фигуру, сам њен облик и место које заузима у граду довољни су да покажу њену функцију: краљевска резиденција, затвор, ковачницановца, питагорејска школа, јавна кућа. Чак и роба коју продавци излажу на тезгама невреди сама по себи већ је знак других ствари: извезена трака за чело значи елеганцију, позлаћена носиљка моћ, томови Авероеса знање, ланчић за чланак на нозисладострасност. Поглед прелеће улицама као по исписаним страницама: град говори све што би требало да мислиш, чини да понављаш тај говор, и док мислиш да Тамару посећујеш, ти само региструјеш имена са којима она сама себе дефинише и све своје делове. Какав је заиста град испод овог густог слоја знакова, шта садржи или крије, човеки излази из Тамаре не сазнавши. Напољу се простира празна земља све до хоризонта, отвара се небо тамо где облаци лете. У облицима које случај и ветар дају облацима човек је већ спреман да препозна фигуре: једрилица, рука, слон...

TAMARA >

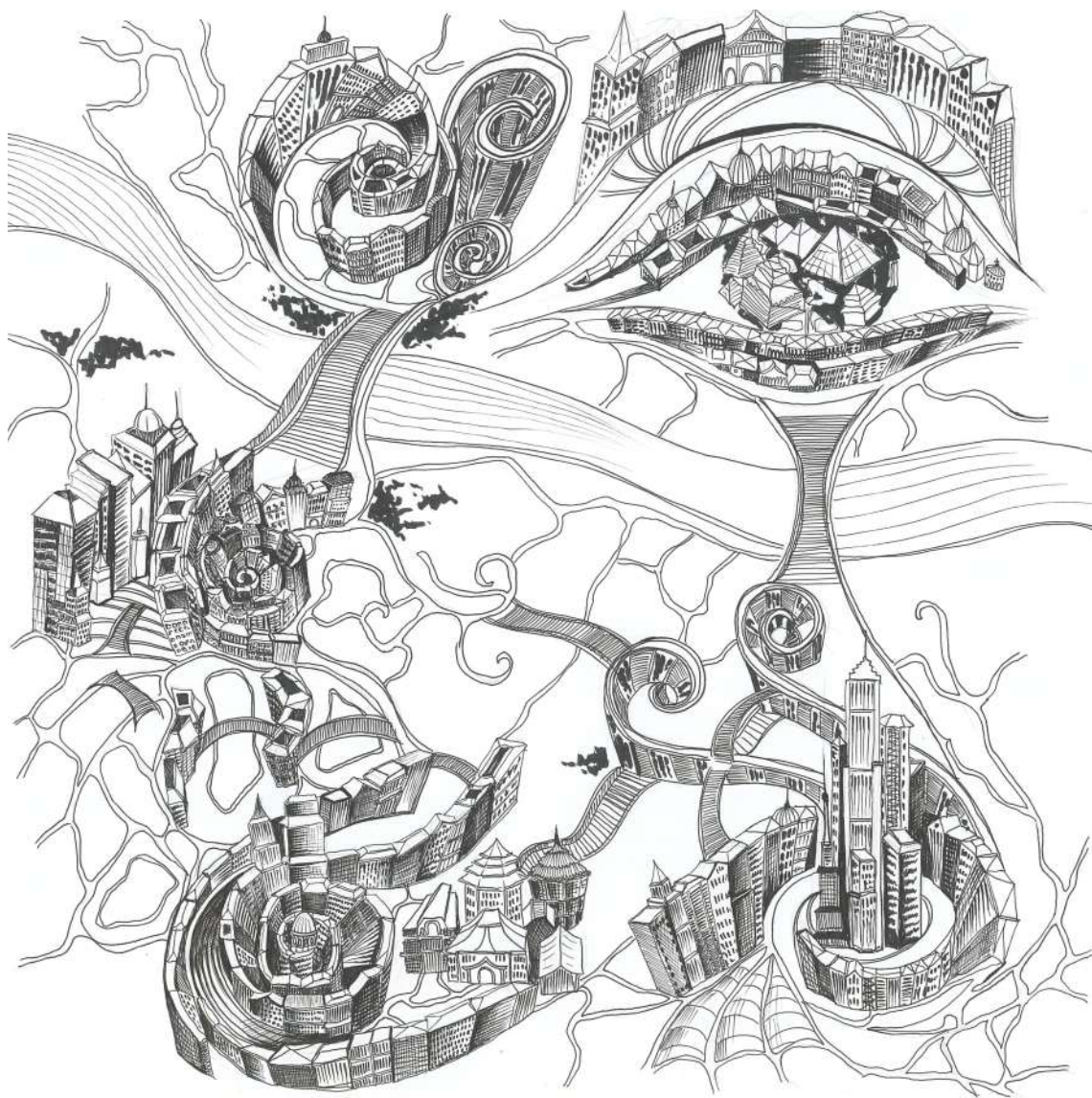

.ТРГОВИНСКИ ГРАДОВИ. 3.

Ступивши на територију која има Еутропију за главни град, путник не види један град већ много градова, истих величина и који нису међусобно различити, размештени наједној високој и таласастој висоравни. Еутропија није један град већ сви ти градовизаједно; само један је настањен; остали су пусти; а то се одиграва на смену. Сада ћувам испричати како. Онога дана када се становници Еутропије осете преморени и никоме не може да издржи свој посао, своје рођаке, свој дом и свој живот, дугове, светкоји поздравља или отпоздравља, тад цело становништво одлучује да се помери усуседни град који је зато ту да их чека, празан и као нов, где ће свако започети неки новпосао, узети другу жену, видеће неки други пејзаж отварајући прозор, и вече проводиу другим разонодама, пријатељствима, оговарањима. Тако се њихов живот обнавља изселидбе у селидбу, између градова што се због изложености или нагиба или токоваводе или ветрова показују сваки са по нечим различитим од другог. Пошто је њиховодруштво уређено без великих разлика у богатству или власти, прелази са једнефункције на другу одигравају се готово без потреса; разноврсност је осигуранаразноврсношћу дужности, толиком да се у току једног живота човек ретко врати на својпочетни занат. Тако град понавља свој једнаки живот померајући се горе-доле по празној табли. Становници изнова глуме исте сцене са различитим глумцима; понављају исте репликеса благо измењеним акцентима; отварају промењена уста у једнаке зевове. Сама међусвим градовима царства, Еутропија остаје сама себи идентична. Меркур, богнесталних, коме је град светиња, направио је ово двоструко чудо.

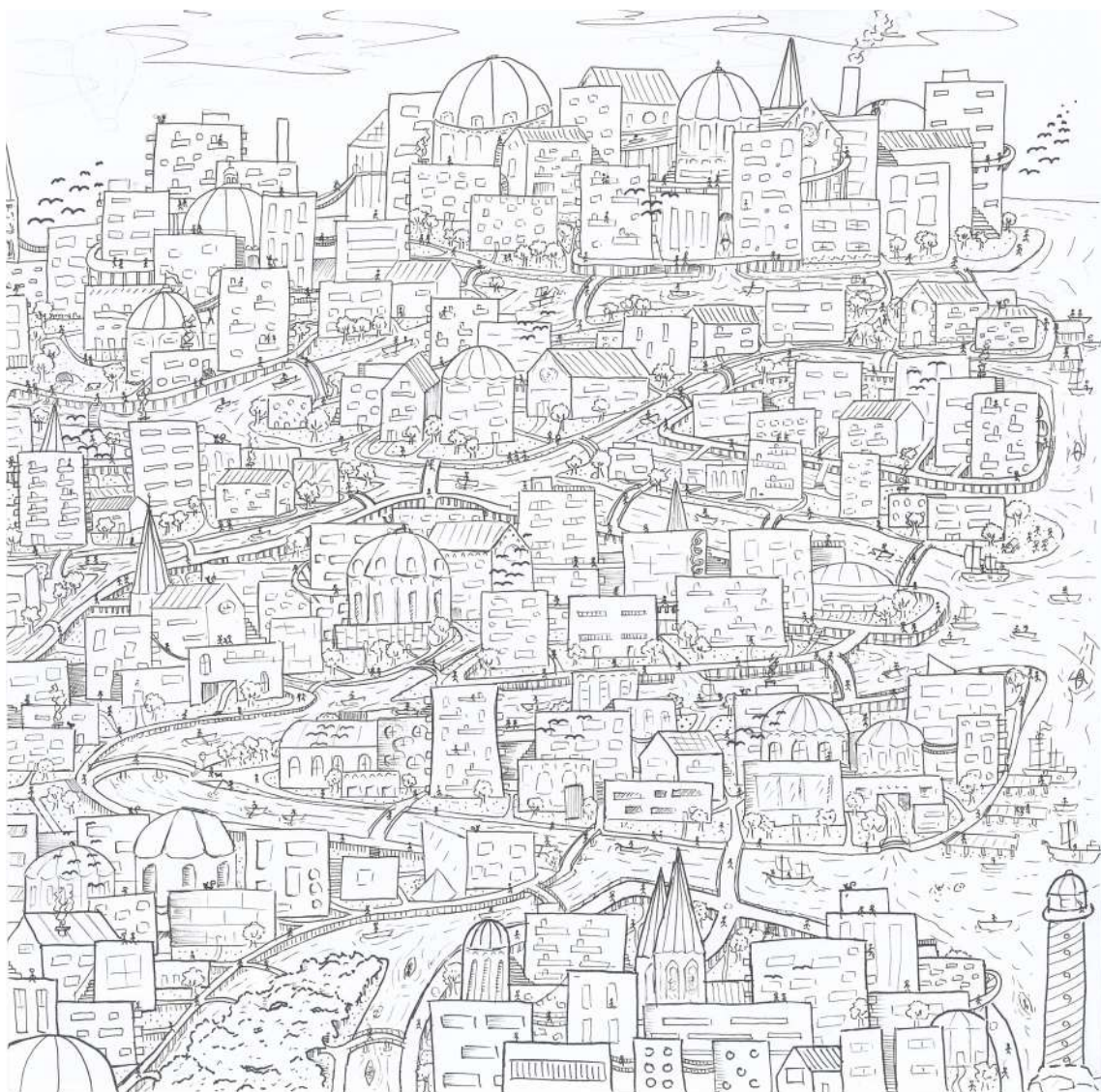
.ТРГОВИНСКИ ГРАДОВИ. 5.

У Смералдини, воденом граду, мрежа канала и мрежа путева се преплићу и пресецају. Кад идеш са једног места на друго, увек имаш избор између пута копном или чамцем: ис обзиром на то да најкраћи пут између две тачке у Смералдини није права већ цик-цаклинаја, а и она се грана у бројне могућности, путеви који се сваком пролазнику отварају нису само два већ многи, и још их је више за онога ко смењује путовање чамцем са прекрцавањем на тло. Тако да су становници Смералдине поштеђени досаде да сваки дан прелазе исти пут. И то није све: мрежа пролаза није само на једном нивоу већ прати успоне степеница, балкона, мостова у облику магарећих леђа, висеће улице. Комбинујући делове разних путева, уздигнутих или на површини, сваки становник се сваког дана разоноди неком новом маршрутом иако иде на иста места. Најобичнији и најмирнији животи у Смералдини одигравају се без понављања. Већем притиску су изложени овде, као и свугде, тајни и узбудљиви животи. Мачке Смералдине, лопови, тајни љубавници, крећу се узвишенијим и испрекиданијим путевима, скачући са једног крова на други, спуштајући се са кровне терасе на балкон, ходајући по олуцима као месечари. Мало још ниже, мишеви трче по мрак канализације један другом за репом, заједно са завереницима и шверцерима: вире из шахтова и канализација, нестају у међупросторима и улицицама, вуку из једног скровишта у друго кору од сира, забрањена добра, џакове барута, пролазећи кроз компактност града изрешетаног мрежом подземних пролаза. Мапа Смералдине морала би да садржи, у мастилу различитих боја, све те стазе, водене и чврсте, видљиве и скривене. Мало је теже фиксирати на папиру пут ласти, што секу ваздух изнад кровова и спуштају се дуж невидљивих путања, непокретних крила, нагло скрећу да би прогутале комарца, спирално се уздижу на неки врх, и надгледају на свакој тачки својих ваздушних путањи све тачке града.

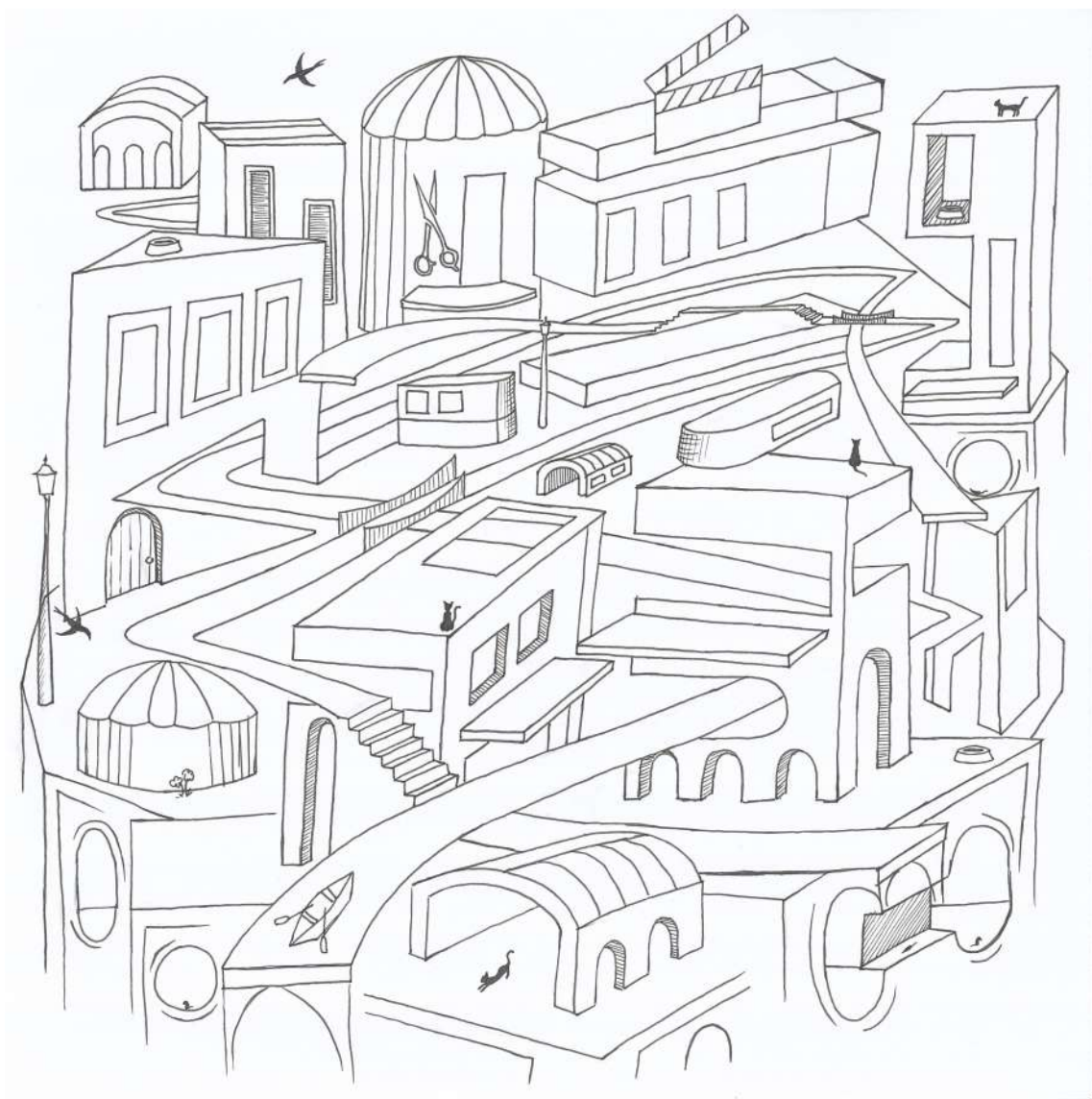

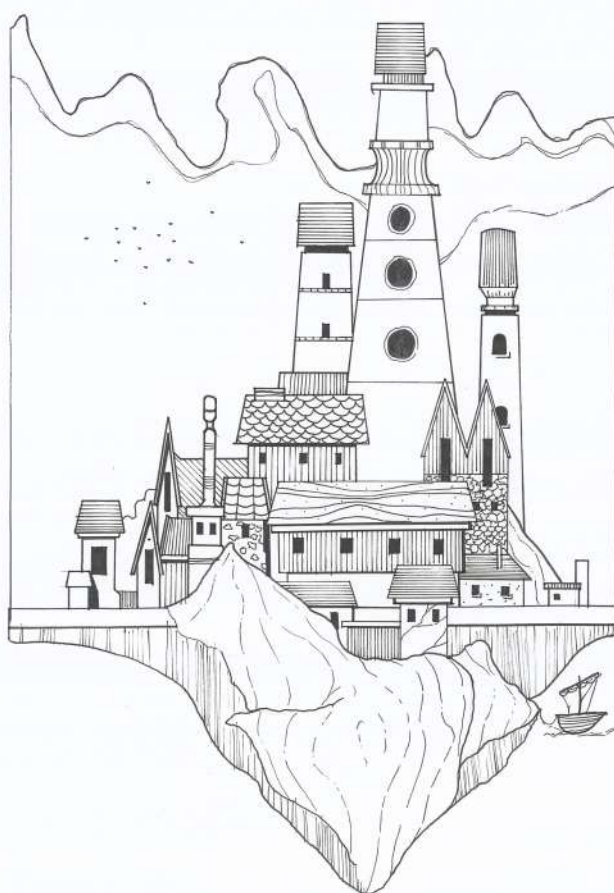

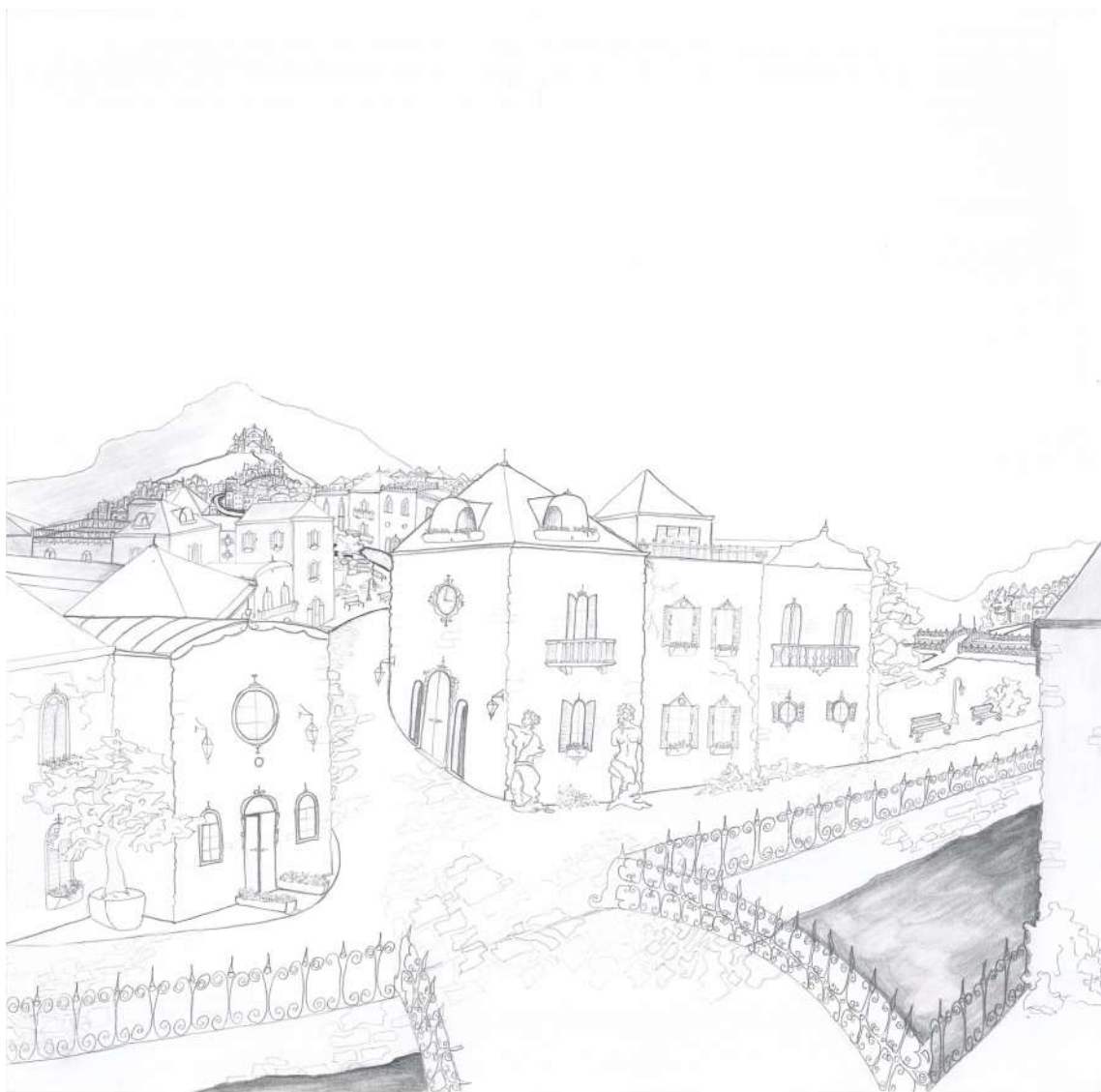

.ГРАДОВИ И ОЧИ. 4.

Стигавши у Филиду, задовољан си да видиш колико различитих мостова премошћаваканале: мостови у облику магарећих леђа, покривени, на стубовима, на чамцима,весећи, са рупичастом оградом; колико различитих прозора гледа на улице: дводелниса стубићем, маварски, у облику копља, шпицастог врха, са полукружним или кружнимокнима; колико различитих подова покрива тло: калдрма, плоче, шљунак, беле итамноплаве плочице. На свакој тачки град нуди изненађење за очи: жбунови капре којиштрче из зида тврђаве, кипови три краљице на једном подножју, купола у обликуглавице луна са три мала луна набодена на врху. „Срећан је онај који има сваки дан Филиду пред очима и не престаје да види ствари које она садржи”, узвикујеш, са жалом што мораш да је напустиш само што си је погледом окрзнуо.Дешава ти се међутим да се задржиш у Филиди и да завршиш ту свој живот. Убрзо градбледи пред твојим погледом, бришу се украси, кипови на пиједесталу, куполе. Као и свистановници Филиде пратиш цик-цак линије из једне улице у другу, разазнајеш сунчанеделове од сеновитих, овде нека врата, тамо неко степениште, нека клупа на којуможеш да спустиш корпу, улегнуће на којем можеш да паднеш ако не пазиш. Свеостало у граду је невидљиво. Филида је простор у коме се исцртавају путање које висеу празнини, најкраћи пут да стигнеш до тезге трговца а да избегнеш шалтер повериоца.Твоји кораци иду за оним што се не налази изван погледа већ унутра, закопано иизбрисано: ако од две капије једна изгледа веселија, то је зато што је туда пре тридесетгодина пролазила једна девојка широких извезених рукава, или само зато што пада нању светлост у неко доба дана као на ону капију за коју се не сећаш где је.

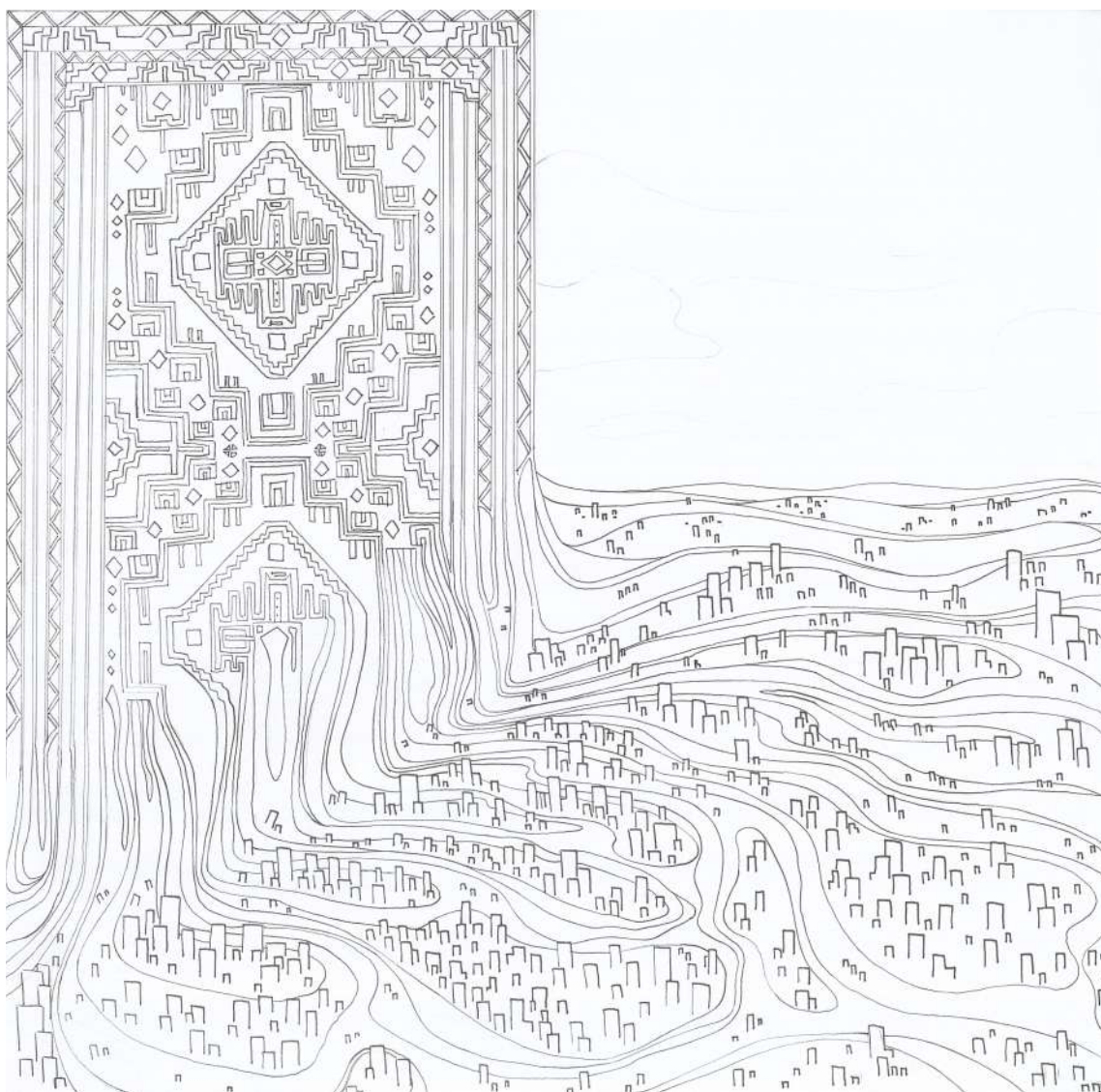

.ГРАДОВИ И НЕБО. 1.

У Еудосији која се простире нагоре и надоле, са кривудаџим улицицама, степеницама, ћорсокацима, кућерцима, чува се један тепих на коме може да се посматра правиоблик града. На први поглед ништа не личи мање на Еудосију од цртежа тепиха, сложеног у симетричним фигурама које понављају своје мотиве дуж правих кружнихлинија, исткан иглама са сјајним концима, чије смењивање шара може да се прати дужцелог ткања. Али ако га пажљиво загледаш, уверићеш се да свако место на тепихуодговара месту у граду и да све ствари које град садржи, садржи и шара, у складу сањиховим правим односом, што промиче твом, од вреве, буке, гужве, расејаном оку. Свата збрка у Еудосији, њакање мула, мрље црног дима, мирис рибе, је оно што се види уделимичној перспективи коју ти ловиш; али тепих доказује да постоји тачка из које градпоказује своје праве пропорције, геометријска шема подразумевана у сваком његовомнајмањем детаљу. Лако је изгубити се у Еудосији: али кад се концентришеш да буљиш у тепих, препознашулицу коју си тражио у неком гримизном или индиго или тамноцрвеном концу што тепосле једног дугог круга уведе у пурпурни ограђен простор који је твој прави циљ. Свакистановник Еудосије пореди са непомичним редом на тепиху неку своју слику града, неки свој страх и свако може да нађе скривен међу арабескама неки одговор, причу свог живота, заокрете судбине. О тајанственом односу два тако различита предмета као што су тепих и град упитан је један пророк. Један од два предмета - гласио је одговор - има облик који су му боговидали на звезданом небу са орбитама по којима се покрећу светови; други је приближанодраз, као свако људско дело. Пророчанства су већ одавно била сигурна да је хар монична шара на тепиху билабожанско дело; у том смислу је пророчанство протумачено, без спора. Алиистовремено можеш и супротно да закључиш: да је права мапа универзума град Еудосија такав какав јесте, мрља која се шири без облика, са свим улицама у шрех, кућама што се руше једна преко друге у прабини, пожарима, урлицима у мраку.

ДРУГИ ЗАДАТАК: СЛИКА ГРАДА

ТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ

Визуелни квалитет урбане средине у вези је са елементима физичке структуре и менталном сликом окружења. Он омогућава лакше сналажење у урбаној средини и развија се кроз сложен процес перцепције и интеракције између корисника простора и окружења (изграђеног и неизграђеног). Урбана средина доживљава се кроз фрагменте физичких елемената и њихових образаца.

Когнитивна мапа представља менталну интерпретацију окружења на основу памћења и оживљавања елемената окружења и њихових образаца у сјећањима. Њене карактеристике зависе од прикупљеног искуства и знања о окружењу, али и значења која им сваки појединац приписује.

Сликовитост се дефинише као онај квалитет урбане средине који пружа велику вјероватноћу да ће у неком посматрачу пробудити снажну менталну слику. Сликовитост је квалитет који утиче на индивидуални доживљај, способност за идентификацију са окружењем, оријентацију, осјећај безбједности и способност да се препозна просторни ред и фрагментација. Круцијалне компоненте разумијевања сликовитости јесу урбана когниција и естетика.

Читљивост се односи на лакоћу са којом се дијелови града могу распознати и организовати у кохерентну слику. Читљивост је резултат интеракције пет основних елемената слике града: путева, ивица, дистрикта, чворишта и репера.

Слика града представља индивидуалну менталну слику која настаје као резултат двосмјерног процеса интеракције између посматрача и његовог окружења. Ради сложеног процеса доживљаја простора, различити посматрачи (корисници) могу имати различиту слику урбаног окружења. Слика града може се анализирати кроз три параметра који се у стварности увијек појављују заједно, а то су:
_идентитет: шта одликује објекат и одваја га од других појмова (идентификација);
_структуру: просторни односи објекта према другим објектима и посматрачу;
_значење: практични или емотивни смисао.

Слика града састоји се од пет основних елемената, а то су:

_ПУТЕВИ (СТАЗЕ) - путање дуж којих се посматрач често, повремено или потенцијално креће. То могу да буду улице, пјешачке стазе, транзитне линије, канали, жељезничке пруге и сл.;

_ИВИЦЕ (ГРАНИЦЕ) - линеарни елементи које посматрач не користи или не сматра путањама, а представљају границе између двије путање и линеарне прекиде у континуитету (обале, жељезничке пруге, зидови);

_ДИСТРИКТИ - средњи до велики дијелови града, који су препознатљиви по неким специфичним карактеристикама;

ВЈЕШТИНЕ ПОСМАТРАЊА И РАЗУМИЈЕВАЊА ПРОСТОРА

_ **ЧВОРИШТА** - важне тачке или стратешка мјеста у граду у које посматрач може да уђе. То могу да буду раскрснице, мјеста прекида у саобраћају, укрштања путева, станице и сл.;

_ **ОБИЉЕЖЈА** - референтне тачке или важни оријентири, у које посматрач не улази. То могу да буду зграда, знак, продавница или планина. Обиљежја се углавном сагледавају са већих дистанци, виде се из многих углова и удаљености, преко врхова неких мањих елемената. Обиљежја су најважнији елементи структуре и идентитета неког простора.

ИСТРАЖИВАЊЕ КРОЗ ФОТОГРАФИЈУ И ФОТО-ЕСЕЈ_

Фото-есеј представља облик визуелног истраживања различитих тема и прича путем фотографије, који је окарактерисан присуством субјективног доживљаја теме од стране наратора. Фото-есеј састоји се од низа фотографија у којем свака фотографија има улогу у причању приче или излагању основне идеје. Низ фотографија омогућава приказ комплексне теме коју није могуће приказати у једној фотографији, при чему одабир фотографија и начин њиховог груписања јасно изражавају лични став аутора. Стога, фото-есеји представљају индивидуалан начин изражавања идеја, мисли, емоција и утисака.

Фото-есеј је честа техника кроз коју се истражују урбани феномени и теоријски концепти из области урбаних студија. Кроз фото-есеј могу да се истражују теме попут свакодневног живота у одређеним насељима и сусједствима, уз наглашавање њиховог јединственог карактера и атмосфере, различитих друштвених питања од значаја за разумијевање и развој градова, карактеристика културних пејзажа и сл.

Основни елементи фото-есеја јесу:

ТЕМА: Фото-есеј је самосталан рад који преноси причу без писаног објашњења. Неке форме фото-есеја могу да садрже неке ријечи или слогане који само додатно доприносе појашњењу намјере аутора;

ОДАБИР ФОТОГРАФИЈА: Правилним одабиром фотографија обезбјеђује се преношење основне идеје приче. Фото-есеј може да садржи фотографије најразличитијих призора и портрета, као и фотографије у боји и црно-бијеле фотографије;

РЕДОСЛИЈЕД ФОТОГРАФИЈА: Фотографије је потребно презентовати одређеним ефектним и ефикасним редослиједом, на начин да причају главну причу и преносе поруке логичним слиједом;

САДРЖАЈ ФОТОГРАФИЈА: Фотографије одабране за фото-есеј треба да садрже информације које говоре о теми, али могу да дају и емотивни одговор на исту;
НАСЛОВ: Насловом се описује тема или порука есеја. У неким ситуацијама, фото-есеј може да садржи и кратки текст који додатно објашњава причу и помаже преношење жељене намјере;

МУЗИКА И ЗВУКОВИ: Коришћење одговарајуће музике у позадини, у зависности од медијума приказивања фото-есеја, може да утиче на креирање расположења и допринесе доживљају теме и порука са фотографије.

Основни кораци у креирању фото-есеја јесу:

- _одабир теме;
- _истраживање и планирање (прикупљање информација и података о предмету истраживања и развој концепта за фото-есеј);
- _снимање различитих фотографија;
- _одабир фотографија и разврставање у логичан редослијед;

_додавање текста (кључних ријечи), уколико је неопходно.

ЗАДАТАК_

Визуелна интерпретација урбаних мјеста и идеја о граду кроз фотографију.

Метод рада. Задатак се ради индивидуално. На часу се, прије почетка израде задатка, у групама дискутује о задатим темама које је потребно истражити кроз фотографију и дају се упутства о фотографији као техници истраживања и визуелизацији урбаних феномена.

ВАРИЈАНТА 1. Визуелна интерпретација пет елемената слике града (путање, ивице, дистрикти, чворишта, обиљежја) кроз фотографију.

Упутство:

ПУТЕВИ: Фотографијом приказати линеарну руту (улица, стаза, бициклистичка трака) која посматрача јасно води кроз простор, са нагласком на перспективу и правац кретања.

ИВИЦЕ: Пронаћи и забиљежити границу која јасно раздваја двије просторне цјелине (ријека, зид, ограда, дрвореди, жељезничка пруга).

ДИСТРИКТИ: Одабрати дио града који има препознатљив карактер (стамбени, индустријски, пословни) и документовати га тако да се види његова јединствена атмосфера и визуелни идентитет.

ЧВОРИШТА: Снимити мјесто које представља централну тачку окупљања или пресијецања путања кретања људи (трг, раскрсницу, станицу).

ОБИЉЕЖЈА: Фотографијом приказати објект или елемент који се истиче у простору и помаже у оријентацији (торањ, споменик, карактеристична зграда).

Графички прилог: фото-есеј.

Рад (фото-есеј) предаје се на папиру формата ширине А4, који је подијељен на 15 једнаких квадратних поља. Фото-есеј треба да се састоји од довољног броја фотографија (минимално пет) како би се визуелно представила прича о пет елемената слике града, а у остала празна поља могуће је уписати одређене кључне ријечи, које додатно доприносе интерпретацији елемената и појашњењу фотографија. *Фотографије морају бити оригиналне и снимљене од стране студента. Композиција треба јасно да преноси идеје које представља.*

ВАРИЈАНТА 2. Препознавање мотива из прочитаног текста о граду (нпр. „Невидљиви градови“ Итала Калвина), карактера јавног живота, активности и 'невидљивих мјеста', и њихова визуелна интерпретација кроз фотографију.

Графички прилог: фото-есеј.

Рад (фото-есеј) предаје се на папиру формата 30 x 30 cm, који је подијељен на девет једнаких квадратних поља у која су смјештене фотографије. У три реда фотографија причају се три задате теме. *Фотографије морају бити оригиналне и снимљене од стране студената. Композиција треба јасно да преноси идеје које представља.*

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА_

Препоручена литература за теорију:

_Gel, J. „Gradovi za ljude“ PALGO centar, Beograd, 2018.

_Norberg Šulc, K. „Egzistencija, prostor, arhitektura“, Građevinska knjiga, Beograd, 2006.

_Norberg-Schulz, C. „Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture“, Rizzoli, New York, 1979.

_Линч, К. „Слика једног града“, Грађевинска књига, Београд, 1974.

Препоручена литература за истраживање кроз фотографију:

_Gillian, R. „Visual Culture, Photography and the Urban: An Interpretive Framework“, Space and Culture, 2014.

_Van Melik, R., Ernste, H. „'Looking with intention': using photographic essays as didactical tool to explore Berlin“, Journal of Geography in Higher Education, 43(4), 2019, 431–451. <https://doi.org/10.1080/03098265.2019.1660864>

ВЈЕШТИНЕ ПОСМАТРАЊА И РАЗУМИЈЕВАЊА ПРОСТОРА

куда_води_овај_ПУТ

крећем_СТАЦИОМ_познатом

кад_бих_био_радио_АНТЕНА

на_СТАНИЦИ_у

разума_руб

ни_један_метар_КВАРТА_мог

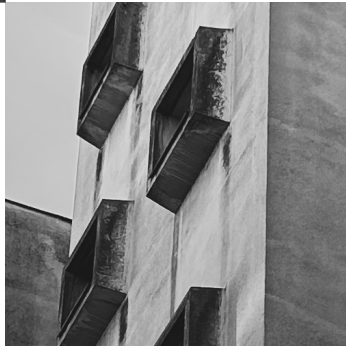
гледам_пусте_УЛИЦЕ

na šesnaesti,
a lift van funkcije

béton_brut
exposed

1987.
vultures

trotoarska ograda
teška 2tone

raskršće puteva?

ВЈЕШТИНЕ ПОСМАТРАЊА И РАЗУМИЈЕВАЊА ПРОСТОРА

Да ли познајеш пут ?

Привремени репер

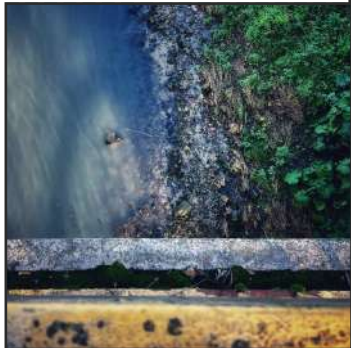
ту сам али не задуго

Овом рејону припадаш
без обзира одакле долазиш.

Снага чворишта

некада може да експлодира

На рубу изнад руба понора

шетајући

сребро

ЗЛАТО

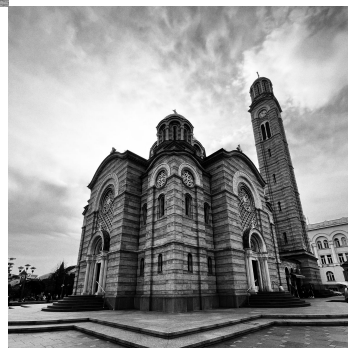
НИ
ТАМО
НИ
ОВАМО

Ту сам за 5!

#божепомози

mali grad

tužna kućica

0 0 0
život u jednoj slici
*3 perioda

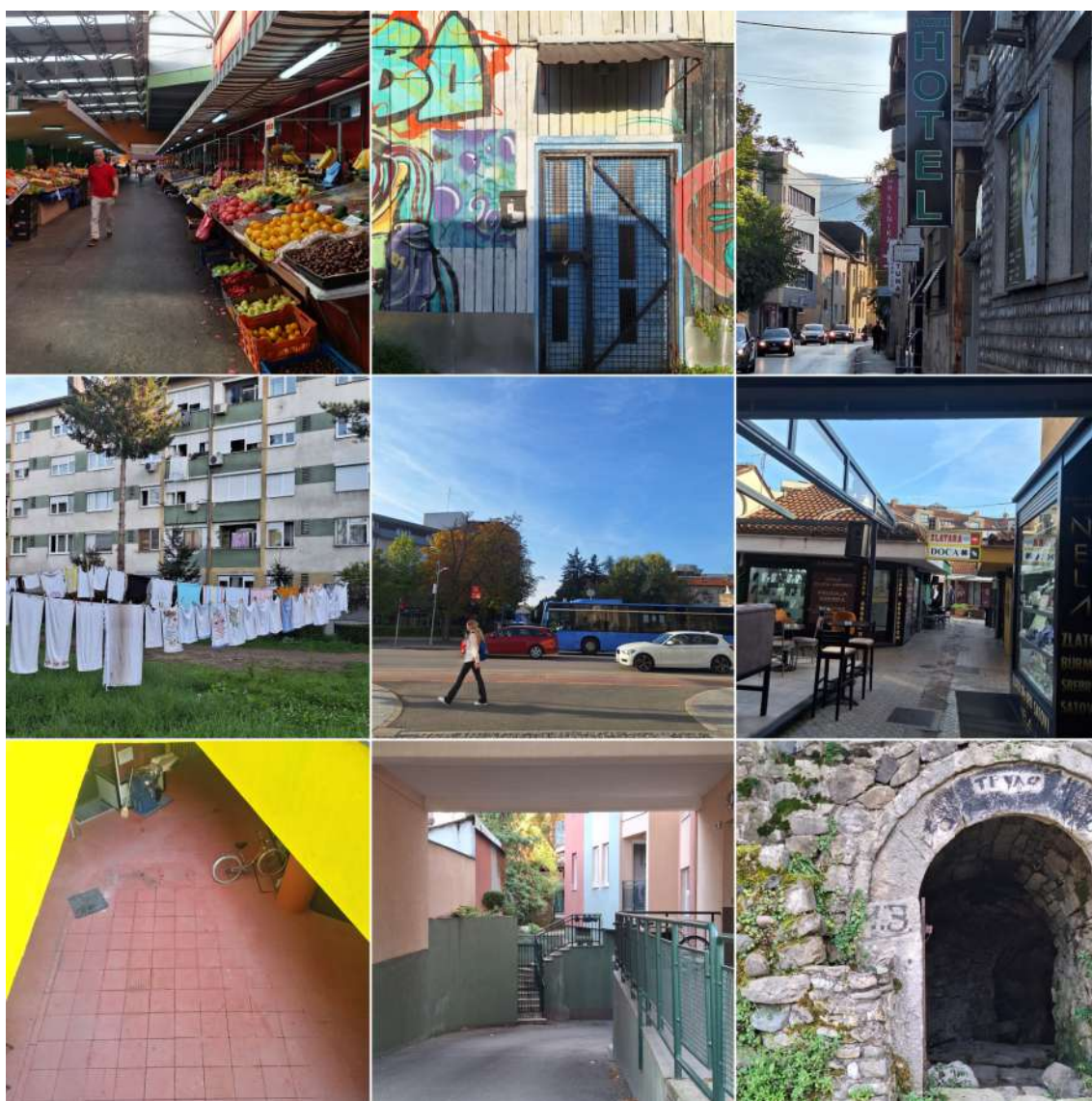
raskrsnica

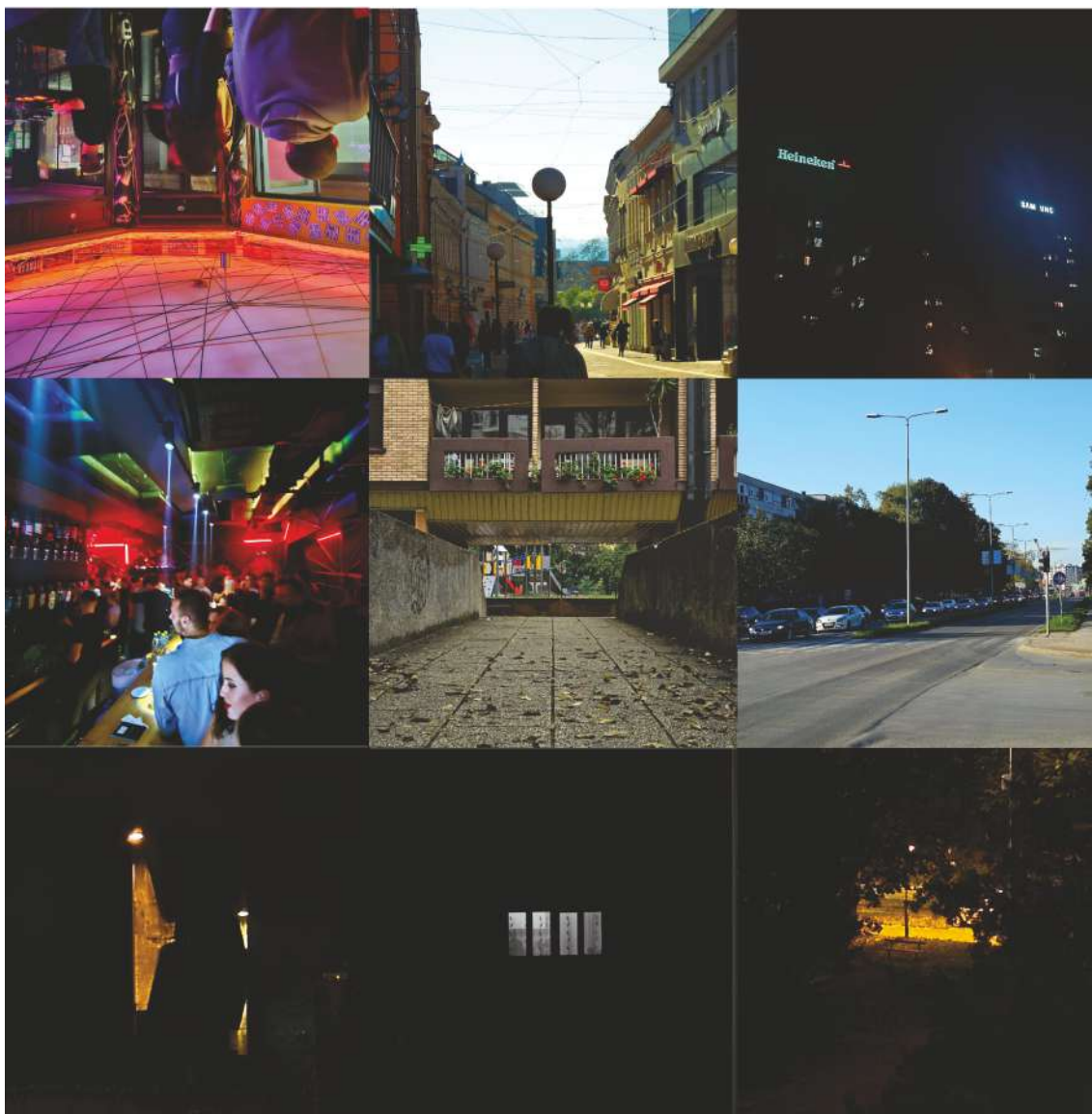

raskrsnica vodi...NIEDZE

put do uspjeha

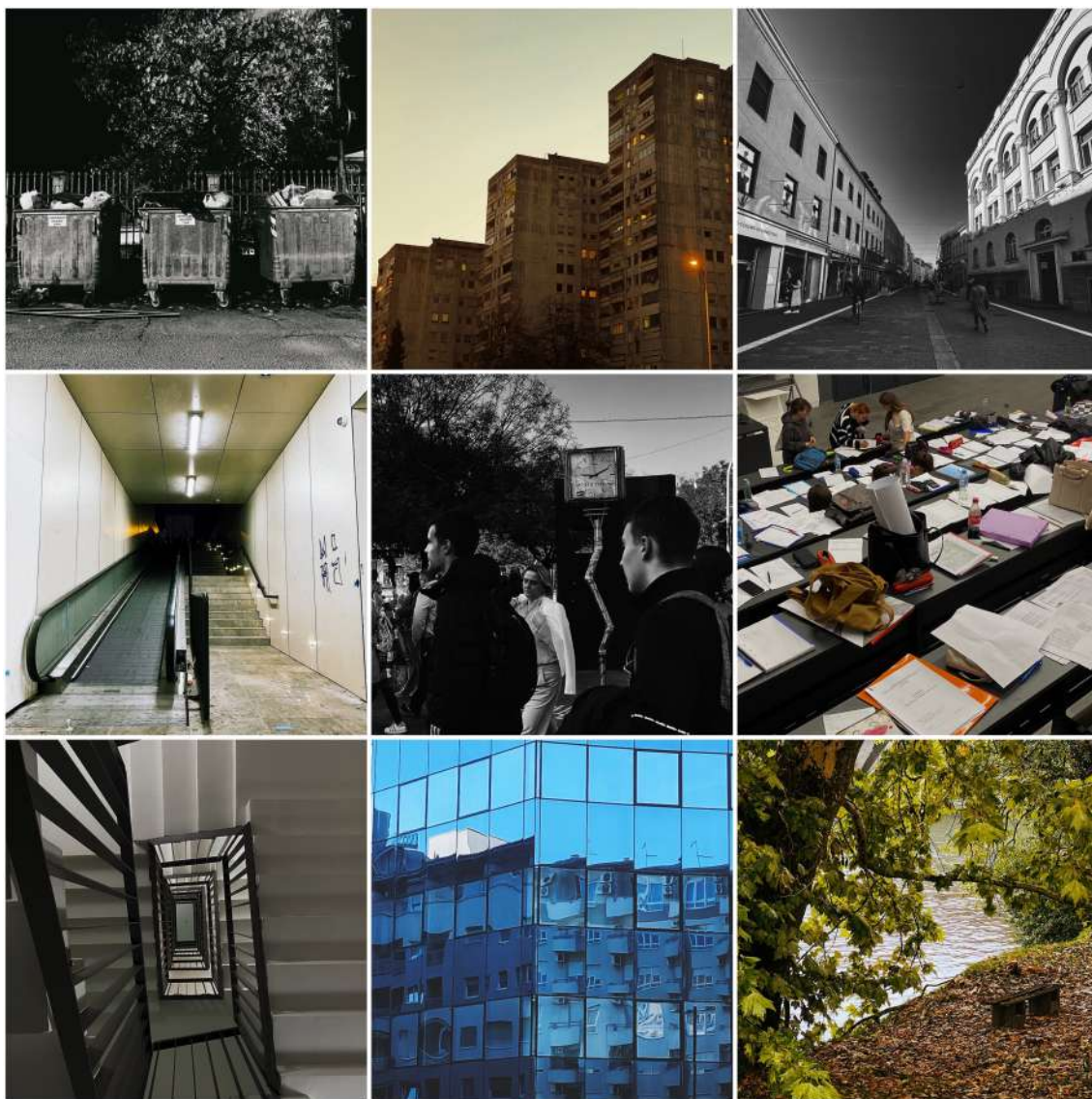

ВЈЕШТИНЕ ПОСМАТРАЊА И РАЗУМИЈЕВАЊА ПРОСТОРА

purevi_ paths

rubovi_ edges

okružja_ districts

čvorišta_ nodes

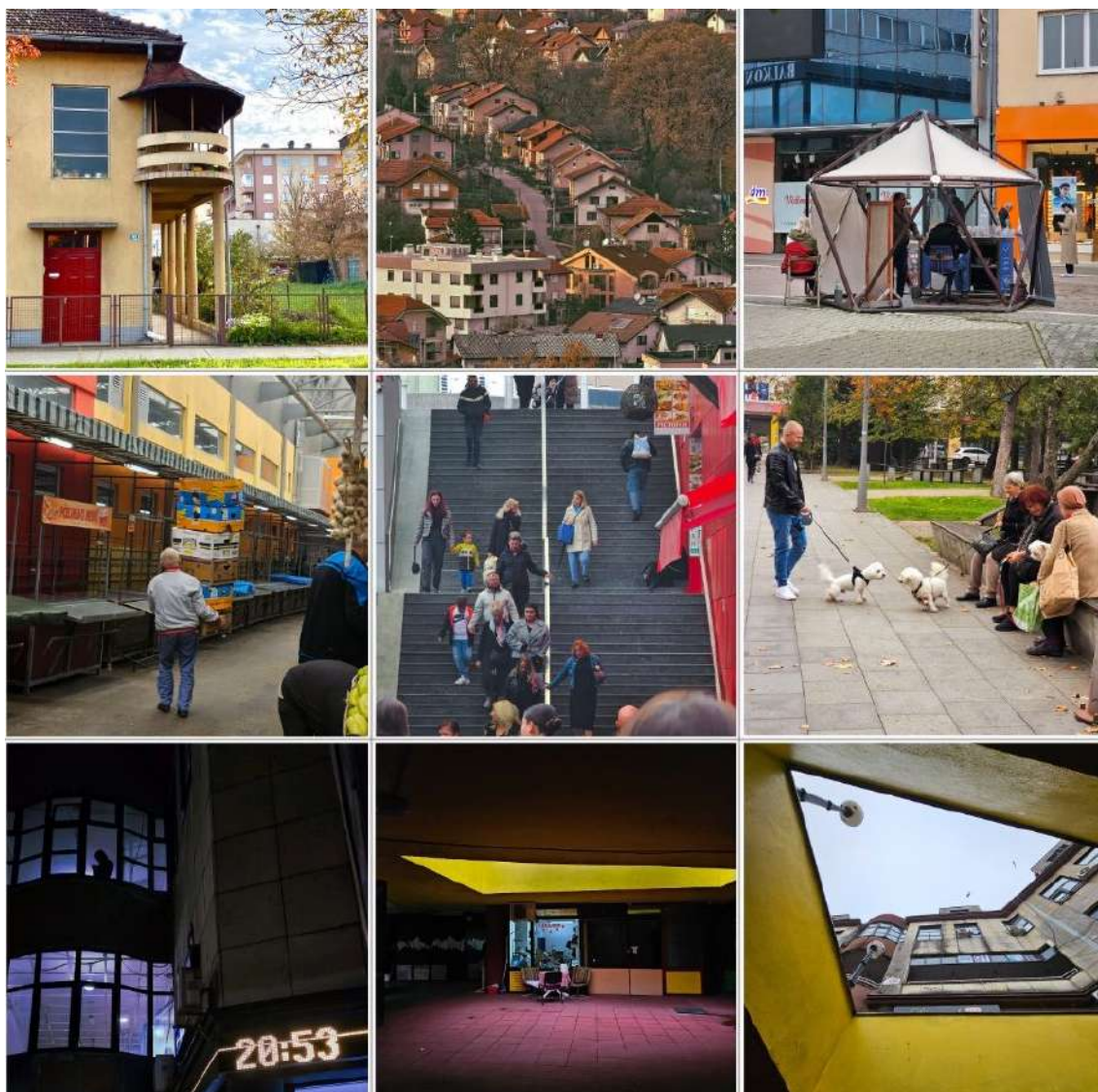

vizuelni repertori_ landmarks

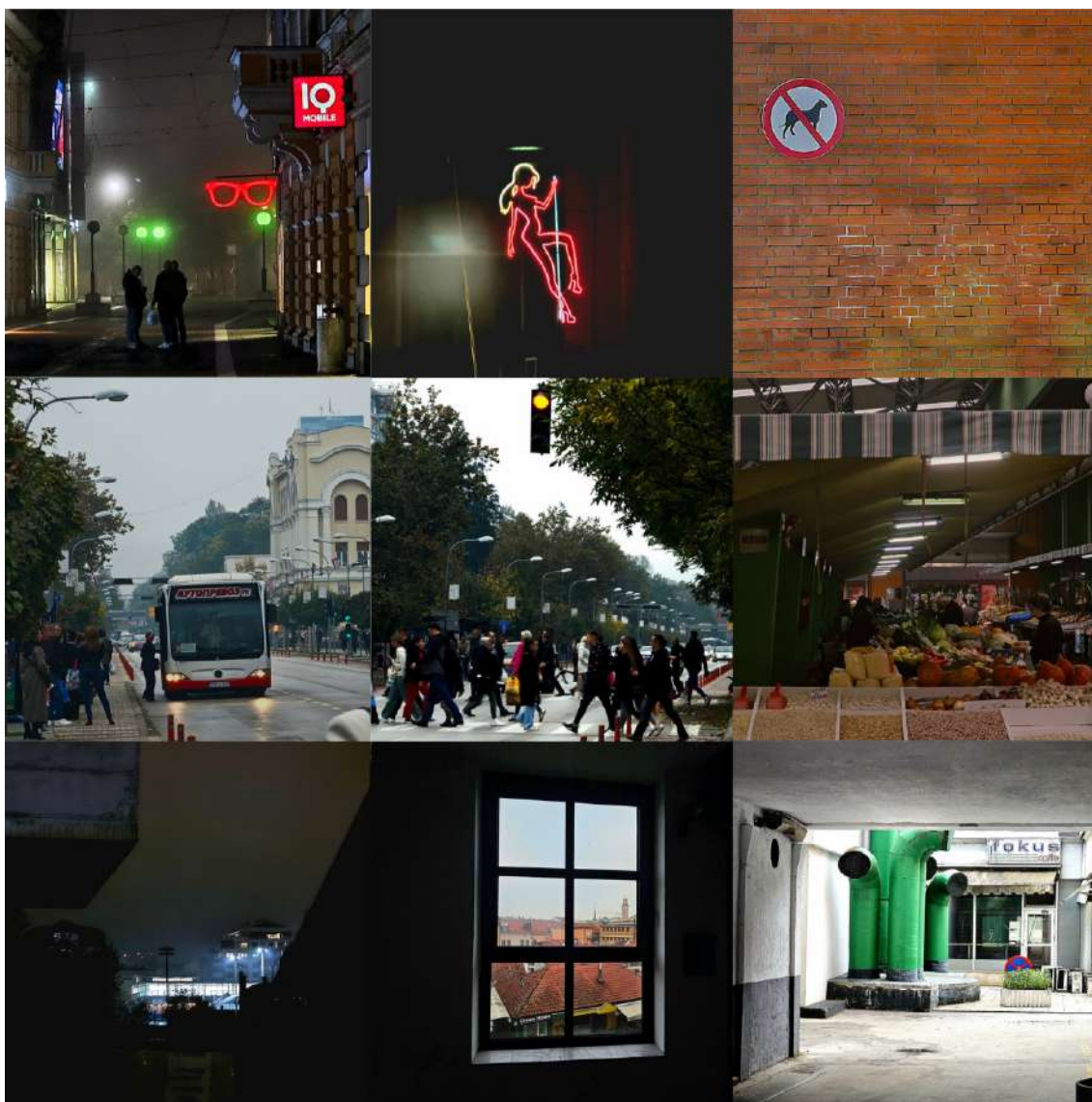

.ТРЕЋИ ЗАДАТАК: ИНТЕРАКЦИЈА (ЈАВНОГ) ПРОСТОРА И (ЈАВНОГ) ЖИВОТА

ТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ_

Физичка структура града подразумијева све што је изграђено руком човјека, а то су: објекти високоградње (стамбени, пословни, стамбено-пословни, производни, вјерски, објекти културе, спорта, образовања, пољопривредни, пратећи); објекти високоградње намијењени за комуналне дјелатности или енергетска постројења (фабрике воде, пречистачи отпадне воде, технолошка енергетска постројења: трафостанице, термоелектране, топлане); објекти нискоградње (мостови, тунели, пасареле, вијадукти, аквадукти, цјевоводи); улице, јавни простори; градско зеленило.

Јавни живот у најширем смислу обухвата све што се дешава у простору између изграђене структуре, изражено кроз индивидуалне или колективне активности, стајање, сједење, ходање, вожњу бицикла и сл. Јавни живот обухвата све активности које се могу идентификовати и спознати посматрањем у јавном простору. Активности у вањском простору могу се подијелити у четири групе, и то: активности које зависе од различитих услова физичке средине, неопходне активности, опционе активности и друштвене активности. Опционе активности су оне које се одвијају при повољним вањским и временским условима, попут шетње, трчања, пењања степеницама, читања новина и сл., док се неопходне дешавају у свим временским условима, а то су куповина, ходање до аутобуског стајалишта и сл. Карактеристике јавног живота у истом јавном простору мијењају се у току дана, седмице, мјесеца и године. Осим тога, просторни квалитети, пол и године корисника, култура и многи други фактори утичу на начин како се користи јавни простор. С обзиром на ово, каже се да јавни живот заједно са јавним простором чини кохезивну цјелину у широј урбаној слици.

Јавни (отворени) простори јесу елементи изграђене и неизграђене физичке структуре града, који су у интеракцији са друштвено-економским аспектима јавног простора. Јавни простор подразумијева јавну површину, али и структуре које тај простор непосредно омеђују или су њиме обухваћене (у функционалном, просторно-физичком, визуелном и другом смислу). Карактеристика јавних простора није ограничена само естетском или просторном димензијом. Јавни простори су мјеста сусрета и друштвене интеракције, као кључних фактора стварања друштвене кохезије, укључености и колективног идентитета. Неке категорије отворених јавних простора јесу: саобраћајна инфраструктура

(стајалишта, капије), саобраћајна мрежа (улице и саобраћајнице), тргови (мали тргови у насељима, градски тргови), простори за рекреацију (игралишта, зоне спорта), паркови, баште, вртови (баште уз јавне објекте, паркови, гробља), простори за производњу хране (простор за узгој хране - *urban farming*), заједничке баште и непланирани простори - *incidental places* (неизграђене парцеле - *urban voids*).

Улица, као манифестација јавног простора, може да буде саобраћајница, трг, раскрсница, али она је и продужетак функције свих објеката и површина који је уоквирују, сцена на којој се одвија јавни живот, медијум преко којег се изражава начин живота, урбанитет и идентитет неке средине. Улица није само јавна површина (од једне до друге регулационе линије) него и јавни простор који визуелно и функционално обухвата објекте и парцеле које је омеђују. Улица, као јавни простор, добија атрибуте свих објеката и површина који се налазе на њеним границама.

У односу на доминантну функцију објеката који их уоквирују, улице се могу подијелити на:

- _стамбене или резиденцијалне улице;
- _улице које имају само неке основне централне садржаје (стамбене улице са елементима централних функција које су првенствено усмјерене на подршку становању);
- _улице које су изразито градске, са снажном концентрацијом централних функција (трговачке и пословне четврти и друге специјализоване нестамбене намјене);
- _улице које као јавни простор подржавају неке уникатне функције које се нигдје више не понављају (златарске, филигранске и сл.).

Парк представља отворени (јавни) простор који је окарактерисан: а) површинама зеленила различите категоризације; б) садржајем парка, попут спортских терена, угоститељских садржаја, тераса, дјечјих игралишта, умјетничких павиљона; и в) пјешачким и бициклистичким саобраћајем. Основни елементи паркова јесу зеленило различите категоризације, вода, пјешачки партер, фонтане, скулптуре, спортске зоне, дјечја игралишта, угоститељски или културни садржаји, звучни и свјетлосни ефекти итд. Структура парка зависи од површине коју заузима, намјене (рекреативни, спортско-рекреативни, меморијални, градски сквер), али и од урбанистичких фактора (природни услови локације, однос према околном простору, урбани репери, значај у градском ткиву и сл.).

Врт је спољашњи простор одређеног облика и величине, у потпуности или дјелимично ограничен живицама или другим биљкама, зидовима или оградом, или комбинацијом природних и вјештачки створених елемената, обично у склопу са кућом. Он представља природан продужетак куће и визуелну допуну или зелену кулису постојеће структуре објекта. Омогућава ексклузивно и практично коришћење или уживање власника у спољној средини.³

Трг је плански или спонтано настао простор (проширење) у којем су, поред саобраћаја, присутне и друге јавне функције на јавној површини трга или у оквиру објеката, и површине које се налазе на његовом ободу и које чине његов

интегрални дио. Основни елементи трга јесу концепција и диспозиција објеката, контурни габарити, облик трга у основи и елементи површина, аркаде, колонаде и др. Допуњујући елементи трга јесу зеленило, вода (фонтане, базени), скулптуре, споменици и сл.

Режим коришћења (урбаног) блока односи се на карактер простора према нивоу приватности. Различита организација унутарблоковског простора утиче на доживљај неког простора као јавног, полујавног, полуприватног или приватног. Режим коришћења грађевина и припадајућих парцела може да зависи од власништва, али не нужно.

Приватни карактер објеката и површина у блоку је најзаступљенији режим коришћења у урбаним срединама. Блокови који се састоје од грађевина у приватном власништву углавном имају и дворишта приватног карактера, која су недоступна и несагледива са улице, а могућност њиховог коришћења имају само власници.

Полујавни карактер имају објекти и површине у блоку који се ради својих просторно-функционалних карактеристика користе од стране одређене групе корисника. Они могу, али не морају, да буду затворени за остале кориснике. То нпр. могу да буду школска дворишта, која користе ученици школе, или дворишта вишепородичних стамбених објекта, која користе станари зграда. Такође, полујавни карактер могу да имају и јавни простори уколико су ограђени, односно одвојени од друге јавне површине, улице или трга.

Јавни карактер имају објекти и површине у блоку који су отворени за све кориснике. Овакви простори су од великог значаја за насеље и најчешће су најпосећенија мјеста у насељу.

ИСТРАЖИВАЊЕ КРОЗ МАПЕ „ФИГУРА - ПОЗАДИНА“_

Мапа „фигура позадина“ показује отисак грађевина и образац неизграђених простора у урбаној средини (празнина). Мапа даје изузетно поједностављен модел приказивања, изостављајући већину информација које се обично мапирају у изграђеним срединама, попут топографије, саобраћајне инфраструктуре, административних граница, елемената пејзажа и сл. Приказујући само (чврсту) изграђену структуру града у боји (најчешће црној или сивој), мапа даје приказ мреже просторних празнина које формирају улице, тргови, баште, паркови и остали отворени простори. На овај начин, техника омогућава истраживање просторног односа изграђене и неизграђене физичке структуре. Техника се користи у различитим размјерама, од крупних планова структуре урбане средине или њених дијелова, па све до појединачних архитектонских објеката са непосредним окружењем.

Темељи на којима је овај алат развијен потичу из гештALT психологије, која се бави визуелном перцепцијом и објашњава процесе на основу којих око и мозак разликују објекте унутар видног поља. Један од основних принципа визуелне перцепције и комуникације заснован је на разликовању између фигуре и позадине, које елиминише двосмисленост, омогућавајући посматрачу да се фокусира на објекат (фигуру) или позадину (празнину), јер је кључни принцип гештALT психологије немогућност истовременог виђења фигуре и позадине. Дакле, урбане мапе „фигура - позадина“ омогућавају анализу конфигурације објеката, уколико је фокус перцепције на фигури, и анализу мреже улица, путања и отворених простора, уколико се пажња преусмјери на позадину.

У оквиру урбаних студија развијена је у циљу паралелне анализе традиционалног и модерног града, с намјером да се укаже на другачији приступ пројектовању изграђене структуре и отворених простора. Показујући заступљеност отворених простора у истраживањима морфогенезе града, техника представља значајан аналитички алат који омогућава усмјеравање даљих планских интервенција.

ИСТРАЖИВАЊЕ КРОЗ ПОСМАТРАЊЕ И МАПИРАЊЕ АКТИВНОСТИ_

Метод који се најчешће користи за истраживање јавног живота, и који се састоји од низа алата, јесте посматрање. Посматрање је метод прикупљања података о обрасцима понашања и кретања корисника, али и о карактеристикама изграђеног окружења. Посматрањем се може истражити одређени друштвени или просторни феномен, али се могу и документовати различите урбане активности. Посматрање може да понуди одговоре на питања како људи користе простор, гдје се састају, сједе, једу или сл., при чему корисници простора нису упознати с тим да су предмет посматрања. Идентификовани обрасци понашања могу да укажу на начин на који физичке карактеристике окружења утичу на изборе корисника простора. Слично, мапирани обрасци кретања и мјеста окупљања могу да укажу на интензитет и концентрацију активности.

Активности и облици понашања мапирају се како би се боље разумјеле потребе корисника и начин на који се градски простор користи. Биљежење физичких феномена и карактеристика, праваца кретања, па чак и метафоричке

интерпретације просторних елемената, омогућава боље разумијевање карактера простора. Осим тога, мапирање материјалних и нематеријалних карактеристика неког мјеста може да пружи бољи осјећај мјеста.

Постоји осам главних алата посматрања и мапирања јавног живота, који се наводе у наставку.

Бројање је један од алата посматрања и истраживања јавног живота. Бројањем се утврђује број корисника простора, као нпр. број корисника по полу, број људи који стоје и разговарају, ходају индивидуално или у групама, разговарају мобилним телефонима, али и број неких физичких елемената или појава, као нпр. колико излога има металне решетке након затварања, колико банака или продавница има у неком окружењу и сл. Бројање пружа квантитативне податке који се могу користити као аргументи у доношењу планских одлука. Бројеви се могу регистровати помоћу ручног бројача или једноставним прављењем ознака на папиру када људи прођу поред замишљене линије.

Праћење је алат посматрања кретања корисника на већем подручју и током дужег временског периода. Овај алат користан је за мјерење брзине ходања, или тога гдје, када и у којој мјери се одређене активности одвијају дуж руте, и сл.

Идентификовање трагова активности корисника, попут смећа на улицама и неформалних путања кретања на зеленим површинама, може посматрачу да створи слику о урбаном животу. Ови трагови могу да се региструју кроз бројање, фотографисање или мапирање.

Шетња, заједно са посматрањем окружења и јавног живота, има за циљ да посматрач примијети проблеме и потенцијале јавног живота на одређеном мјесту. На примјер, правећи пробну шетњу, посматрач прелази одабране руте, те биљежи вријеме чекања на семафорима или другим препрекама, које не само да успоравају пјешака, већ чине шетњу непријатном.

Мапирање понашања односи се на мапирање активности корисника. Мапирају се мјеста на којима корисници сједе или стоје, и то у различитим дијеловима дана и током дужег периода, уколико то истраживање захтијева. На мапама се уцртавају симболи који означавају број и тип активности и мјеста гдје се они дешавају.

Обиљежавање или трасирање јесте алат истраживања кретања корисника на одређеној површини и представља се линијама које обиљежавају путање кретања на мапама.

Фотографије су чест медијум истраживања који се користи с намјером документовања различитих сцена урбаног живота. Фотографије описују ситуације у којима је видљива интеракција између урбане форме и живота или њено одсуство. Каснијим проучавањем фотографија могуће је открити нове везе или детаљно испитати сложене градске ситуације које је тешко у потпуности разумјети само посматрањем.

Вођење дневника представља допунски квалитативни алат за истраживање јавног живота у ситуацијама када је потребно прикупити много детаља и описа ситуација који се не могу прикупити квантитативним методама. Биљежење детаља

доприноси знању о понашању корисника у јавном простору.

ЗАДАТАК_

Анализа односа изграђене физичке структуре и отворених простора, као и анализа урбаних активности (јавног живота), које ће показати режим коришћења простора, заступљеност јавних површина и карактеристике просторних елемената (урбане форме) који подржавају одређене урбане активности и утичу на квалитет јавног живота.

Метод рада. Студенти су подијељени у групе, при чему се свакој групи додјељује различит урбани блок за анализу и графичку презентацију резултата анализе. Задатак се ради индивидуално. На часу се, прије почетка израде задатка, у групама дискутује о задатим блоковима с намјером дефинисања основних критеријума њихове анализе и начина прикупљања података и информација приликом обиласка локације.

ГРАФИЧКИ САДРЖАЈ.

Графички прилог 1. Фигура и позадина. Р: 1 : 200 / 1 : 500 / 1 : 1000.

Мапа просторне организације изабраног урбаног блока, геометрије и односа изграђеног и отвореног простора.

Уцртати и анализирати: хоризонталне габарите објеката (пуно, тамносива или црна боја) и отворене просторе (остају у бијелој боји). Потребно је идентификовати различите типове изграђене структуре према намјени и типове отворених простора према намјени и начину коришћења.

Графички прилог садржи закључак анализе кроз тезе, дијаграме, скице, фотографије, табеле, легенде и слично.

Технике прикупљања информација са терена и мапирање:

- _мапирање на картама,
- _фотографије,
- _скице,
- _текстуални записи и сл.

Критеријуми за анализу:

- _намјена објеката и спратност;
- _међусобни просторни односи између изграђених структура;
- _начин коришћења отворених простора (препознати јавне, полујавне и приватне просторе);
- _типови отворених простора: улице, саобраћајнице, тргови, паркови, дворишта и сл.

Графички прилог предаје се на формату папира 50 x 50 cm.

Графички прилог 2. Мапа урбаних активности. Р: 1 : 200 / 1 : 500 / 1 : 1000.

Мапа просторне организације изабраног урбаног блока и дистрибуције

активности. Уцртати и анализирати: хоризонталне габарите објеката, отворене просторе и елементе јавног живота. Потребно је идентификовати различите кориснике, врсте активности у простору и њихову учесталост, и утврдити ниво и врсту интеракције корисника и простора.

Гrafички прилог садржи закључак анализе кроз тезе, дијаграме, скице, фотографије и слично.

Критеријуми за анализу:

- _идентификовати број корисника простора и утврдити да ли су у пролазу (пјешачки токови) или се задржавају (стационарна активност);
- _идентификовати типове корисника према броју (појединци или групе), полу (жене, мушкарци) и старости (дјеца, старији, млађи и сл.);
- _идентификовати путање кретања и мјеста задржавања (рубови простора, ивице или средишта неког простора);
- _утврдити да ли се корисници задржавају на приватним или на јавним површинама, да ли се задржавају поред неких специфичних садржаја (објеката одређене намјене, ограда, клупа, улаза, капија, пјешачких комуникација и сл.), те да ли су у питању активности груписане на појединим мјестима или су равномјерно распоређене;
- _идентификовати врсту активности корисника (шта корисници раде).

Алати посматрања и мапирања јавног живота у одређеном урбаном блоку: бројање корисника (апроксимативно), број и тип активности и гдје се тачно дешавају; трасирање (цртање линија кретања на мапама); праћење корисника (без њиховог знања); препознавање трагова активности (смеће на улици или у парковима, неформалне стазе за кретање и сл.); фотографисање активности и сл.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА

Препоручена литература за теорију:

- _Gel, J. „Gradovi za ljude“, PALGO centar, Beograd, 2018.
- _Gehl, J. M. „Life Between Buildings: Using Public Space“, Island Press, Washington, 1971.
- _Jacobs, J. „The Death and Life of Great American Cities“, NY: Random House, New York, 1961.
- _Madanipour, A. „Public and Private Spaces of the City“, NY: Routledge, New York, 2003.
- _Maksimović, B. „Urbanizam – teorija projektovanja gradova“, Građevinska knjiga, Beograd, 1965.
- _Rosi, A. „Arhitektura grada“, Građevinska knjiga, Beograd, 1996.
- _Никезић, З. „Грађена средина“, Архитектонски факултет Универзитета у Београду, Београд, 2007.

Препоручена литература за истраживање мапе „фигура - позадина“ и мапирање јавног живота:

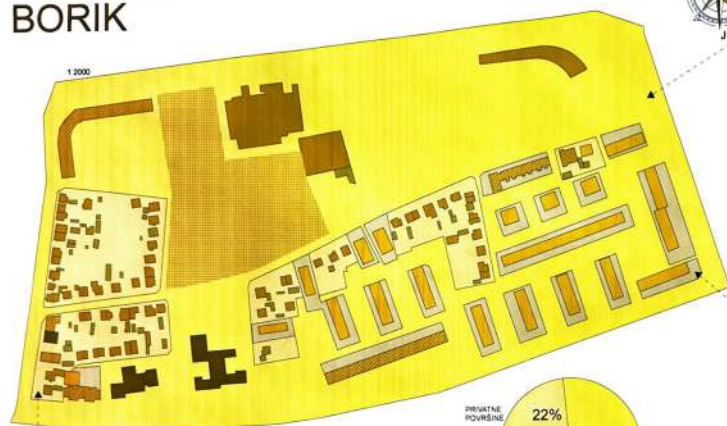
- _Bee Eu, T., Weng Jen, T. „Figure-ground mapping to identify urban fabric characteristics of George Town heritage zone“, Planning Malaysia, 16(8), 2018. <https://doi.org/10.21837/pm.v16i8.544>.
- _Gehl, J., Svarre, B. „How To Study Public Life“, Island Press, Washington, 2013.
- _Hebbert, M. „Figure-ground: history and practice of a planning technique“, Town Planning Review, 87, 2016, 705 728.

80

[illegible]

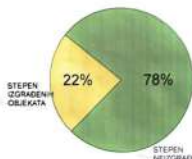
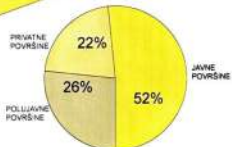
ANALIZA URBANE FORME BORIK

JOVANA VASIĆ 34/23

KARAKTERISTIKE JAVNIH POVRŠINA:
-PRISTUP: PROSTOR JE DUELOVNO JAVAN. PRISTUP JE OGRANIČEN ZA POJEDINI DUELOVE (AKVAPARK I SPORTSKU DVORANU TOKOM DOGAĐAJA) I OTVOREN ZA JAVNOST U DRUGIM DUELOVIMA (GROBLJE, ODLAZNI PROSTORI).
-NAMJENA: VIŠENAMJENSKI PROSTOR NAMJENJEN REKREACIJU, SPORTU, ZABAVI, DRUŠTVENIM I MEMORIJALNIM AKTIVNOSTIMA, KULTURI I OBRAZOVANJU.
-LOKACIJA: SMJEŠTEN NA RUBNIM DUELOVIMA URBANOG PODRUČJA.
-DIZAJN: KOMBINACIJA FUNKCIONALNOSTI I ESTETIKE. AKVAPARK I SPORTSKA DVORANA SU VIZUALNO ATRAKTIVNI I MODERNI. DOK GROBLJE ODRAŽAVA DOSTOJANSTVEN I MIRAN AMBIJENT.
-PROSTOR: DUELOVI OBJEKATA UREĐENI SU ZA NESMETANO KRETANJE I POVREMENU UPOTREBU OD STRANE JAVNOSTI.
-KONTROLA: PRISTUP I KORIŠTENJE POJEDINIH DUELOVA REGULISANO RADNIM VREMENOM, ULAZNICAMA I INTERNIM PRAVILIMA. DOK JAVNI PROSTORI POPUT GROBLJA I ODLAZNIH STAZA OSTAJU OTVORENI I BEZ OGRANIČENJA.
-BEZBJEDNOST: PROSTOR JE OPIREMLJEN RASVJETOM, VIDEO-NADZOROM I PRISTUPNOSTI GROBLJA U DUELOVIMA KAD ŠTO SU AKVAPARK I SPORTSKA DVORANA. DOK GROBLJE OSTAJE SIGURNO KROZ DOBRO UREĐENJE I PRISUTNOST JAVNIH SLUŽBI.
-PRILAGODLJIVOST: PROSTOR OMOGUĆAVA FLEKSIBILNU UPOTREBU. UKLJUČUJUĆI ORGANIZACIJU BEZBROJNIH DOGAĐAJA, MEMORIJALNIH AKTIVNOSTI I SPORTSKIH TAKMIČENJA.
-FUNKCIONALNOST: RAZLIČITI DUELOVI PROSTORA FUNKCIONISU KAO CJELINA. PRI ČEMU SE ZAKRČAVA AUTONOMIJA SVAKOG DUELA. TAKVA STRUKTURA OMOGUĆAVA EFIKASNO KORIŠTENJE PROSTORA I ZADOVOLJSTVO KORISNIKA RAZLIČITIH POTREBA.

KARAKTERISTIKE PRIVATNIH POVRŠINA:
-PRISTUP: ISKLJUČIVO NAMJENJENE VLASNICIMA I KORISNICIMA SA DOZVOLOM ULAZ JE OGRANIČEN I KONTROLISAN ODM ZA OBJEKTE KOJI MAJU POSLOVNE PROSTORE I VIŠE USLUŽNE DUELNOSTI (KAFIĆI, SERVISI, CIGARETE).
-NAMJENA: PROSTOR ZA KUĆNE I PORODIČNE AKTIVNOSTI (DVOJE, VETROVI, BALJONI, PRIVATNI PARKING).
-PRISTUP: JE MODUL SA GLAVNIH I LI SPOROVIH ULICA.
-LOKACIJA: DIREKTNO VEZANE ZA STAMBENE POSLOVNE I DRUGE PRIVATNE OBJEKTE.
-DIZAJN: UREĐENE PREMA POTREBAMA ŽELJAMA VLASNIKA. ČESTO UKLJUČUJU OGRADIVANJE RADI ZAŠTITE PRIVATNOSTI.
-KONTROLA: POTPUNA KONTROLA NAD KORIŠĆENJEM, UREĐENJEM I PRISTUPOM OD STRANE VLASNIKA.
-BEZBJEDNOST: ZAŠTITNE FIZIČKE BARIJERE (DORADE, KAPUJE) ČESTO POD VIDEO-NADZOROM.
-INDIVIDUALNOST: SADRŽAJ I USLOJE SU PRILAGODENI LICHIM POTREBAMA (BAŠTE, PRIVATNE TERASE).
-ZAKONSKI STATUS: U VLASNIŠTVU I ZAKUPU POJEDINCA I LI ORGANIZACIJE. SA JASNO DEFINISANIM PRAVIMA KORIŠĆENJA.

- LEGENDA:**
- PRIVATNA POVRŠINA
  - POLLJAVNA POVRŠINA
  - JAVNA POVRŠINA
  - KOLOVOZ
  - PJEŠAČKE ZONE I TROTOARI
  - PARKING
  - JEDNOPORODIČNI STAMBENI OBJEKTI DO 3 ETAZE
  - JEDNOPORODIČNI STAMBENI OBJEKTI SA POSLOVNIM PROSTORIMA
  - VIŠEPORODIČNI STAMBENI OBJEKTI
  - VIŠEPORODIČNI STAMBENI OBJEKTI SA POSLOVNIM PROSTORIMA
  - VASRITNO: OBRAZLOV USTANOVE
  - KULTURNO-SPORTSKI OBJEKTI
  - POVOLNI OBJEKTI
  - ZELENA POVRŠINA
  - GLEDJE IGRALIŠTE
  - GROBLJE
  - TENISKI TEREN
  - BAZEN
  - LISTOPADNO DRVEĆE
  - PRISTUPAČNOST

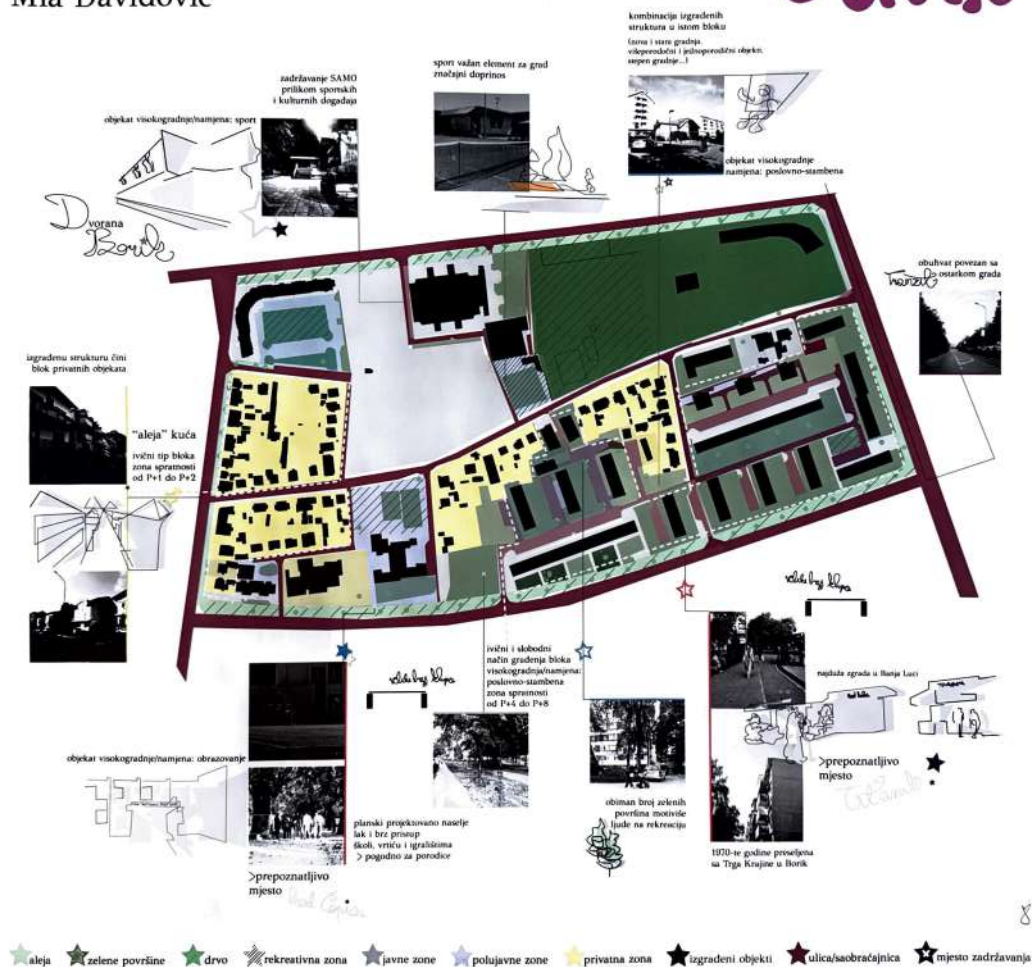

Analiza

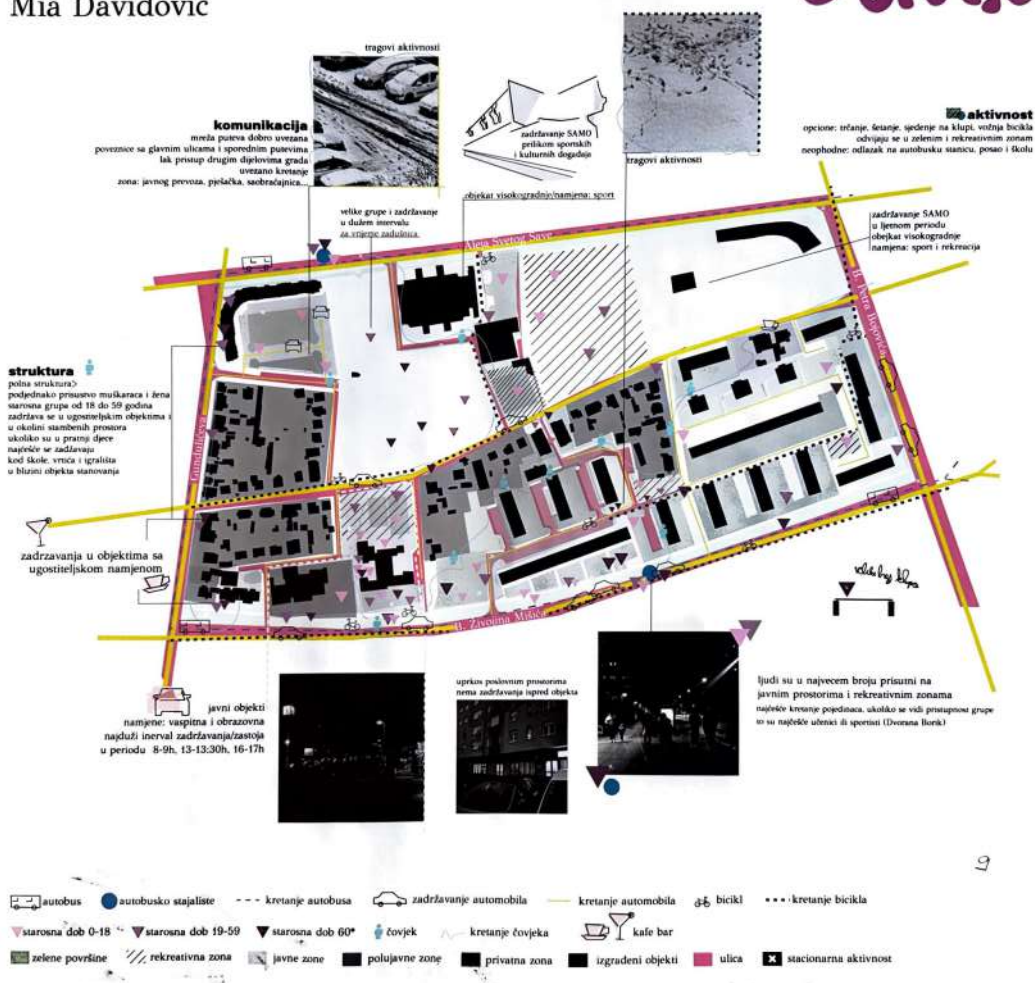
Mia Davidović

B. Rik

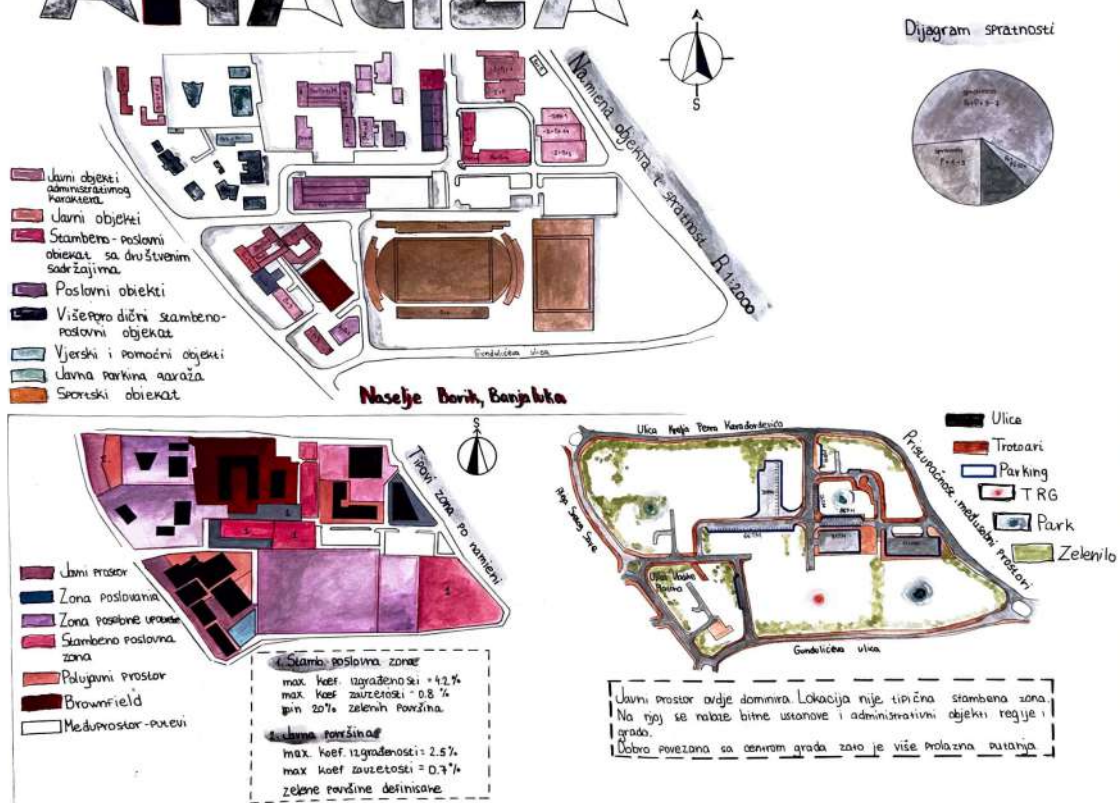
Mia Davidović

BORIK

URBANISTIČKA ANALIZA

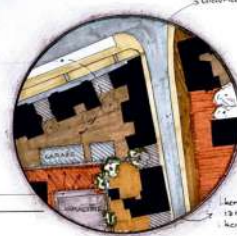

Stojana Jovičić 33/22

ALIZE.

kontinuitas prelo
izmedu zone
kormunike

01 STANOVANJE 87%

- Na samom obuhvatu objekti su većim d. namenjenu za st. to kolektivno stan. 01 objekat

02

03 UGOŠTITELJSTVO 19%

- S obzirom na to da putnike gradovi, te gradovima solat iz mesta putovanje

04

- U obitelji se nalazi nekoliko javnih i kulturnih centara koji, oko sebe i svojom pozicijom oblikuju javni prostor.

- U predmetu ispitivanja ucila su 94 objekta koja se nalaze na predmetnom obuhvatu

[illegible]

4

A diagram of a circle with a vertical line segment extending from the center to the top edge. The line segment is labeled with the number 5, indicating its length.

LEGENDA

- LEGENDA:**
- - saat biologico
  - - selena parvina
  - - zona konvergensi I
  - - zona konvergensi II
  - ⊗ - kelangkaan fusi dua partikelnya dibuktikan
  - ⊗ - dinamisme kelangkaan fusi - fusi period
  - ⊗ - dinamisme kelangkaan fusi - amasi period
  - ⊗ - selasiomasi saat biologico - period apabila fusi
  - ⊗ - meslo duplikasi - eksper
  - ⊗ - meslo selasiomasi
- ⊗ - kelompok grupasi uterid pavoramnya dibuktikan (ruas pavoram)

PUEBAČKE KOMUNIKACIJE
UNUTAR BLOKOVA

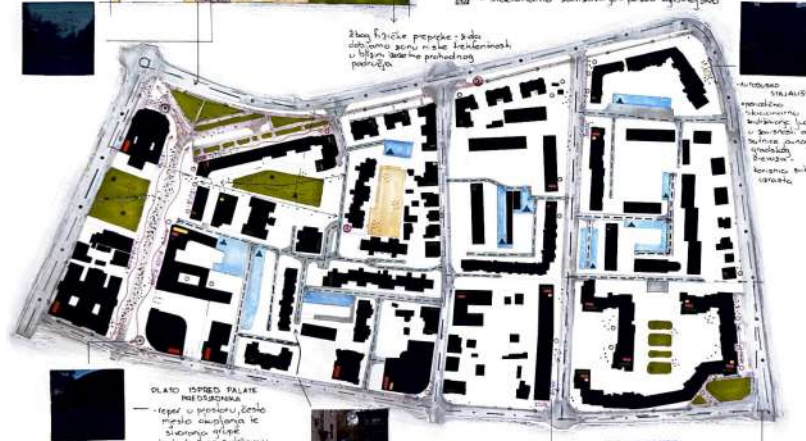
- U najvećoj mjeri, korisnici su članovi zajednice koje pripadaju određenom bloku.

Priročnik pravac za
glavnu nadležnost

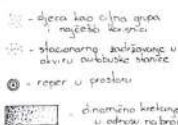
- visoko funkcion.
pravni stručnjaci

žbog fizičke prepreke - suda
dobijamo samo niske frekvencije
u bliskoj zračnoj prirodi
područja

LEGENDA:

- [illegible]

• FREQUENTLY LOCAL

U pokazu ovog skromnog obitelji nalaze se 3 vrste prijašnjih lokaliteta: Plavna, Slatina i Knežica. Ove, Slatina i Knežica su line povijest je istraživanja ljud

SAKSHINI PRASAD

7. DETALJ URBANISTIČKE ANALIZE

- seobrazlozice
- glavna pretačka (nastalište) kose
- površina bezlozice, umnogje, teško postavljeni
- površina bezlozice, specifično složenost
- složenost kose
- navedenim komunikacije su
 - najviše slože kose - 6. složenost
- parking zona
- površina složenost seobrazlozice
- zona postavljeni prostora
- korisnici postavljeni usluga
- složenost kose (postavljeni bezlozice)
- deca kose su jedna grupa složenosti

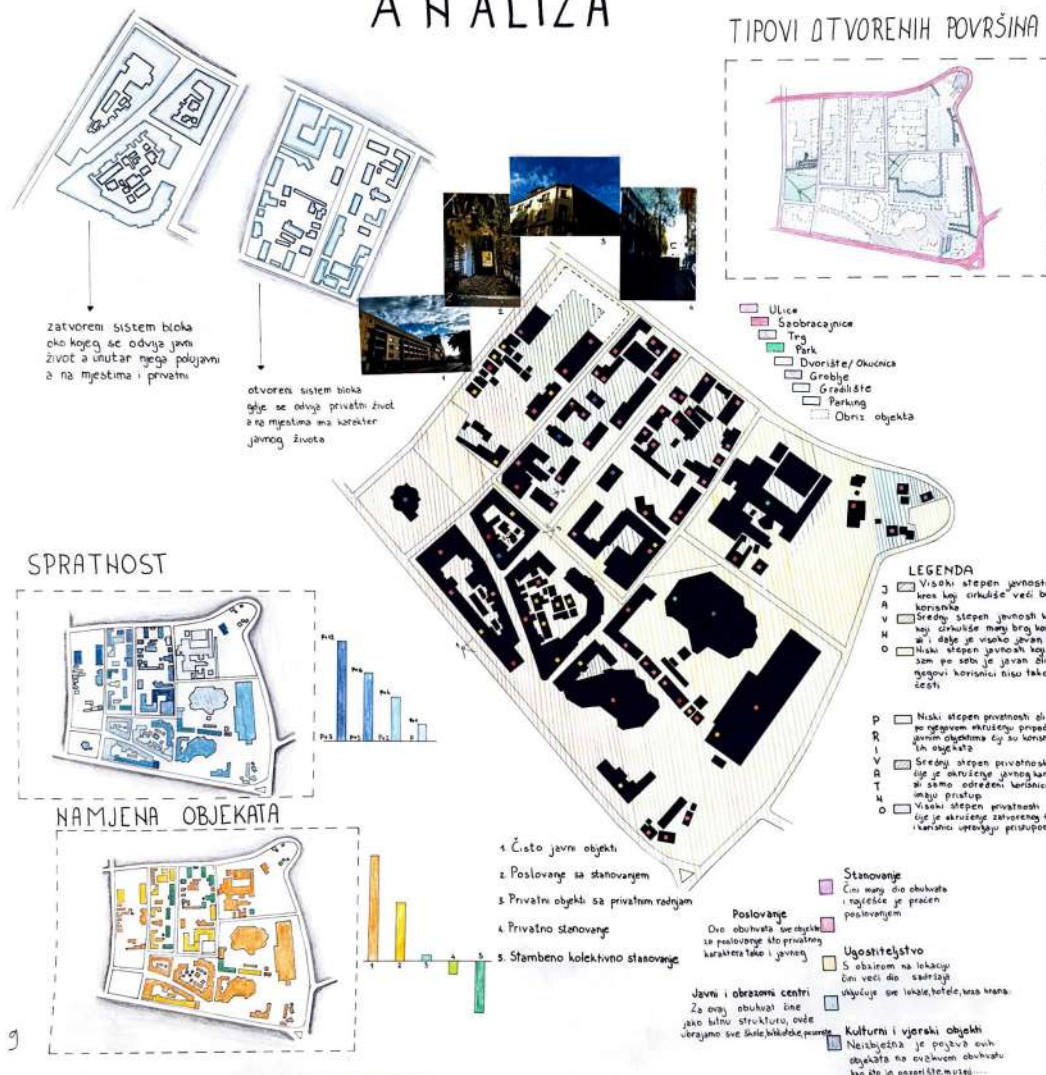
OUR POLICE ARE GREAT

HAUSTON

ANALIZA

TIPOVI OTVORENIH PLOŠTA

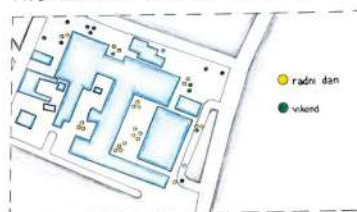
ANALIZA

UZRASNA STRUKTURA POSJETILACA

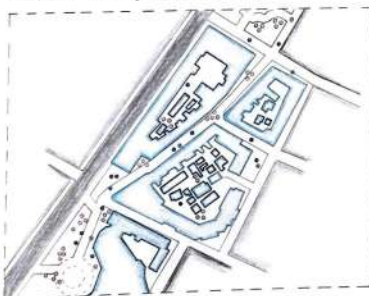

- 0-12 god
- 12-25 god
- 25-50 god
- 50+ više god

PROMETNOST U TOKU SEDMICE

PERIOD OKUPLJANJA U GODIŠNIM DOBIMA

- LJETO
- ZIMA

- △ - poslovanje
- - javni i obrazovni centri
- - ugostiteljstvo
- - kulturni i vjerski objekti

LEGENDA

- glavna saobraćajnica
- saobraćajnica nižeg reda
- pristupna saobraćajnica
- visoki intenzitet kretanja pješaka
- srednji intenzitet kretanja pješaka
- niski intenzitet kretanja pješaka
- ▲▲▲ zadržavanje na mjestima kao što su parkovi, parkovi, bašte, itd.
- visoka frekvencija mjesta poput tržista, tržista, tržista, itd.
- niska frekvencija mjesta
- mjesto okupljanja
- biciklistička staza

ОБУХВАТ 4

ОБУХВАТ 4-

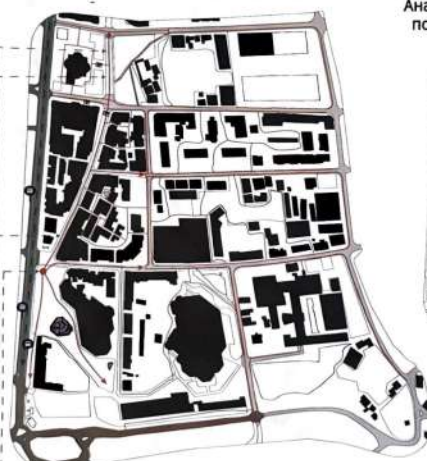
Анализа саобраћајних гужви у различитим временским периодима

Анализа активности људи на јавним површинама

Анализа кретања људи у блоку

Анализа задржавања људи на јавним површинама према старосној доби

АНАЛИЗА ИНТЕРАКЦИЈЕ ЈАВНОГ ЖИВОТА И ЈАВНИХ ПРОСТОРА

Зона са израженим активностима (сједење, ходање, задржавање...)

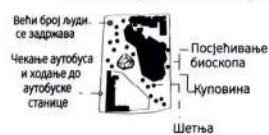

Пјешачка зона (највећи промет пјешака)

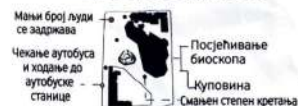

Чвориште-мјесто окупљања, чекања, стајања, сједења

Опционе врсте активности

Неопходне врсте активности

Ања Станишљевић 78/22

. ЧЕТВРТИ ЗАДАТАК: КУЋА, КУЋИШТЕ И УРБАНИ БЛОК

ТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ: КУЋА И КУЋИШТЕ_

Кућа је свака физички постојана непокретна структура која је настала с намјером и која се интегрише у простор у којем се налази, издвајајући један његов дио као свој унутрашњи⁴. Димензију куће одређује површина коју заузима и спратност или висина, тј. њен волумен.

Форма куће произлази из димензија куће или волумена, али и из секундарних карактеристика основног волумена, као што су облик и врста крова, увученост линије приземља, постојање еркера или испуста на фасадној равни, однос отворених и пуних дијелова фасаде, па чак и стилске карактеристике.

Разликују се **типови кућа** према величини, положају на парцели и форми, а самим тим и односу према простору који их окружује. Основни типови стамбених и стамбено-пословних кућа или објеката који су присутни у грађеној средини су:

- _ слободностојећа кућа (кућа одвојена од граничних линија парцеле),
- _ атријумска кућа (кућа чији се габарит у потпуности поклапа са границама или ивицама парцеле),
- _ сви случајеви између слободностојеће и атријумске куће:

- двојне куће,
- четворна кућа,
- једноструки низ кућа,
- удвојени низ кућа, и сл.,
- зграде за вишепородично становање,
- ламеле,
- солитери,
- урбане виле итд.

Посебно је значајан положај куће у односу на регулациону линију улице, према коме куће могу да буду удаљене од ње, или се грађевинска линија поклапа са регулационом линијом.

Функционалне карактеристике куће изнутра одређују сваку кућу, а на основу њих се разликују: куће са једним или са више истовремених корисника, јавни објекти различитог садржаја и они који то нису, куће са једном функцијом или са различитим функцијама (у приземљу јавни садржаји, на спратовима становање или пословање, или др) и сл. Другим ријечима, према функцији, куће (објекти) могу да буду: стамбени објекти (за једног корисника или једну или више породица), стамбено-пословни објекти, јавни објекти различитих садржаја, вишефункционални објекти и др. Функција је секундарна карактеристика куће, јер може да се мијења прилагођавајући се новим потребама корисника, а да при томе

форма, као примарна карактеристика, остане иста.

Грађевинска парцела је дио територије на којој је кућа изграђена. Ради се о површини која је повезана са кућом у функционалном и физичком смислу (под кућом и око куће), и која је издвојена од осталог простора који је окружује неким системом регулације, односно границама. Димензију парцеле одређује дужина њеног фронта, односно странице којом се она повезује са јавном површином, и њена дубина, из чега произлази и њена површина.

Грађевинска линија је планска линија на површини, изнад или испод површине земље и воде, која представља границу до које се објект може градити или на којој се мора градити, односно линију коју не смије прећи најистуренији дио објекта.

Регулациона линија је планска линија (одређена графички и нумерички) која одваја земљиште планирано за јавне површине од земљишта планираног за друге намјене.

Коефицијент изграђености је однос укупне бруто грађевинске површине свих надземних етажа објекта и укупне површине грађевинске парцеле.

Коефицијент заузетости је однос тлоцртне површине свих објекта на грађевинској парцели и укупне површине грађевинске парцеле. Може се изражавати и у процентима.

Бруто грађевинска површина објекта јесте укупна површина објекта, свих његових етажа са вањским габаритима, укључујући и површину унутрашњих зидова.

Нето површина објекта јесте корисна површина објекта са површином просторија.

ТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ: ГРАДСКИ БЛОК_

Блоковска структура представља урбану структуру која се састоји од грађевина, парцела, отворених простора и улица, који својом формом, функцијом и дистрибуцијом у простору представљају цјелину. Урбани блокови су градивни елементи урбане структуре града, чијим се понављањем формира основно ткиво насеља. На основу принципа груписања грађевина, односно система грађења блока, разликују се четири основна концепта урбаног блока: затворени блок, полузатворени/полуотворени, отворени блок и неблоковске структуре.

Затворени градски блок (традиционални блок) састоји се од парцела и грађевина које су уоквирене јавном површином која их опслужује и чини саставни дио уличне матрице насеља. Куће су најчешће у низу, позициониране паралелно са регулационом линијом, или на регулационој линији, чиме формирају монолитан улични фронт са пролазима (пасажима). Коефицијент изграђености у затвореном блоку је од 2,5 до 4, и више. Проценат заузетости парцела је од 40% до 80%, и више.

Отворени блок обухвата знатно већу површину од традиционалног блока, а карактерише га изградња високим објектима, низак степен заузетости површине и

висок степен изграђености. Куће у отвореном блоку имају слободан распоред и нису позициониране на регулационој линији, а улица која га уоквирује има само саобраћајну функцију. Колски саобраћај (транзитни, унутрашњи сабирни, приступни до паркинга и сл.) у правилу остаје по ободима блока, док је унутрашњост намијењена пјешацима. Неизграђени простор између кућа (у унутрашњости блока) има функцију заједничке површине за све кориснике блока.

Неблоковске групације се односе на планско и непланско груписање физичке структуре око саобраћајног трга у виду гроздова (гроздови) и низање кућа дуж коридора путева (низови). У гроздастим групацијама саобраћај је лоциран 'изнутра', док се изграђене структуре налазе по његовом ободу. Низови настају као подршка друмском типу насеља. Групације гроздова и низова најчешће се срећу као наслијеђене урбане или полуурбане структуре средњовјековних градова хришћанске и муслиманске цивилизације, у структурама села и градских периферија, насељима бесправне изградње и планским парцелацијама индивидуалног становања дуж путних праваца.⁵

Начин грађења блока одређује се на основу позиционирања објеката у односу на регулациону линију блока. Постоје два основна начина грађења блокова: ивични и слободни начин грађења.

Ивични начин грађења блока подразумева поклапање грађевинске и регулационе линије блока, што значи да су објекти постављени на самој регулацији блока. Низ објеката може да буде остварен као континуалан или дисконтинуалан. Континуални низ грађевина подразумева константно присуство изграђених елемената на регулационим линијама блока, а дисконтинуални фронтови имају прекиде фасадних фронтова.

Слободни начин грађења блока подразумева да се грађевинска и регулациона линија не поклапају, те да су објекти постављени слободно на неизграђеној површини и немају физичку везу са сусједним објектима. Слободно изграђен блок окарактерисан је дисконтинуалним уличним фронтом. Дисконтинуалност објеката и уличног фронта омогућава повезивање јавног и приватног простора.

Функција урбаног блока. Према функцији, блокови могу бити стамбени, друштвени (културно-просвјетни и административни, привредно-индустријски, парковски, трговачко-пословни), блокови специфичне намјене (болнице, клинике, клиничко-универзитетски центри, војни комплекси, гробља итд.) и мјешовити.

Архитектура блока одређена је типологијом грађевина (волуменски), њиховим изгледима, материјализацијом, текстуром, бојом и силуетом. Облик, волумен и изглед грађевина условљени су географским положајем, климатским условима, изабраним конструктивним системом, али и економским факторима. Блокови чији су објекти изграђени у оквиру исте историјске епохе посједују униформност архитектонског стила. У процесу урбане трансформације блокови временом добијају савремене архитектонске објекте, те их карактерише присуство различитих архитектонских стилова.

О ИСТРАЖИВАЊУ КРОЗ АРХИТЕКТОНСКИ ДИЈАГРАМ

Аксонометријски дијаграми представљају важан алат у архитектонском представљању и размишљању. Они омогућавају приказ тродимензионалног објекта или простора на дводимензионалној површини (папиру, екрану), уз задржавање односа димензија, пропорција и геометрије. За разлику од перспективног цртежа, аксонометрија не користи тачке гледишта које симулирају људски вид, већ приказује објекат без визуелне деформације сви дијелови објекта једнако су важни, без обзира на то колико су 'близу' или 'далеко'.

Аксонометријски приказ потиче из техничког цртежа, а користи се како би се што јасније и прецизније представила форма, структура и организација простора. Његова примјена у архитектури има и техничку и концептуалну функцију он не приказује само како објекат изгледа, већ и како функционише, како се простори међусобно односе, како структура реагује на програм и како се идеје развијају у физичку форму.

Постоје различите врсте аксонометријских пројекција, међу којима су најпознатије изометрија, диметрија и триметрија. У архитектонској пракси, најчешће се користи изометрија, гдје су све три осе подједнако нагнуте и мјере се у истој размјери. Ово омогућава јасан и равномјеран приказ простора или објекта.

Аксонометријски дијаграми посебно су важни у раној фази пројектовања јер могу јасно приказати концептуалне идеје однос између пуног и празног, интеракцију маса, функционалну организацију, вертикалне везе, слојеве конструкције и материјала итд. Могу бити врло једноставни, апстрактни и геометријски сведени, или веома детаљни и богати информацијама.

За разлику од рендера или перспективних приказа, који скоро увијек имају естетску и промотивну функцију, аксонометрија више наглашава анализу, разумијевање и систематизацију простора. У том смислу, она је ближа језику архитектонске мисли и користи се за објашњавање и комуницирање идеје, како са колегама и професорима, тако и са инжењерима, клијентима или жиријем на конкурсима.

У савременој пракси, аксонометријски дијаграми често су допуњени графичким слојевима бојама, текстурама, симболима, иконама и стрелицама, чиме се додатно истичу просторни односи, токови корисника, вјетрови, свјетлост, програми, па чак и временске промјене. На тај начин, аксонометрија постаје платформа за визуелну перцепцију и комуникацију архитектонских идеја.

За студенте архитектуре, вјештина израде аксонометријских дијаграма веома је важна, било да се они израђују ручно или дигитално. Она развија осјећај за простор, јасноћу израза и способност да се идеја преведе у цртеж који говори општеприхваћеним архитектонским језиком.

ПРИМЈЕР ПРИМЈЕНЕ: АКСОНОМЕТРИЈСКИ ДИЈАГРАМИ И ПЕТ ЕЛЕМЕНАТА КЕВИНА ЛИНЧА

Аксонометријски дијаграми један су од најефикаснијих алата за визуелизацију и анализу урбаног простора. Омогућавају јасан тродимензионални приказ сложених односа између физичких и функционалних градских цјелина. Када се посматрају кроз призму Кевина Линча и његове теорије о менталним мапама и пет основних елемената у перцепцији града: путеви (*paths*), ивице (*edges*), квартави (*districts*), чворишта (*nodes*) и оријентири (*landmarks*), аксонометријски дијаграми могу бити моћан алат за анализу градског простора и комуникацију урбанистичких идеја.

Путеви. У дијаграмима, путеви (*paths*) могу се, на примјер, приказати као линеарне просторне секвенце (улице, пјешачке стазе, бициклистичке траке), које повезују различите тачке у простору. Кроз аксонометрију, потребно је нагласити хијерархију путања, њихову ширину, дужину, нагиб, па чак и интеракцију с околином, без губитка геометријске тачности.

Ивице. Ивице (*edges*) представљају границе које раздвајају просторне ентитете (ријеке, улице, жељезничке пруге, зидови, дрвореди). У аксонометријском приказу, ивице могу бити означене као визуелно јасне и контрастне линије или површине које дефинишу прелаз из једног контекста у други, чиме се боље разумије улога физичких баријера или прелазних зона у градској структури.

Квартови. Квартови (*districts*) јесу веће урбане цјелине које људи перципирају као цјеловите области са сопственим карактером. У аксонометријским дијаграмима, они се често наглашавају употребом боја, текстура или висинских разлика, чиме се визуелно одвајају функционалне или естетске зоне (стамбене четврти, индустријске зоне, пословни центри и сл.).

Чворишта. Чворишта (*nodes*) јесу мјеста сусрета и окупљања - раскрснице, тргови, транспортни терминали итд. - која имају важну улогу у оријентацији и кретању. У аксонометријском приказу, чворишта се могу истакнути као просторне тачке интензивне активности, често визуелно наглашене волуменом, геометријом или симболима.

Оријентири. На крају, оријентири (*landmarks*) јесу специфични објекти или елементи у простору који помажу корисницима града да се оријентишу. У дијаграмима, они се истичу кроз висину, облик или контраст у односу на околину (попут торњева, статуа, историјских зграда или савремених архитектонских објеката).

Аксонометријски дијаграми, кроз Линчових пет елемената, постају средство не само за графичко представљање простора већ и за његово мишљење, читање и дизајнирање.

ЗАДАТАК 4.1: КУЋА И КУЋИШТЕ

Анализа основног урбаног елемента – куће са кућиштем, која ће показати карактеристике њихових просторних и функционалних елемената.

Графички рад предаје се на папиру формата ширине А3 (297 мм), и дужине према потреби садржаја рада.

Графички прилог може се радити ручно или на рачунару, у програмима *Adobe Illustrator* и *SketchUp*. Одабир метода или стила цртања је слободан.

ГРАФИЧКИ САДРЖАЈ.

Графички прилог 1 састоји се од три дијаграма.

ДИЈАГРАМ 1. Аксонометријски дијаграм куће са парцелом. Р: 1 : 200 / 1 : 1000.

Тродимензионални аксонометријски дијаграм одабране куће са парцелом са непосредним окружењем (најмање три сусједна објекта). Цртеж може да се састоји од више аксонометријских слојева, а број слојева зависи од начина приказивања анализе.

Основни критеријуми анализе куће и кућишта:

намјена и функција кућа и површина;
однос јавног, приватног и заједничког;
међусобни однос кућа;
улични фронт;
ниво физичке хомогености приказаног фрагмента;
спратност;
димензије и величина куће и парцеле;
облик основе куће и парцеле;
врста и облик крова;
положај кућа у односу на парцелу и регулациону линију;
анализирати индекс изграђености и коефицијент заузетости;
посебно приказати улазне зоне (обавезно укључују и парцеле, односно улицу, дворишта и улаз у дворишта и у кућу).

На датом фрагменту препознати и приказати сљедеће просторне, функционалне и амбијенталне елементе:

путање,
ивице,
дистрикте,
чворишта
и обиљежја.

Елементе приказати у оквиру сва три слоја приказа (слој 1, 2 и 3).

ДИЈАГРАМ 2. Аксонометријски дијаграм куће са парцелом. Р: 1 : 100 / 1 : 500.

Тродимензионални аксонометријски дијаграм одабране куће са парцелом (без окружења).

Нацртати и/или анализирати:

- _ волумен куће и границе парцеле са двориштем;
- _ положај објекта на парцели;
- _ оријентацију објекта (у односу на стране свијета и друге просторе у дворишту);
- _ улаз (или улазе) у објекат и улаз (или улазе) у двориште;
- _ грађевинску и регулациону линију;
- _ индекс изграђености и коефицијент заузетости.

ДИЈАГРАМ 3. Волуметријски приказ куће. Р: 1 : 100 / 1 : 500.

Нацртати и анализирати:

волуметријске дијелове од којих се састоји изабрана кућа;
материјализацију и бонитет;
дијелове куће и њихов облик (дати назив, описати и слично);

Нпр.: „Основни волумен куће састоји се од два дијела - примарног, у облику квадрата, који доминира у композицији, и секундарног, у облику купе“; или:
„Композиција објекта састоји се од два дијела пирамидалног облика и једног дијела кружне форме“, или сл.;

међусобни однос појединачних препознатих дијелова куће.

На кући препознати и приказати слједеће просторне, функционалне и амбијенталне елементе: ивице и обиљежја.

Метод рада. Студенти бирају кућу и парцелу за анализу. Задатак се ради индивидуално. На часу се, прије почетка израде задатка, групно дискутује о одабраним кућама, с намјером дефинисања основних критеријума њихове анализе и начина прикупљања података и информација приликом обиласка локације.

цртеж приказати као тродимензионални асиметрични дијаграм...

илустрација десно служи мошћу као за објашњење задатка и не претставља један начин графичког приказа ВАШЕ илустрације...

слободни сте да користите било који метод или стил цртања...

ЗА ТЕКСТ (ОПИСИ, ОБЈАШЊЕЊА...) КОРИСТИТИ ФОНТ: **PP Display** или ВЕЛИКИНЕ СЛОВНОГ ЗНАКА 14 pt...

УКОЛИКО ЦРТАТЕ РУЧНО КОРИСТИТЕ ШТАМПАНА СЛОВА...

ГЛАВИ ТЕКСТ СЛУЖИ ЗА ОБЈАШЊЕЊЕ ЗАДАТКА И НАЈБЕ САСТАВИ ДИО ПЛАНОВА ИЗВРШИТЕ ГИ

слој 1

слој 2

слој 3

ДИЈАГРАМ 03 1:200/1:1000

препознати и приказати фрагмент припадности било изабране куће са којима три суседна објекта

„интерпретација“
„напомена и функција куће и парцеле“
„напомена, приватност и задржаност“
„напомена однос куће, „улична врата“
„напомена однос куће и парцеле“
„напомена однос куће и парцеле“
„напомена куће у односу на парцелу и регулациону линију“
„напомена однос кограница и неформалне задржаности“

показати приказати уличне зоне (обележити уочују и парцеле одређеног укупног, димензија и улаз у дворачку и у кућу)...

НА ДАТОМ ФРАГМЕНТУ БИМО ПРЕПОЗНАТИ И ПРИКАЗАТИ СЛЕДЕЋЕ ПРОСТОРЕ, ФУНКЦИОНАЛНЕ И АМБИЕНТАЛНЕ ЕЛЕМЕНТЕ:

1 кретање
2 ивице
3 зоне
4 чворишта
5 обилежја

ЕЛЕМЕНТЕ ПРИКАЗАТИ У ОВЕРУ СВА ТРИ СЛОЈА ПРИКАЗА СЛОЈ 1, 2 и 3...

цртеж приказати као тродимензионални асиметрични дијаграм...

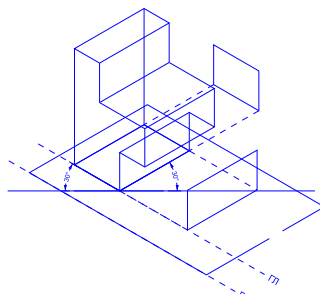
илустрација десно служи мошћу као за објашњење задатка и не претставља један начин графичког приказа ВАШЕ илустрације...

слободни сте да користите било који метод или стил цртања...

ЗА ТЕКСТ (ОПИСИ, ОБЈАШЊЕЊА...) КОРИСТИТИ ФОНТ: **PP Display** или ВЕЛИКИНЕ СЛОВНОГ ЗНАКА 14 pt...

УКОЛИКО ЦРТАТЕ РУЧНО КОРИСТИТЕ ШТАМПАНА СЛОВА...

ГЛАВИ ТЕКСТ СЛУЖИ ЗА ОБЈАШЊЕЊЕ ЗАДАТКА И НАЈБЕ САСТАВИ ДИО ПЛАНОВА ИЗВРШИТЕ ГИ

ДИЈАГРАМ 02 1:100/1:500

нацртати волумен куће и границе парцеле са дисперзијом на појединачно је објашњено и приказано на часовима...

интерпретација објекта на парцели...

интерпретација оријентације објекта (у односу на стране света и друге просторе у дворачку...)...

означити улазе у објект и улазе у дворачку...

приказати грађевинску и регулациону линију...

напомена однос кограница и неформалне задржаности...

цртеж приказати као тродимензионални асиметрични дијаграм...

НА КУЋИ И ПАРЦЕЛИ ПРЕПОЗНАТИ И ПРИКАЗАТИ СЛЕДЕЋЕ ПРОСТОРЕ, ФУНКЦИОНАЛНЕ И АМБИЕНТАЛНЕ ЕЛЕМЕНТЕ:

1 кретање
2 ивице
3 зоне
4 чворишта
5 обилежја

цртеж приказати као тродимензионални асиметрични дијаграм...

цртеж приказати као тродимензионални асиметрични дијаграм...

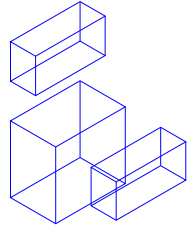
илустрација десно служи мошћу као за објашњење задатка и не претставља један начин графичког приказа ВАШЕ илустрације...

слободни сте да користите било који метод или стил цртања...

ЗА ТЕКСТ (ОПИСИ, ОБЈАШЊЕЊА...) КОРИСТИТИ ФОНТ: **PP Display** или ВЕЛИКИНЕ СЛОВНОГ ЗНАКА 14 pt...

УКОЛИКО ЦРТАТЕ РУЧНО КОРИСТИТЕ ШТАМПАНА СЛОВА...

ГЛАВИ ТЕКСТ СЛУЖИ ЗА ОБЈАШЊЕЊЕ ЗАДАТКА И НАЈБЕ САСТАВИ ДИО ПЛАНОВА ИЗВРШИТЕ ГИ

ДИЈАГРАМ 01 1:100/1:500

препознати и нацртати волумен куће са којима је савремена изабрана кућа...

интерпретација материјализације и бојет

појединачно препознати дисперзију и интерпретацију нивоа објекта (дати назив, описати и сачини ниво). Основно волумен куће састоји се из два јединица. Првобитно у облику куће ниво јединица у интеријеру и секундарног у облику куће ниво. Интеријер јединица састоји се из два јединица првобитног облика и једног јединица форм, и тако даље...

интерпретација и описати међусобни однос појединачних препознати дисперзију куће...

НА КУЋИ И ПАРЦЕЛИ ПРЕПОЗНАТИ И ПРИКАЗАТИ СЛЕДЕЋЕ ПРОСТОРЕ, ФУНКЦИОНАЛНЕ И АМБИЕНТАЛНЕ ЕЛЕМЕНТЕ:

1 ивице
2 обилежја

цртеж приказати као тродимензионални асиметрични дијаграм...

Подаци о анализираном простору

назив: **конфигурација простора**

локација: **улица/адреса**

ЦРТЕЖ СИТУАЦИЈЕ/основа 1:500

тако да приказује објект, припадност парцели, приступну улаз и суседне објект просторе (у приказати напомена) цртеж треба да буде јединствен, левостран...

ПРОСТОРНА АНАЛИЗА КУЋЕ И ПАРЦЕЛЕ
P 1:100/1:200/1:500/1:1000

ОСНОВЕ УРБАНИЗМА
2021/2022

проф. др Бранимир Методић, др. др. Дубравко Алексић, др. др. Ана Штефан

Име, презиме и број индекса студента

Темплејт за израду задатка

103

ЗАДАТАК 4.2: УРБАНИ БЛОК

Анализа основних елемената форме урбаног блока, која ће показати карактеристике просторних и функционалних елемената блока, и блока у цјелини, као и однос блока према непосредном окружењу.

Графички рад предаје се на папиру формата ширине А3 (297 мм), и дужине према потреби садржаја рада.

ГРАФИЧКИ САДРЖАЈ.

Графички прилог 1. Аксонометријски дијаграм. Р: 1 : 200 / 1 : 500 / 1 : 1000 / 1 : 2000...

Тродимензионални аксонометријски дијаграм одабраног урбаног блока. Цртеж може да се састоји од више аксонометријских дијаграма, а број дијаграма зависи од садржаја и начина приказивања анализе.

Графички прилог може се радити ручно или на рачунару, у програмима *Adobe Illustrator* и *SketchUp*. Одабир метода или стила цртања је слободан.

Основни критеријуми анализе урбаног блока:

позиција блока,
величина блока,
унутрашња организација или структура/садржај блока,
границе блока
и однос блока са непосредним и ширим окружењем.

Појашњење критеријума:

Позиција блока анализира се у односу на удаљеност и просторни однос са градом, урбаним функцијама и садржајима друштвеног стандарда, битним саобраћајницама и сл.

Величина блока анализира се на основу површине коју заузима, те се доводи у релацију и поређење са осталим градским блоковима.

Садржај блока анализира се на нивоу просторне организације, чије су карактеристике дефинисане обрасцима грађевина и парцела и њиховом намјеном, као и саобраћајница и отворених простора (јер су изграђени примјеном истих принципа функционалности и ефикасности).

На нивоу просторне организације анализирају се:

позиција парцела у односу на друге парцеле, улицу и цијели блок (парцеле на углу блока, на краћој или дужој страни блока);

границе парцела: облик, величина (обим и површина);

унутрашња организација парцела (предбаште, дворишта, остали садржаји);

позиција кућа на парцелама, однос према другим кућама и јавним површинама (улицама);

саобраћајна мрежа и присуство отворених јавних простора:

анализа саобраћаја по значају (нпр. транзитне саобраћајнице, сабирне саобраћајнице, локалне саобраћајнице);

анализа саобраћаја по функцији (нпр. колски, пјешачки, јавни градски);
намјена кућа и садржаја уз улицу;

опремљеност (нпр. квалитет и функционалност пјешачких и парковских површина, јавно освјетљење, јавно зеленило, објекти урбаног стандарда мобилијар, естетска и друга обиљежја градског простора);

начин коришћења изграђене и неизграђене структуре (анализа намјене грађевина и парцела и неизграђених структура);

степен изграђености и интензитет коришћења изграђене и неизграђене структуре (густина - спратност, коефицијент изграђености и покривености, интензитет коришћења колског, пјешачког и бициклистичког саобраћаја - оптерећеност саобраћајне комуникације);

архитектонски обрасци (материјализација, конструкција, тип грађевина, период изградње и/ или обнове).

Границе блока анализирају се на основу пропустљивости, односно на основу присуства елемената изграђене структуре на границама блока.

Однос блока са сусједним блоковима и ширим окружењем анализира се на основу повезаности и просторне и функционалне компатибилности са непосредним окружењем. У оквиру истог графичког прилога са дијаграмима, потребно је препознати и приказати сљедеће просторне, функционалне и амбијенталне елементе:

путање,
ивице,
зоне,
чворишта
и обиљежја.

Графички прилог садржи закључак о просторном концепту блока и начину груписања објеката, карактеру саобраћаја и отворених (јавних) простора, намјени блока и интензитету коришћења садржаја, карактеру архитектуре (архитектонска униформност, присуство различитих архитектонских стилова и сл.). Закључак треба да буде приказан кроз тезе, скице, фотографије, табеле, легенде, симболе и сл.

Метод рада. Студенти су подијељени у групе, при чему се свакој групи додјељује различит урбани блок за анализу и графичку презентацију резултата анализе. Задатак се ради индивидуално. На часу се, прије почетка израде задатка, у групама дискутује о задатим блоковима с намјером дефинисања основних критеријума њихове анализе и начина прикупљања података и информација приликом обиласка локације.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА_

Препоручена литература за теорију:

_Maksimović, B. „Urbanizam – teorija projektovanja gradova“, Građevinska knjiga, Beograd, 1965.

_Mamford, L. „Grad u istoriji“, Book, Zemun, i Marso, Beograd, 2001.

_Rosi, A. „Arhitektura grada“, Građevinska knjiga, Beograd, 1996.

_Tošković, D. „Urbani dizajn: urbanistička tehnika i estetika“, Urbanistički zavod Republike Srpske, Banjaluka, 2000.

_Линч, К. „Слика једног града“, Грађевинска књига, Београд, 1974.

_Никезић, З. „Грађена средина“, Архитектонски факултет Универзитета у Београду, Београд, 2007.

Препоручена литература за истраживање кроз дијаграм:

_Pyo, Mi Young. „Architectural and program diagrams“, DOM Publishers, Berlin, 2012.

Цртеж приказати као
тродимензионални
аноконструкциони дијаграм...

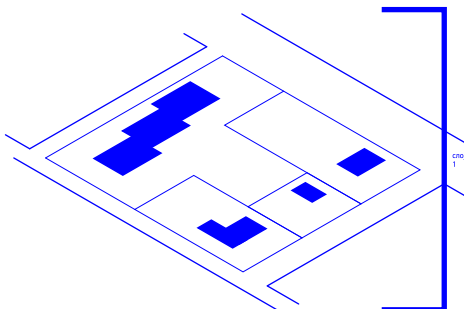
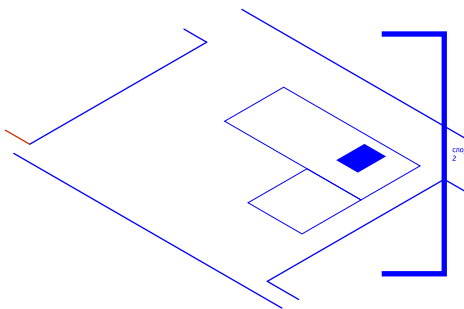
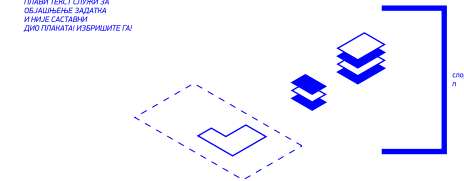
Илустрација десно слици
исклучиво за објашњење
задаћног и не припадања
једном одим грађевинског
премаз ВАЈДЕ, илустрација...

Слободни сте да користите
било који метод или стил цртања...

ЗА ТЕКСТ (ОПШЕ, ОБЈАШЊЕЊА...), КОРИСТИТИ
ФОНТ: **PE Display Pro Величане СЛОВНО**
ЗНАЧАЈ: 12-16 pt.

УКОЛИКО ЦРТАТЕ РУЧНО КОРИСТИТЕ
ШТАМПАНА СЛОВА...

ГЛАВНИ ТЕКСТ СЛОЖИ ЗА
ОБЈАШЊЕЊЕ ЗАДАЊА
И НИЈЕ САСТАВИТ
ДНО ГРАФИКА ИСПОЗИЦИЈЕ ГИ

ДИЈАГРАМ П

Блок се састоји од: **грађевина,
парцела, елементи простора
и улица.**

Припојити и приказати
припадајући блок који садржи
исаборану нату...

КРИТЕРИЈУМИ ЗА
АНАЛИЗУ БЛОКА:

Позиција блока
Величина блока
Унутрашња организација
или структура/садржај блока
Границе блока
Степен са садржајем
и ширини окружења

Анализа ПОЗИЦИЈЕ БЛОКА
у односу на наслон, ширину,
количину, у односу на друге
функције, битне саобраћајнице,
садржаје друштвеног стандарда.

Анализа ВЕЛИЧИНЕ БЛОКА:
укупна површина блока (м²),
да ли је већи или мањи
у односу на просечан блок у граду.

Анализа САДРЖАЈА БЛОКА
на основу анализе просторне
организације. Карактеристике
просторне организације
су дефинисане обрашлом: грађевина
и парцела и нивоови
наклона, и саобраћајница
и отворени простор
(јер су изграђени грађевински
и отворени простори
и функционалности
и ефикасности).

Анализирају се:
а) показује парцела у блоку и
у односу на друге парцеле
и улице (показује на путу, на крају
или дужи страни блока);

б) границе парцела: облици,
величина (обим и површина);

в) унутрашња организација
парцела (да ли имају дворишта,
друге садржаје, итд.);

г) позиција пута на парцелима
и нивоовима: адрес, изграђене
структуре и нивои адрес
са саобраћајним мерком;

д) саобраћајна мрежа и присуство
отвореног јавног простора

Анализа саобраћаја по значају
(нпр. транспортне саобраћајнице,
саобраћајнице, локалне
саобраћајнице);

Анализа саобраћаја по функцији
(нпр. коловоз, пешачик,
јавни простор...);

Анализа простора у улици;

Оптимизација (нпр. наслон и
функционалност пешачик
и парковних површина, јавно
озелењавање, јавно зеленило, објекти
уличног стандарда: мобилност,
естетика и други објекти
градског простора...);

Анализа нивоа коришћења
изграђене и неизграђене структуре
(анализа нивоа грађевина
и парцела и неизграђене структуре);

Анализа степена изграђености
и интензитета коришћења изграђене
и неизграђене структуре
(густина- простотност, степено
коришћености и парковности,
интензитет коришћења нивоа,
присутност и функционалност
саобраћаја, отвореност
саобраћаја комуникације);

Анализа архитектонских образаца
интерпретација, конструкција,
тип грађевина, који година
су грађени, да ли су обављени);

Анализа садржаја блока
треба да приказује:

Анализа просторног концепта
блока и нивоа груписања објеката
(отворен, затворен или
полупотворен блок, итд.);

Анализа са саобраћајним саобраћајем
и отвореним јавним простором

Анализа је блок претворено станбеним,
пословним, итд. Анализа је интензитет
користиња

Анализа је блок архитектонских
стилова из различитих периода.

Анализа ГРАНИЦА БЛОКА.
Анализа пропусности граница
и облика блока.

Анализа ОДНОСА СА СУСЕДНИМ
БЛОКОВИМА И ШИРИМ ОКРУЖЕЊЕМ
Анализа да ли је саобраћајне повезан,
да ли је неопходно са окружењем
(просторно и функционално),
да ли нарушава наслонет
окружење, итд.

НА ДАТОМ БЛОКУ
ПРЕПАЗИТИ И ПРИКАЗАТИ
СЛЕДЕЋЕ ПРОСТОРНЕ,
ФИНАНСИЈАЛНЕ И
АМБИЈЕНТАЛНЕ ЕЛЕМЕНТЕ:

1 кретање
2 нивео
3 зоне
4 чворовишта
5 објекти

ЕЛЕМЕНТЕ ПРИКАЗАТИ
У ОКВИРУ СВИХ СЛОЈЕВА
ПРИКАЗА...

Подаци о анализираном простору

назив: **назив/полупотворен назив итд.**
локација: **улица/адреса**

ЦРТЕН СИТУАЦИЈЕ/
векна 1:500

тако да приказује блок,
припадајући улици и сав ниво
у блоку...

цртеж треба да буде једноставан,
јасан...

ПРОСТОРНА АНАЛИЗА
БЛОКА

Р 1:200/1:500/1:1000/1:2000...

ОСНОВЕ
УРБАНИЗМА

2021/2022

проф. др Бранислав Милојевић, доц. др Дубравко Алексић,
доц. др Ана Шинђић,

Име, презиме и број индекса студента

110

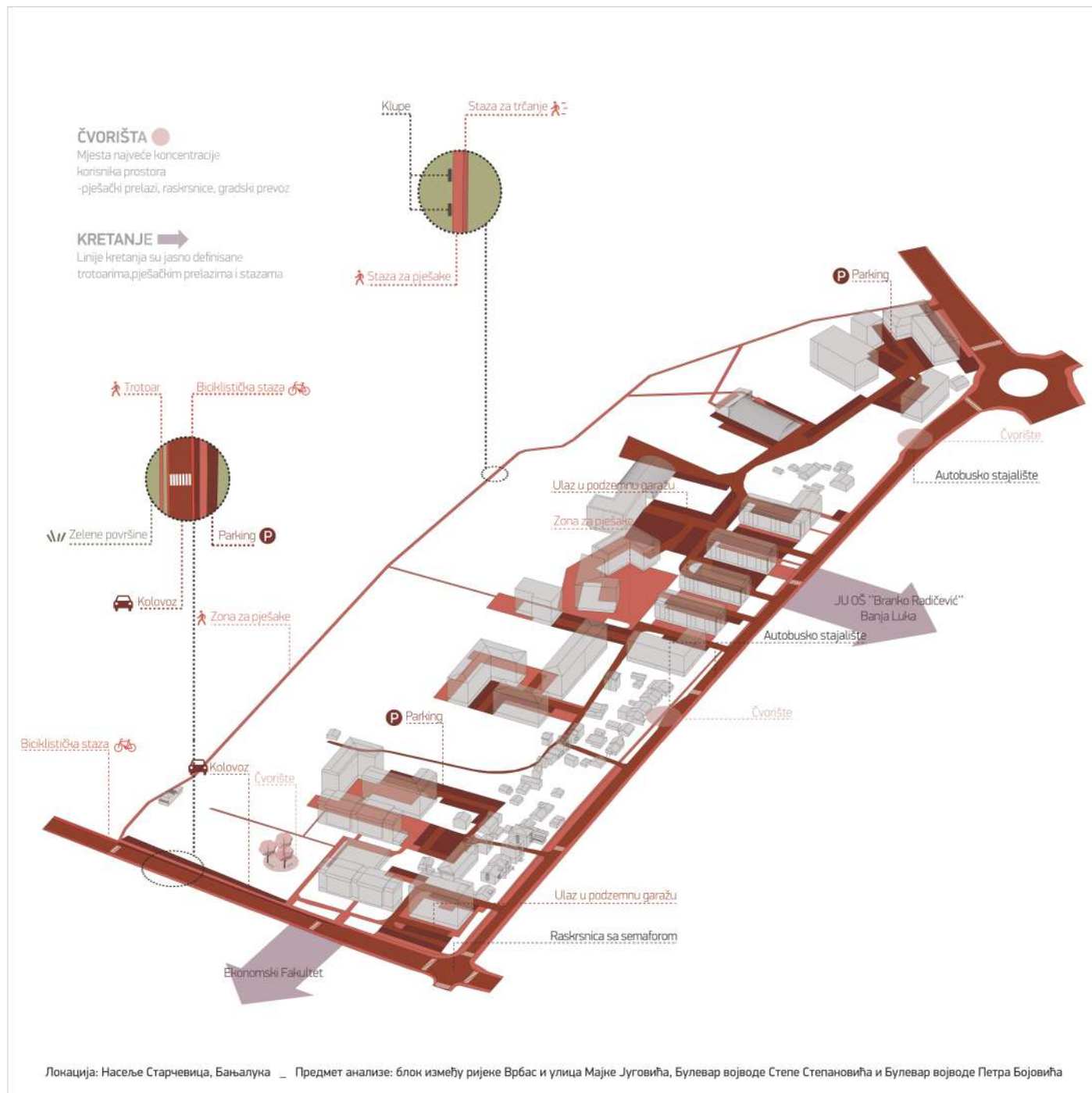
ČVORIŠTA

Mjesta najveće koncentracije korisnika prostora

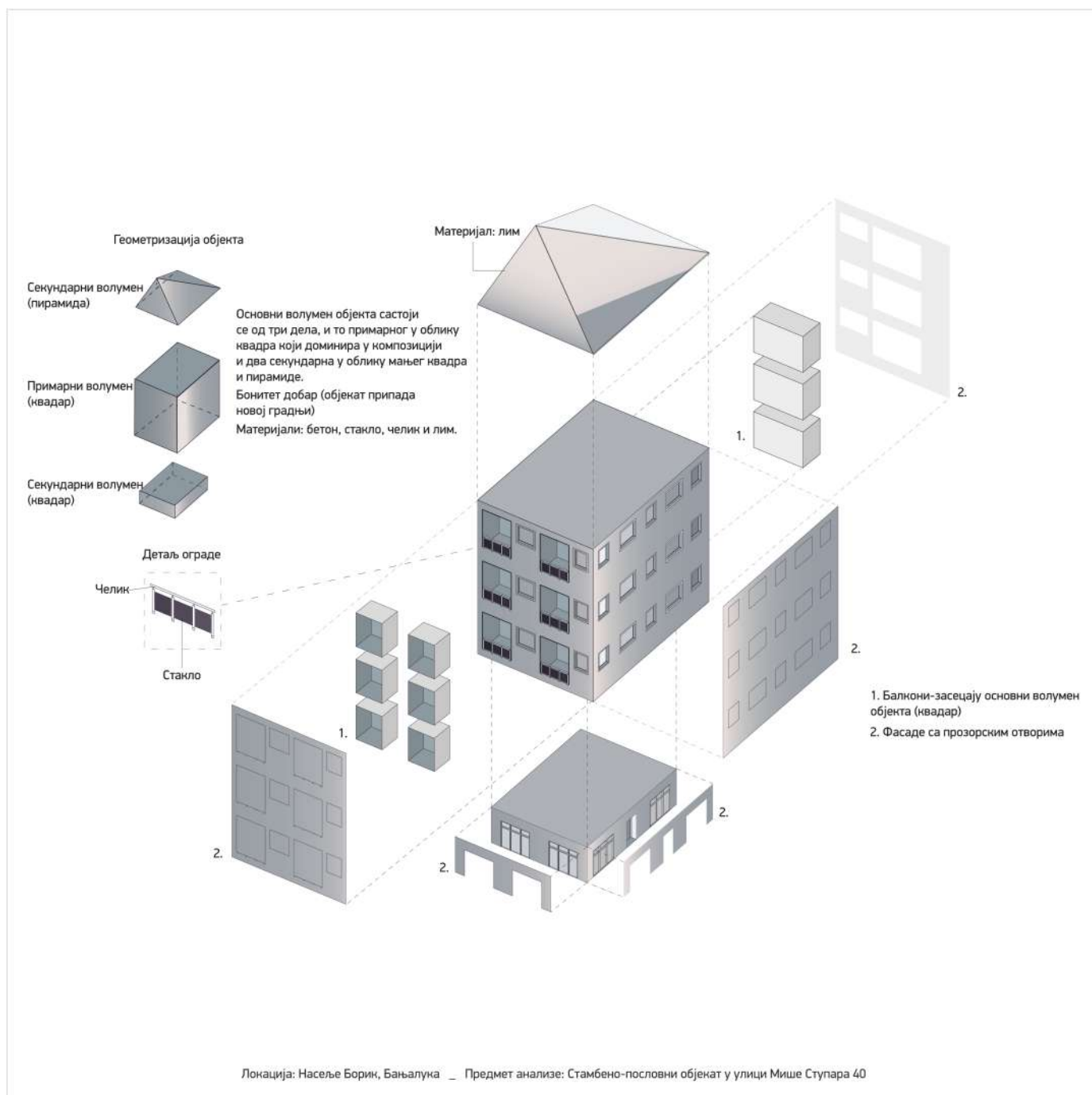
-sportski tereni, šetalište, objekti javne namjene

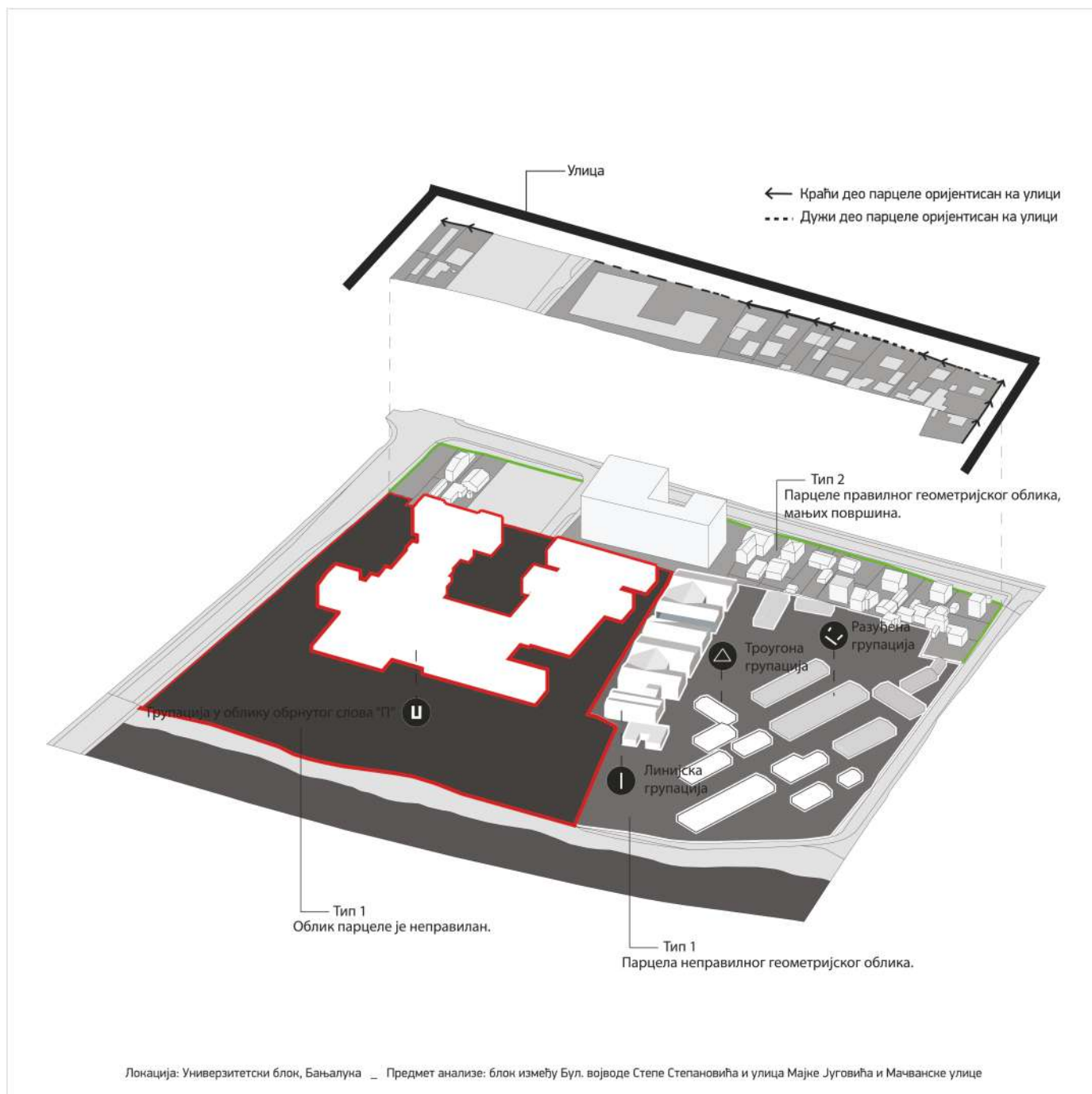

Локација: Насеље Старчевица, Бањалука — Предмет анализе: блок између ријеке Врбас и улица Мајке Југовића, Булевар војводе Степе Степановића и Булевар војводе Петра Бојовића

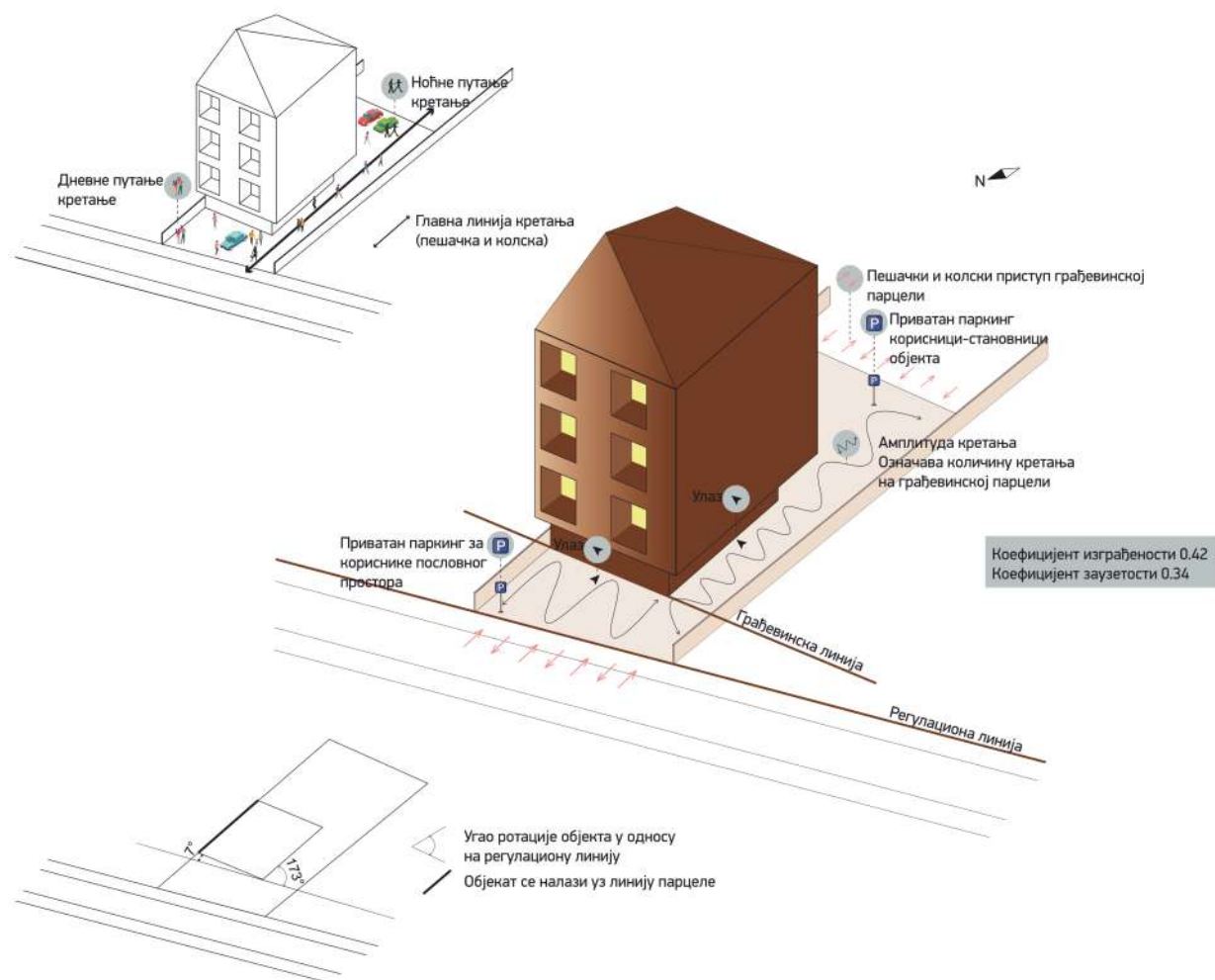

ВЈЕШТИНЕ ПОСМАТРАЊА И РАЗУМИЈЕВАЊА ПРОСТОРА

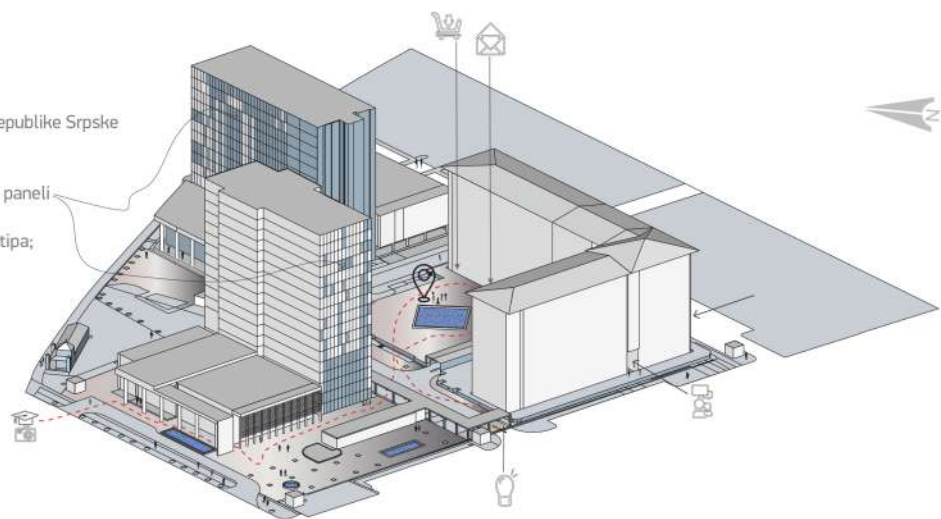
OBILJEŽJA BLOKA

Poslovno-administrativni centar Vlade Republike Srpske
Izgradnja počela 2005. godine.

Materijalizacija fasade-pretežno stakleni paneli

Blok nepravilnog oblika, poluzatvorenog tipa;

- Haustori
- Pošta
- Kiosk
- Rampa za ulaz službenih vozila
- Maturanti se fotografiraju svake godine na ovoj lokaciji.

SPORI SAOBRAĆAJ
(parkirana vozila i pješaci)

ulaz u podzemne garaže

KRETANJE PJEŠAKA UNUTAR BLOKA
(slobodno, sigurno, krivolinijsko)

pješačko ostrvo

BRZI SAOBRAĆAJ
(vozila na cesti i biciklisti)

LINIJA INTENZIVNOG SAOBRAĆAJA

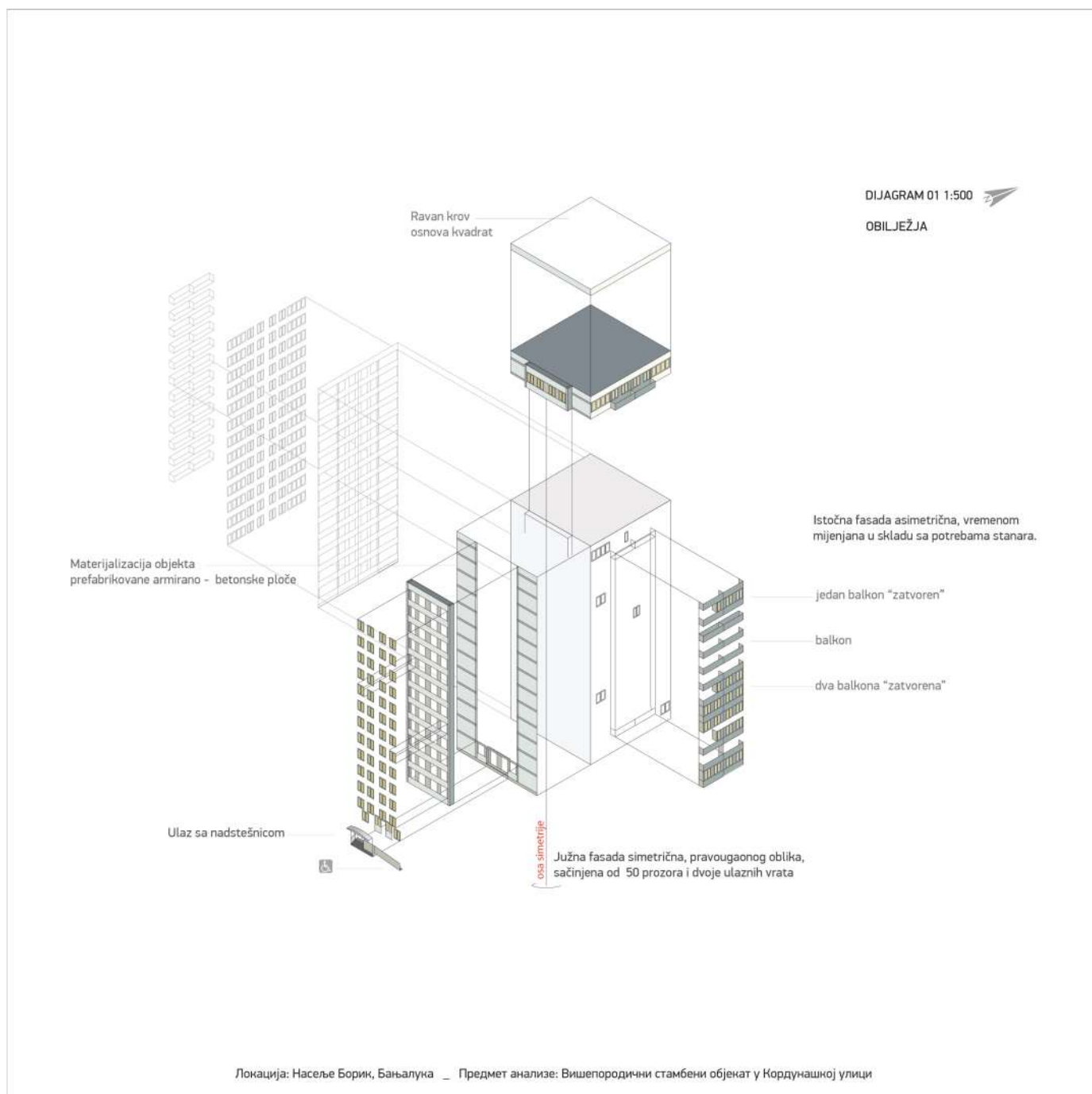
ANALIZA SAOBRAĆAJA

- Sabirne ulice
- Unutar-blokovske ulice
- Pristupne ulice

(Uz navedene saobraćajnice su pješačke staze.)

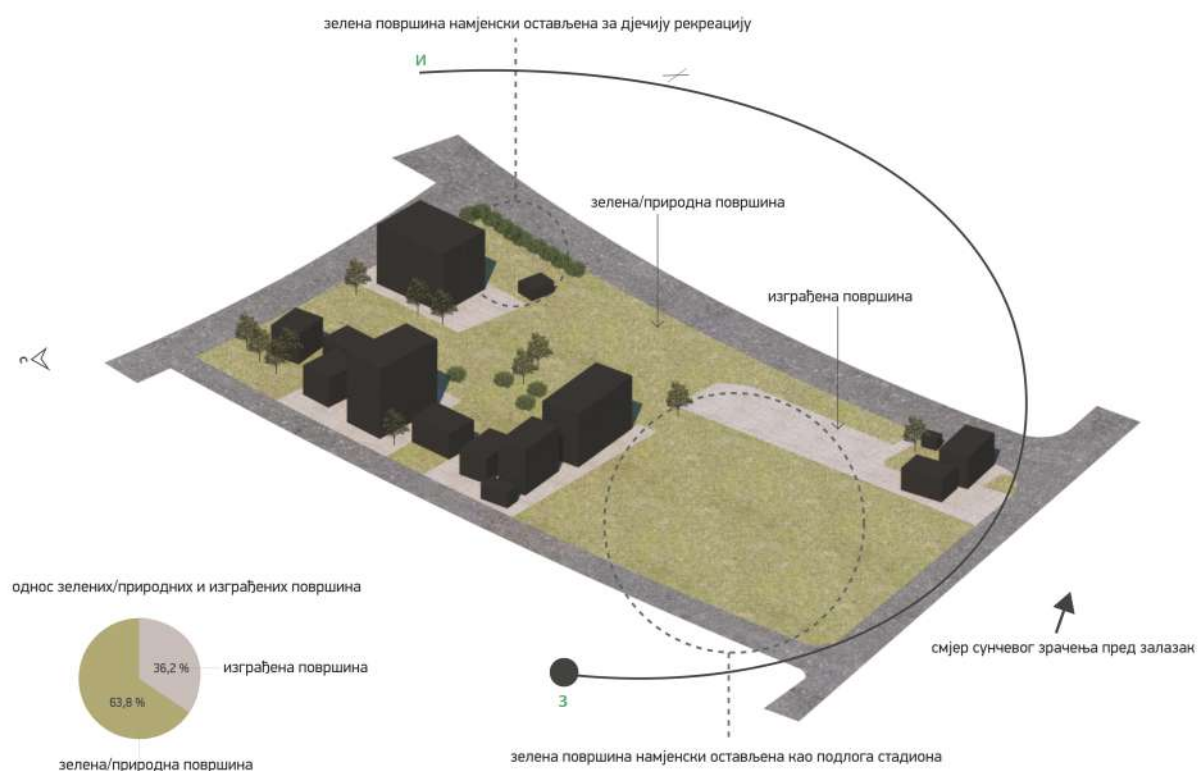

Локација: Насеље Центар 1, Бањалука _ Предмет анализе: Блок административног центра Владе Републике Српске

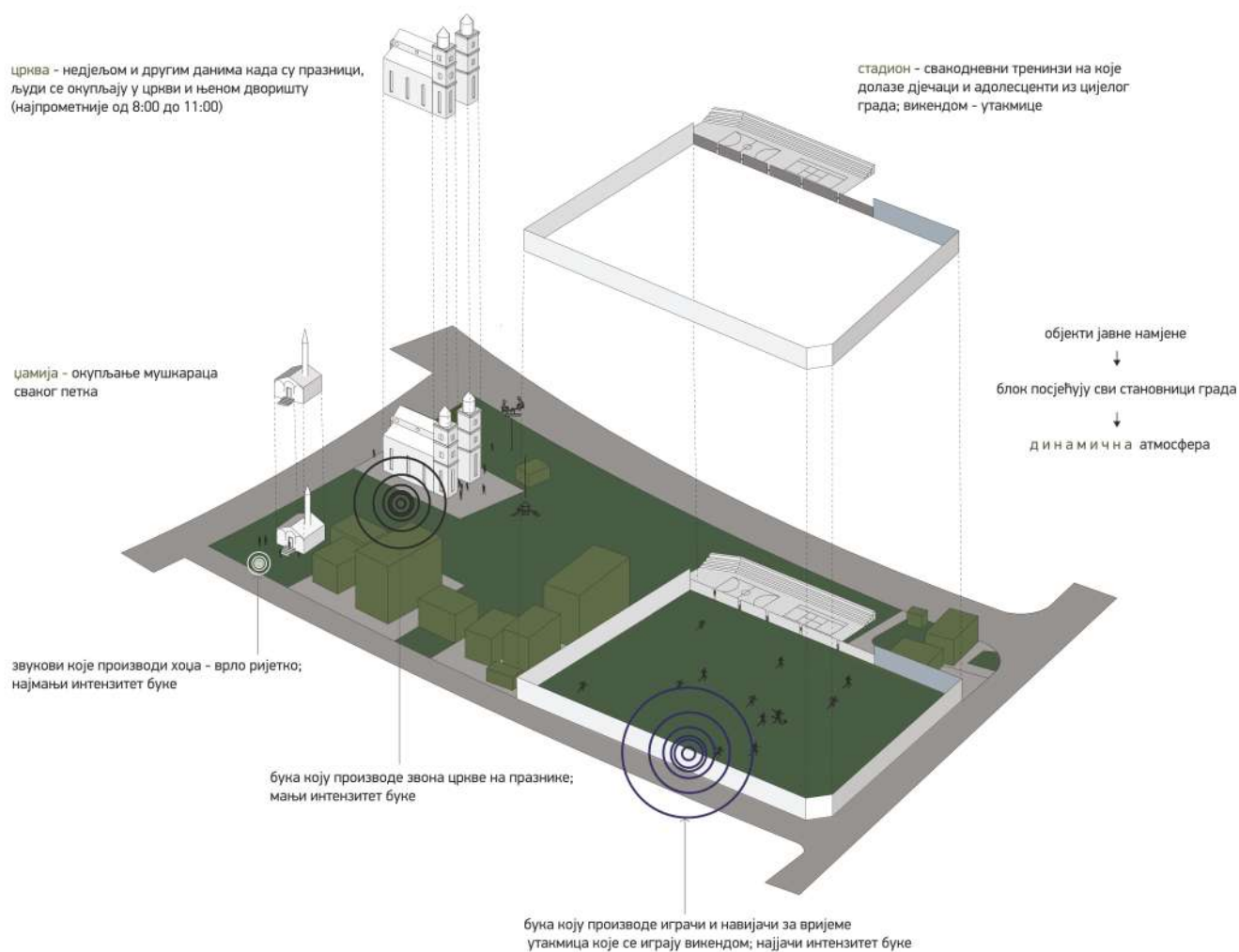

ДИЈАГРАМ ПРИРОДНИХ И ИЗГРАЂЕНИХ ПОВРШИНА

Локација: Насеље Обилићево, Бањалука — Предмет анализе: блок између улица Бановић Страхиње, Гаврила Принципа, Арсенија Чарнојевића и Источног транзита

ДИЈАГРАМ ЈАВНИХ ПОВРШИНА И БУКЕ

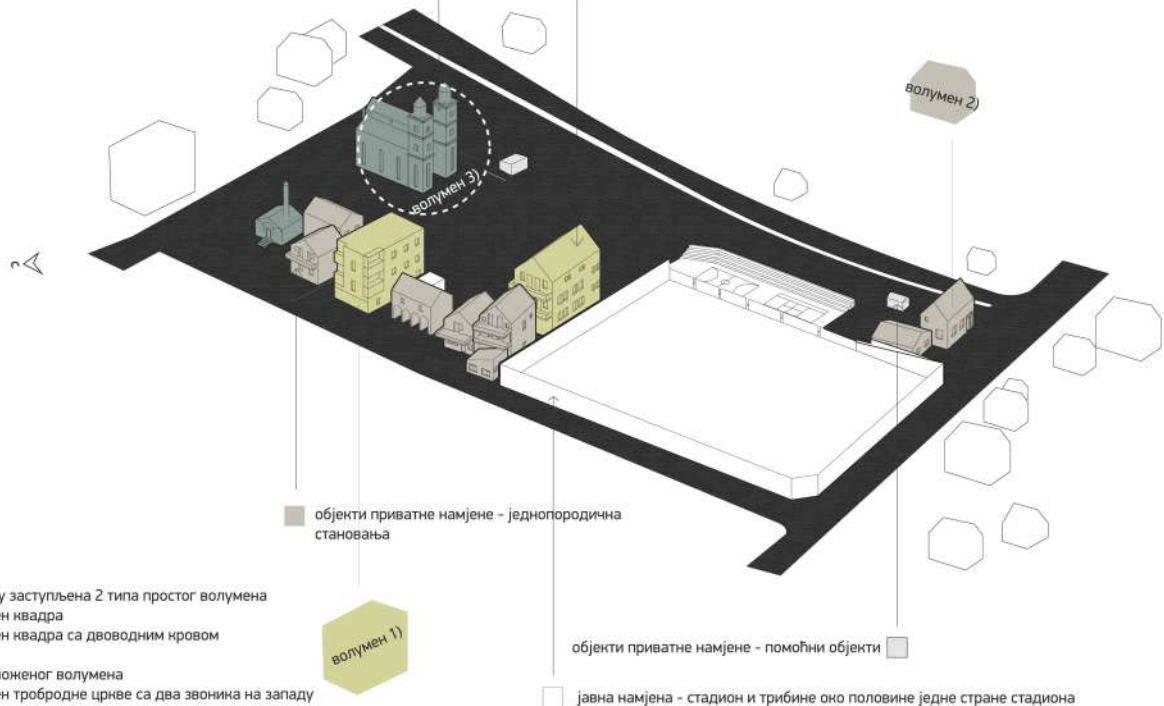
Локација: Насеље Обилићево, Бањалука — Предмет анализе: блок између улица Бановић Страхиње, Гаврила Принципа, Арсенија Чарнојевића и Источног транзита

ДИЈАГРАМ : КЛАСИФИКАЦИЈЕ ОБЈЕКТА ОРИЈЕНТАЦИЈЕ У ОДНОСУ НА УЛИЦУ ВОЛУМЕТРИЈЕ

Сви објекти оријентисани краћом (предњом) страном на улици, осим цркве (која је краћом "задњом" фасадом оријентисана на улици)

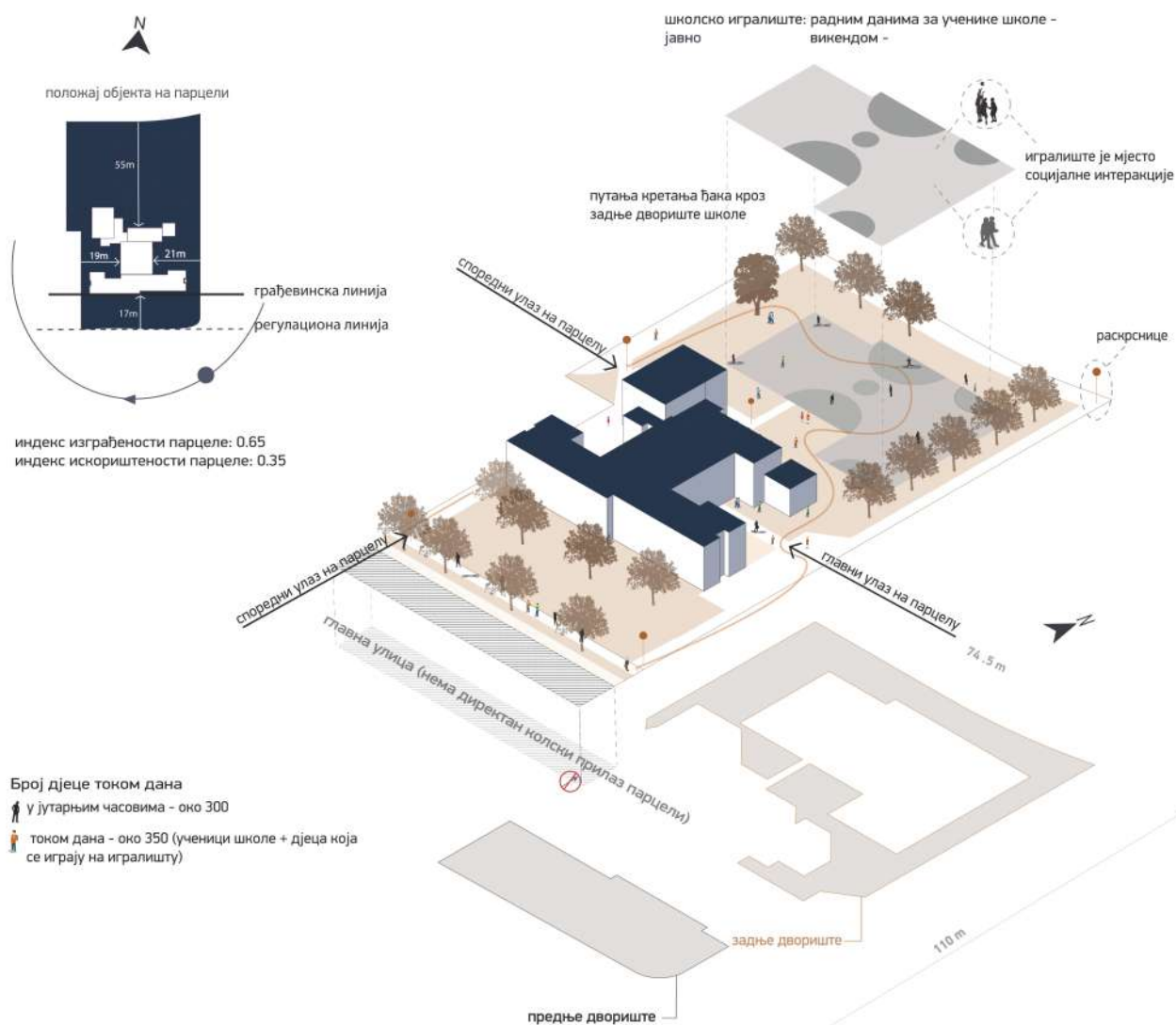
објекти јавне намене - вјерски објекти

објекти вишепородичног становања

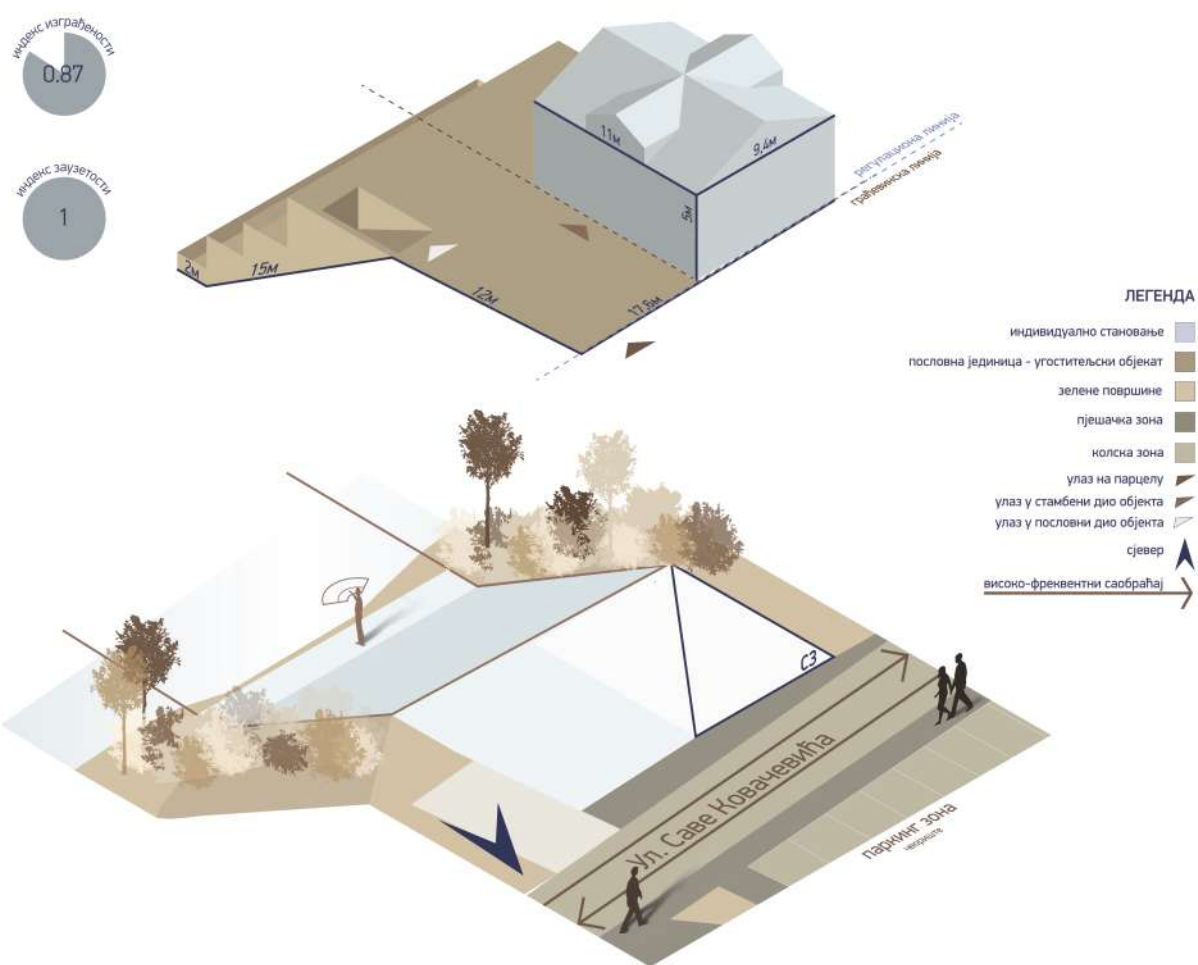
Локација: Насеље Обилићево, Бањалука — Предмет анализе: блок између улица Бановић Страхиње, Гаврила Принципа, Арсенија Чарнојевића и Источног транзита

ДИЈАГРАМ АНАЛИЗЕ ОБЈЕКТА У КОНТЕКСТУ ПАРЦЕЛЕ КОЈОЈ ПРИПАДА

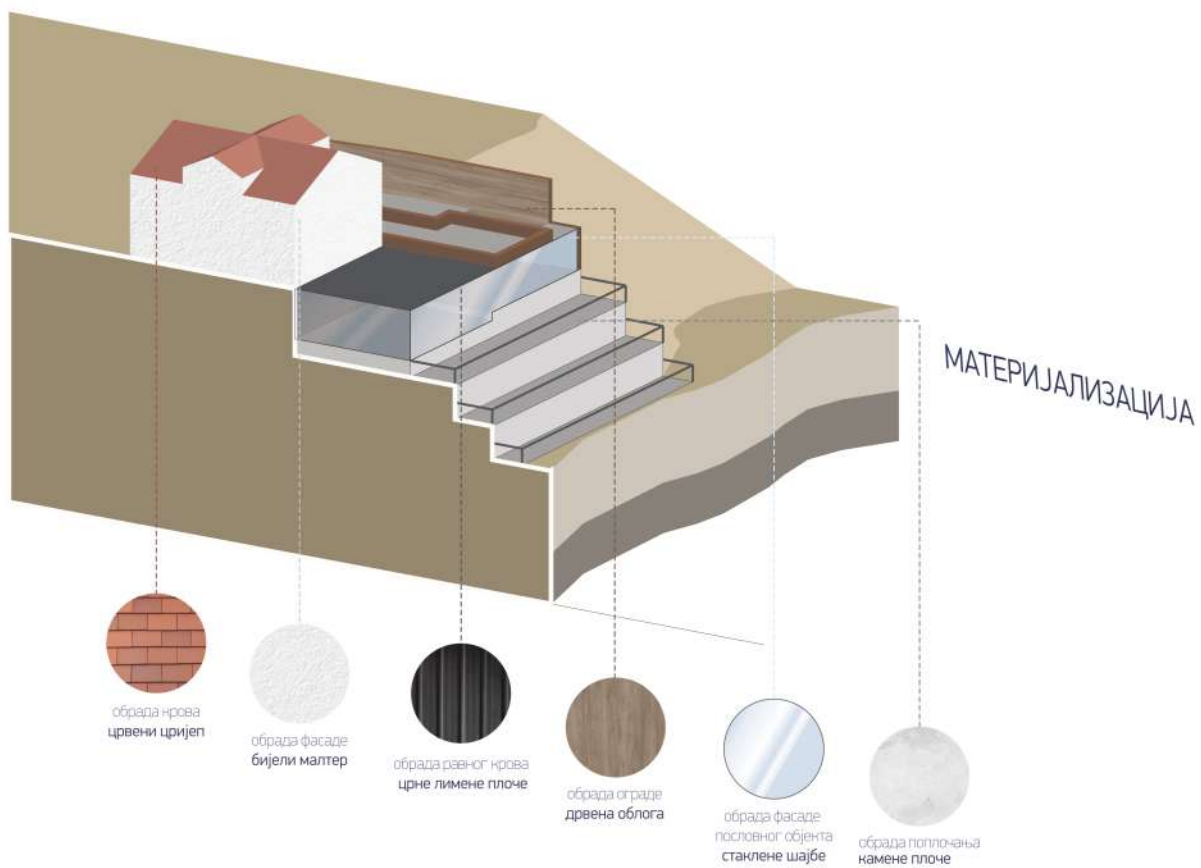
Број дјеце током дана
 у јутарњим часовима - око 300
 током дана - око 350 (ученици школе + дјеца која се играју на игралишту)

Локација: улица Мише Ступара, Бањалука — Предмет анализе: Основна школа Бранко Ћопић

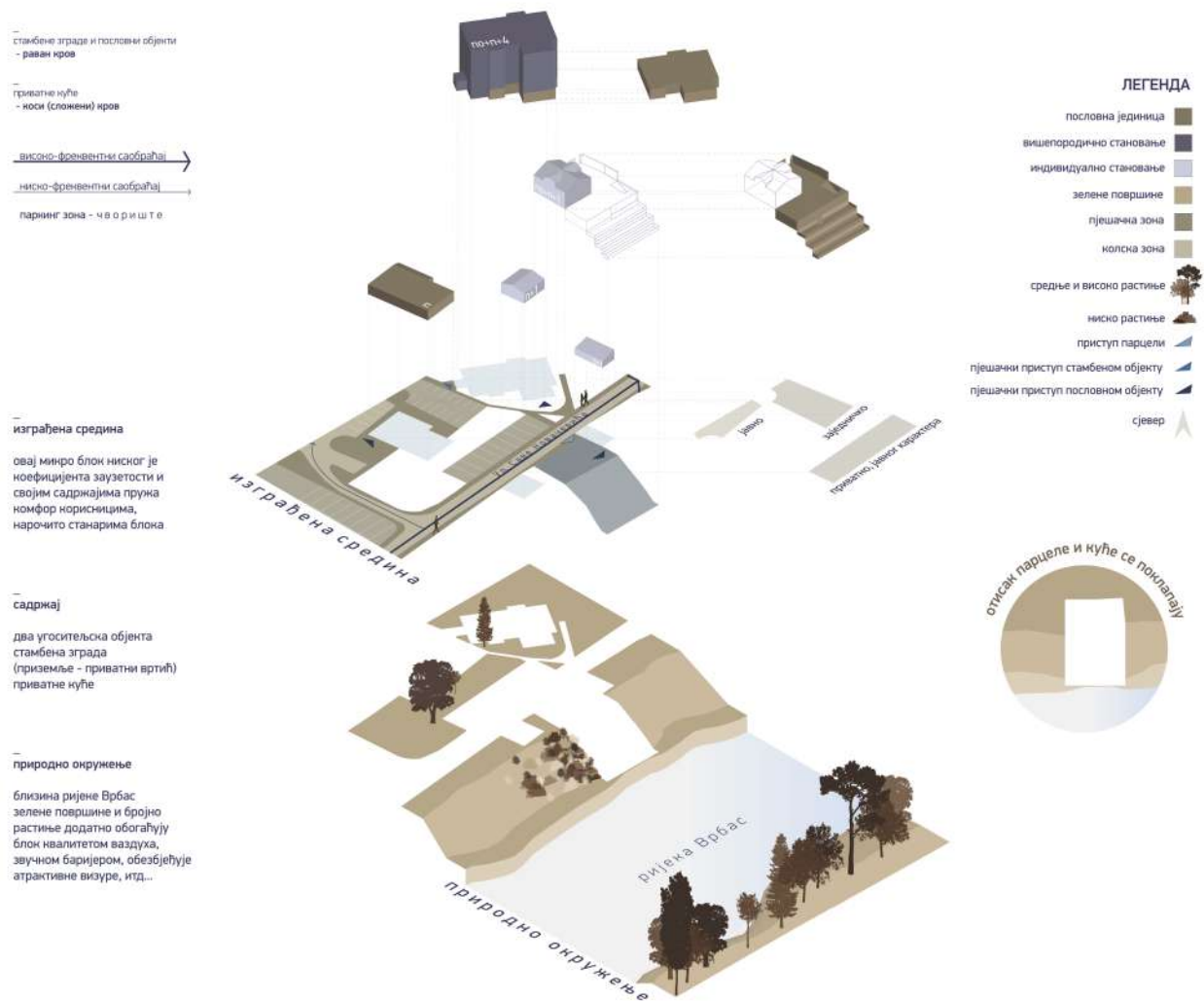

Локација: Улица Саве Ковачевића 12, Бањалука _ Предмет анализе: Стамбено-пословни објекат са кафе баром

Локација: Улица Саве Ковачевића 12, Бањалука _ Предмет анализе: Стамбено-пословни објекат са кафе баром

Локација: Улица Саве Ковачевића 12, Бањалука _ Предмет анализе: Стамбено-пословни објекат са кафе баром

НАМЈЕНА

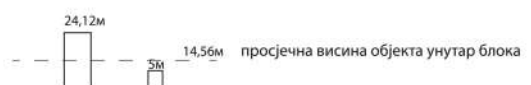

Локација: Насеље Нова Варош, Бањалука _ Предмет анализе: блок између улица К. П. I Крађорђевића, Паве Радана, Првог крајишког корпуса и Вука Караџића

ОБИЉЕЖЈА

- објект из треће деценија XXI вијека
- XX-XXI вијек
- објекти из периода аустроугарске-проглашени за национални споменик БиХ
- "царски друм", Улица Краља Петра I Карађорђевића-главна улица у Бањалуци чији амбијент красе православна црква, католичка црква и џамија

- *Разноликост стилова градње и архитектонских стилова
- *Куће из доба аустроугарске
- *мистичност

Локација: Насеље Нова Варош, Бањалука — Предмет анализе: блок између улица К. П. I Крађорђевића, Паве Радана, Првог крајишког корпуса и Вука Караџића

ВЈЕШТИНЕ ПОСМАТРАЊА И РАЗУМИЈЕВАЊА ПРОСТОРА

ОБИЉЕЖЈА

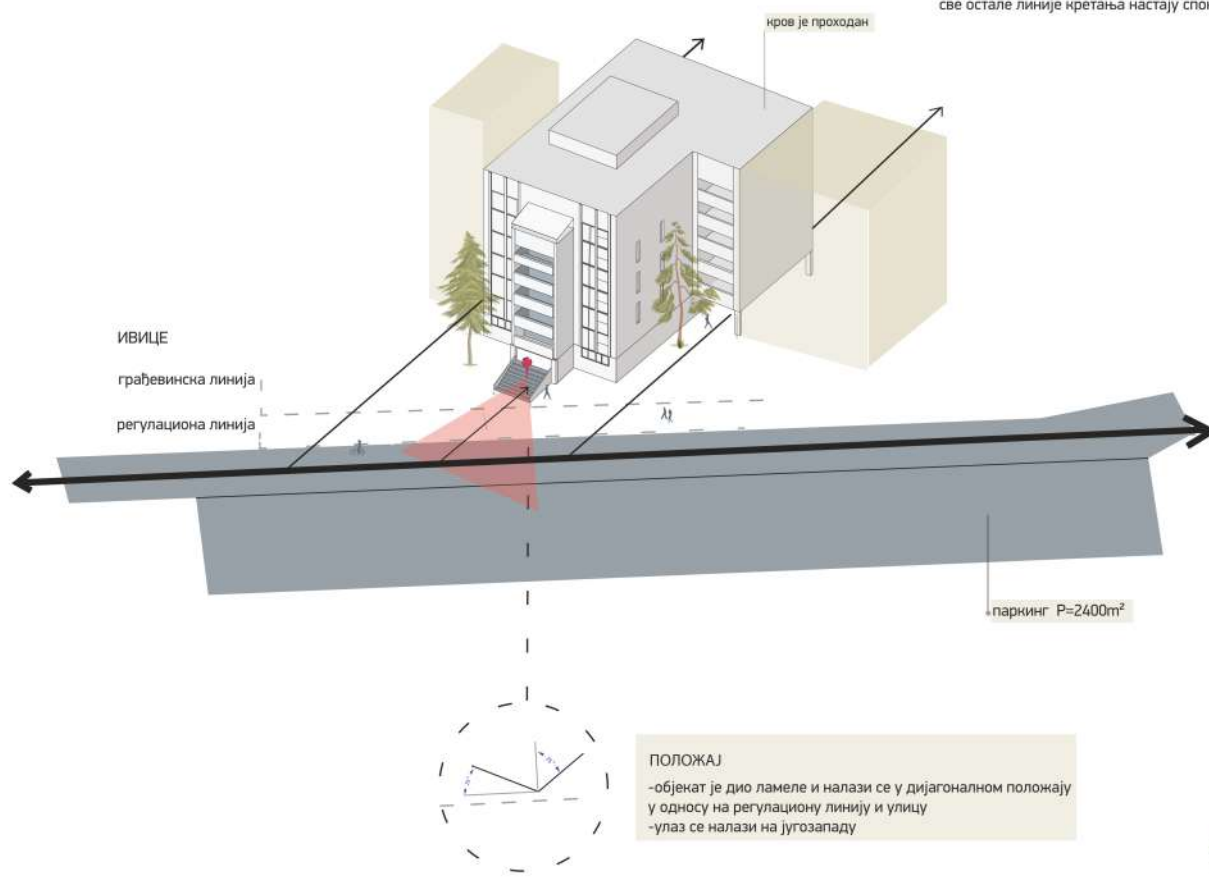
међусобна повезаност са сусједним објектима - ламела
дијагоналан положај у односу на улицу
прозрачност форме - пролази

КОЕФИЦИЈЕНТ ЗАУЗЕТОСТИ: $k=1,0$
КОЕФИЦИЈЕНТ ИЗГРАЂЕНОСТИ: $k=6,0$

КРЕТАЊЕ

Кретање аутомобила дефинисано улицом и паркингом (саобраћај у мировању). Јасно је одређена путања на улазу док све остале линије кретања настају спонтано

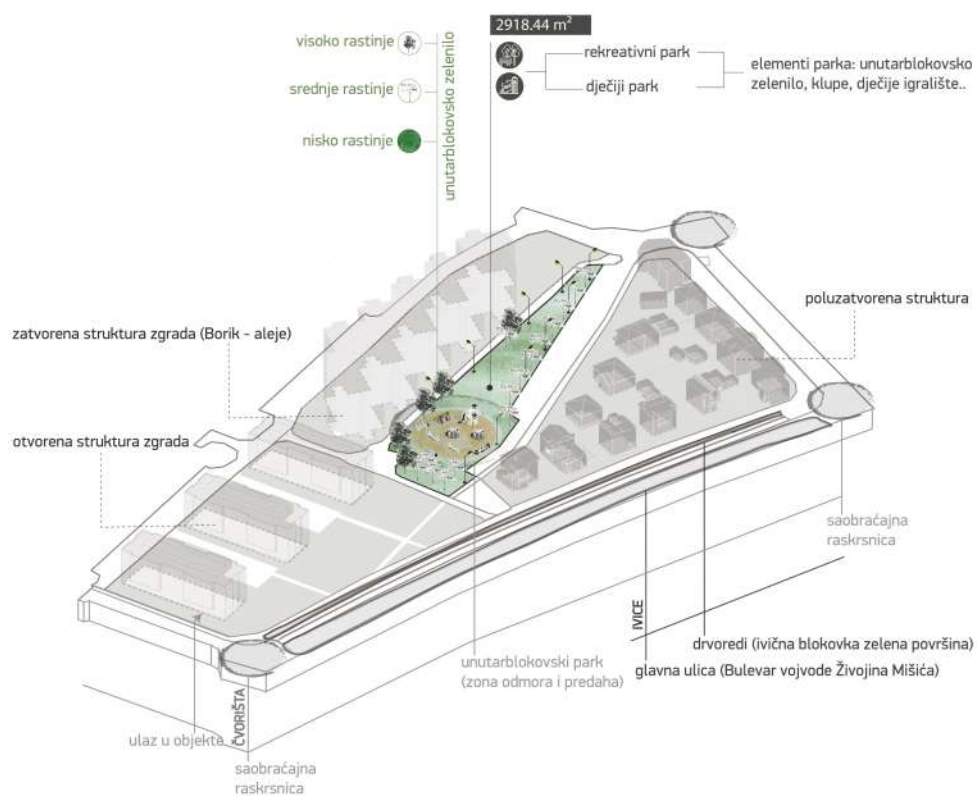

ПОЛОЖАЈ

-објекат је дио ламеле и налази се у дијагоналном положају у односу на регулациону линију и улицу
-улаз се налази на југозападу

Локација: Насеље Нова Варош, Бањалука — Предмет анализе: блок између улица К. П. I Крађорђевића, Паве Радана, Првог крајишког корпуса и Вука Караџића

Локација: Насеље Борик, Бањалука _ Предмет анализе: блок између улица војводе Живојина Мишића, Београдске, Мајке Кнежпољке, Новице Церовића и Гавре Вучковића

MATERIJALIZACIJA:

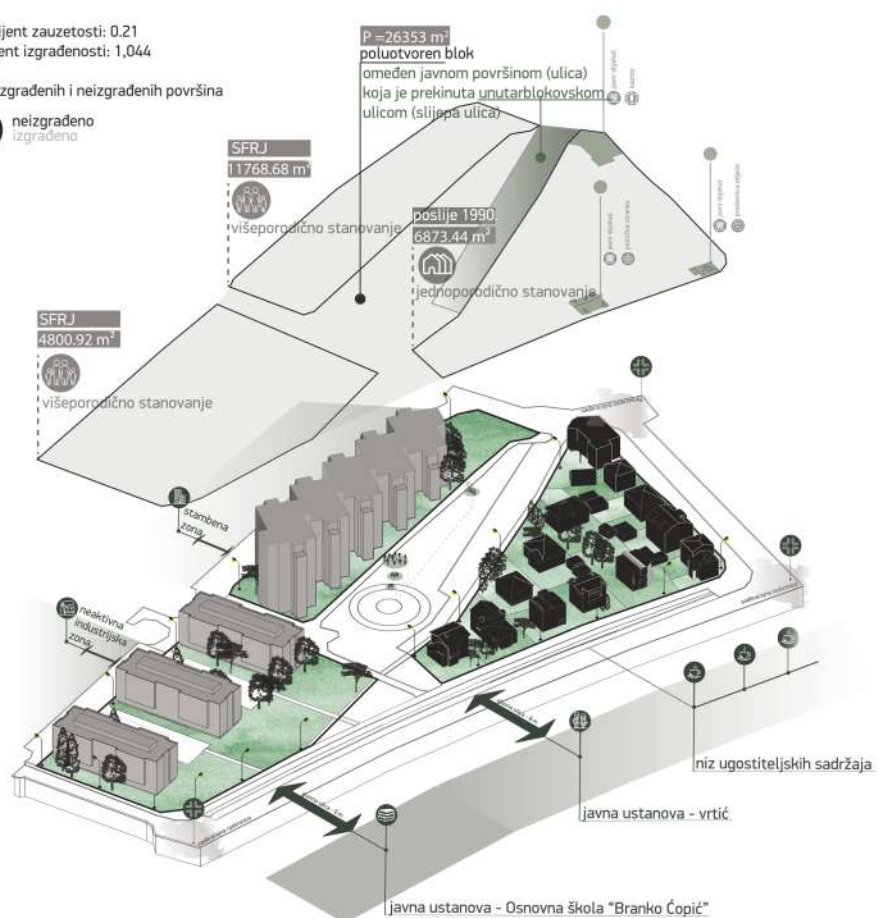
● prefabrizovani armiranobetonski paneli

● malter - fasade

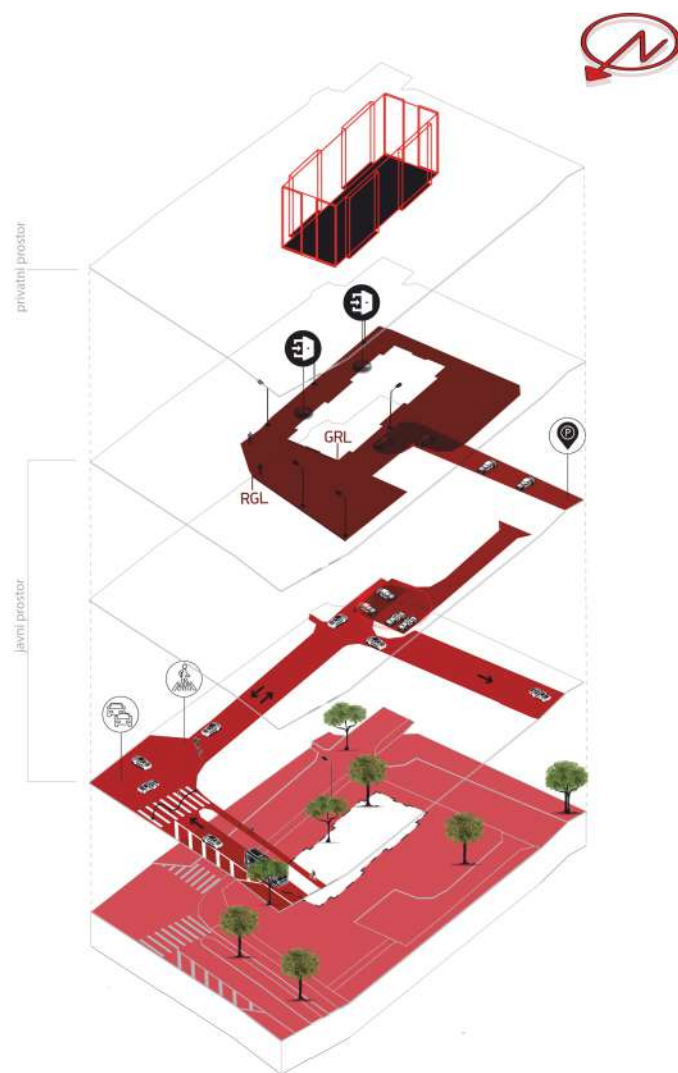
koeeficijent zauzetosti: 0,21
koeeficijent izgrađenosti: 1,044

Odnos izgrađenih i neizgrađenih površina

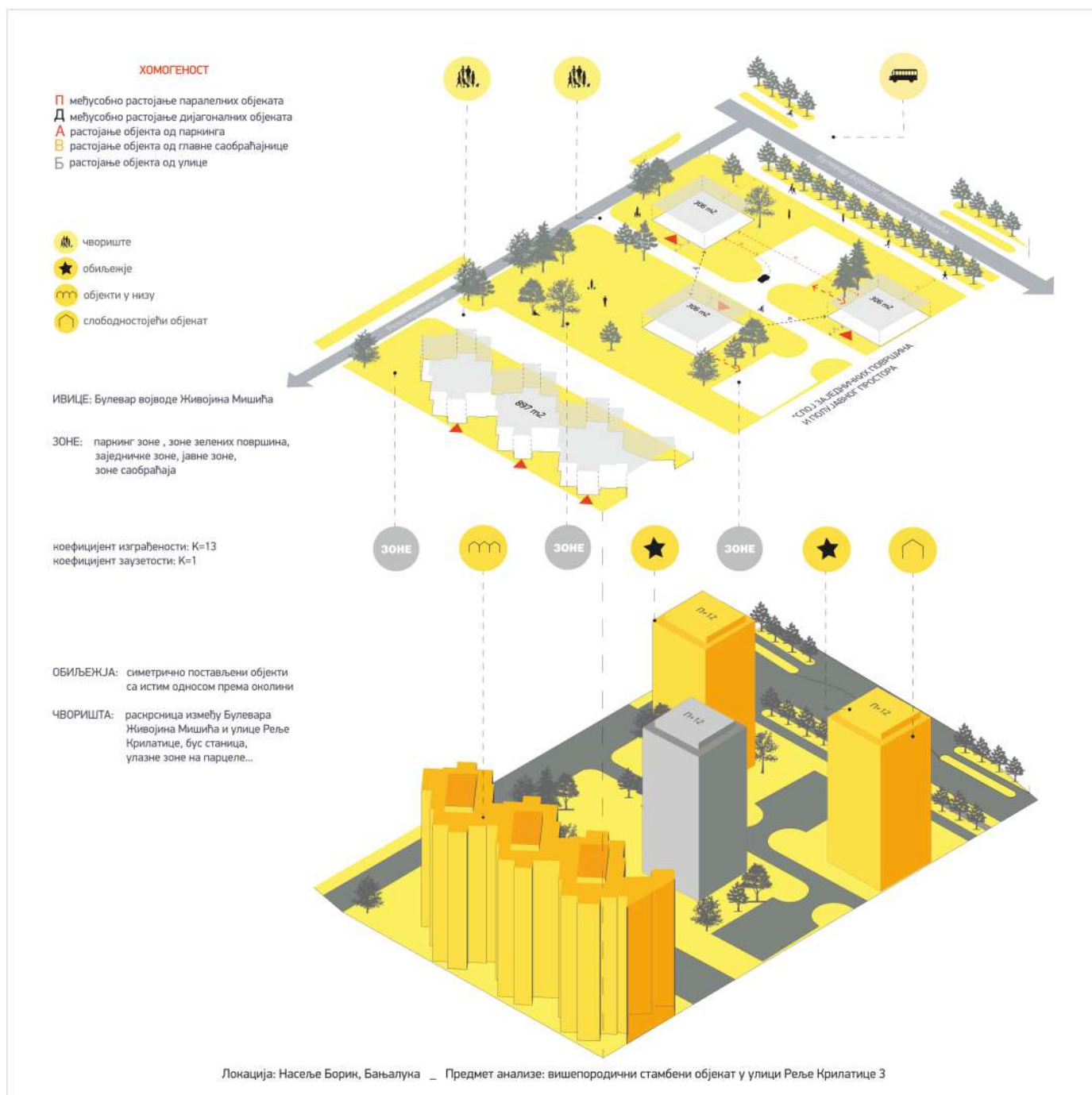
● neizgrađeno
● izgrađeno

Локација: Насеље Борик, Бањалука — Предмет анализе: блок између улица војводе Живојина Мишића, Београдске, Мајке Кнежпољке, Новице Церовића и Гавре Вучковића

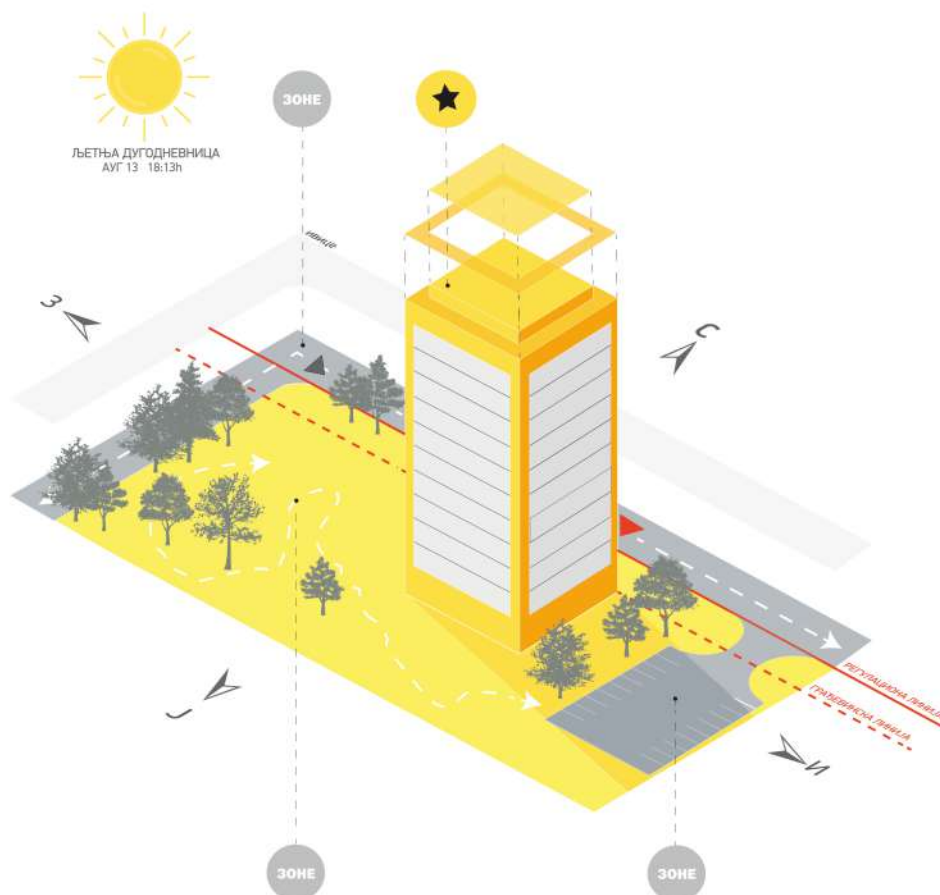

Локација: Насеље Борик, Бањалука — Предмет анализе: вишепородични стамбени објект и припадајућа парцела у Београдској улици

Објекат је слободностојећи на парцели са тлоцртом у форми квадрата. Окружен је зеленилом и саобраћајницом којом се приступа паркингу. Улаз у објекат је оријентисан на сјеверу.

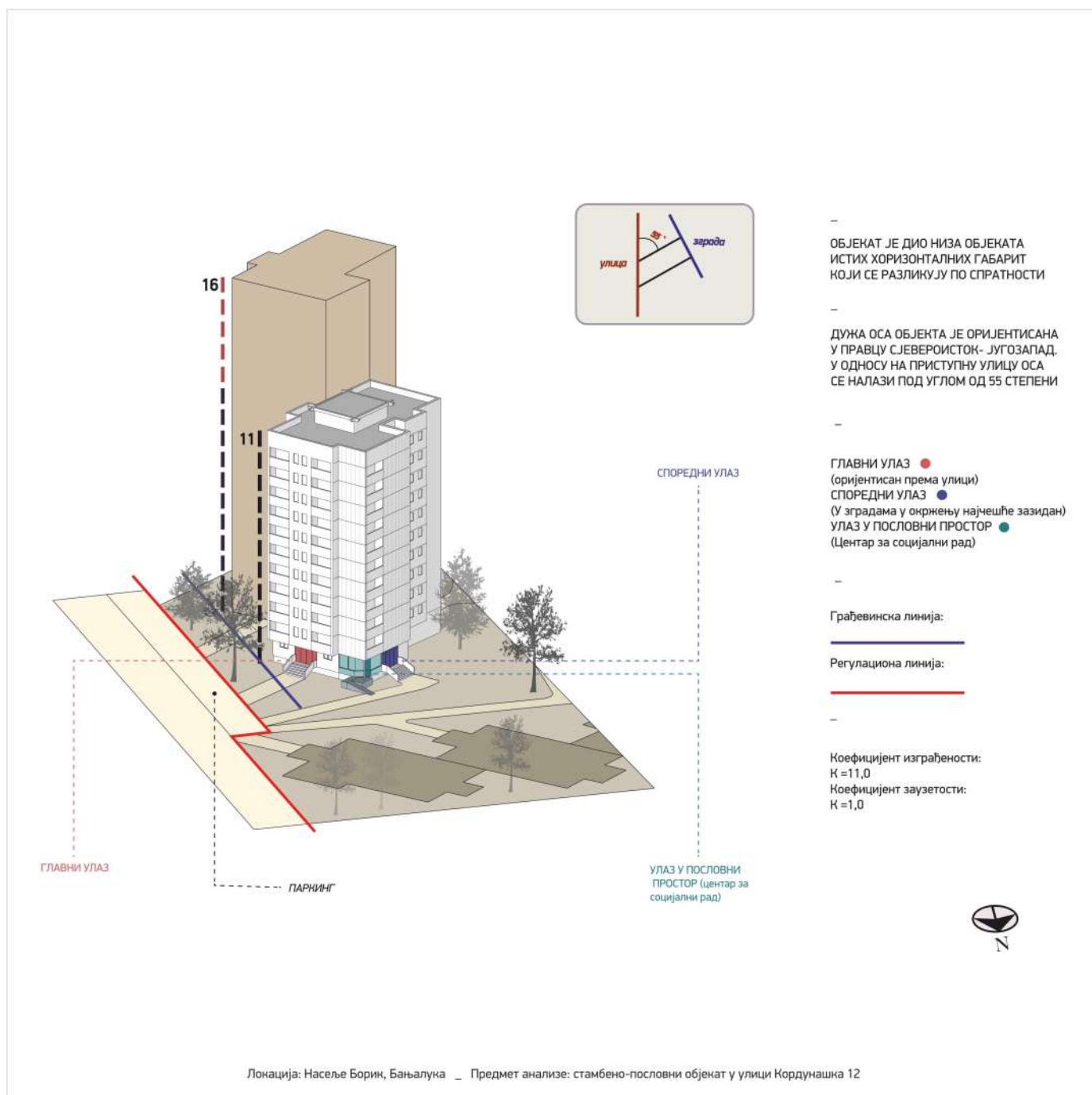
ЗОНЕ: паркинг зона, зона саобраћаја, зона зелених површина
ИВИЦЕ: Булевар војводе Живојина Мишића
КРЕТАЊЕ: кретање кроз двориште, саобраћај
ОБИЉЕЖЈА: архитектонска форма објекта

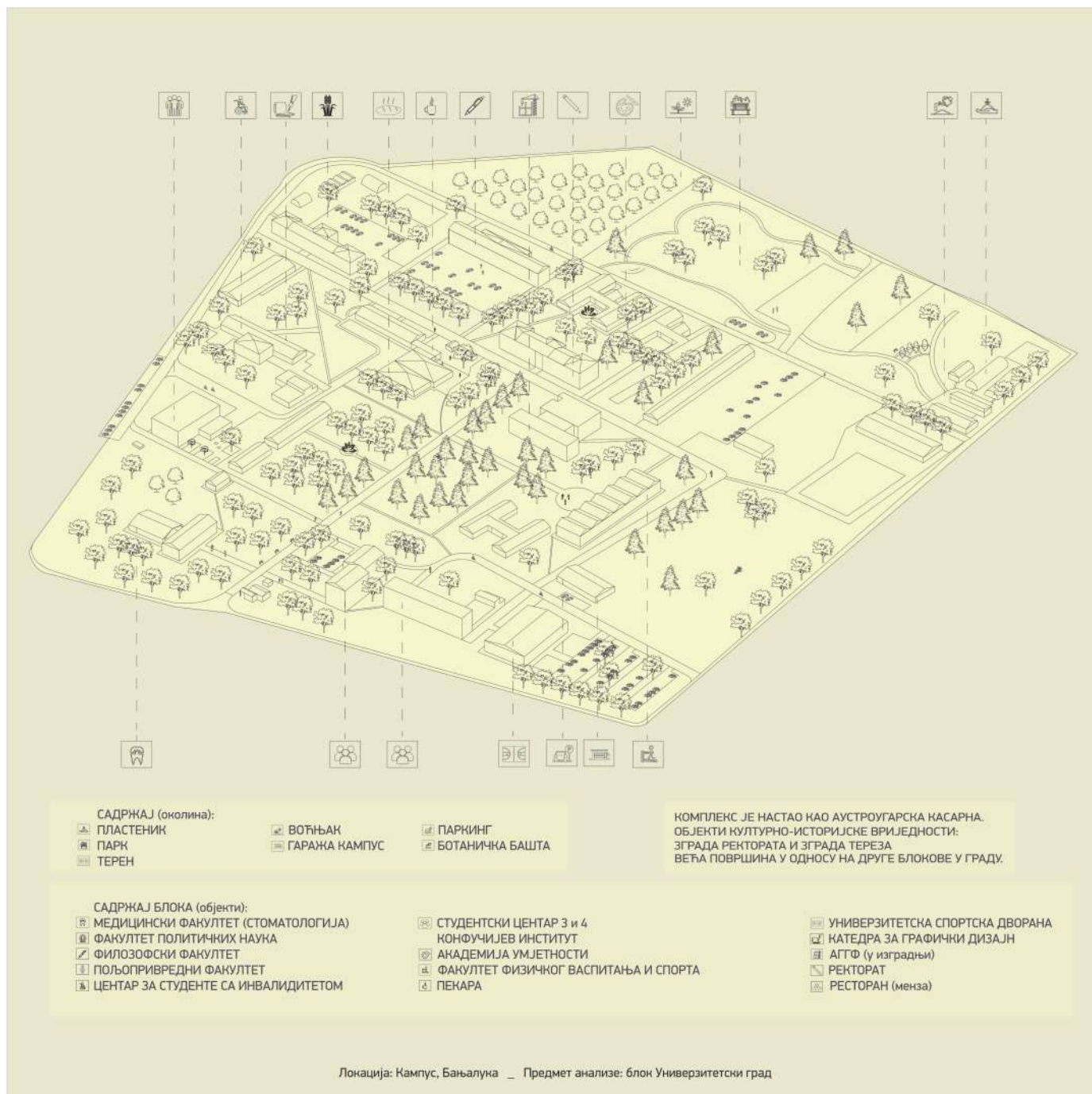

Локација: Насеље Борик, Бања Лука _ Предмет анализе: вишепородични стамбени објекат у улици Реље Крилатице 3

ВЈЕШТИНЕ ПОСМАТРАЊА И РАЗУМИЈЕВАЊА ПРОСТОРА

KRETANJE

Linije kretanja su definisane ulicama, parterima i pločnicima

→ glavni pristup školi

→ pristup objektima s ulice

ČVORIŠTA

Bitne tačke ukrštanja puteva

--- građevinska linija

— regulaciona linija

GRANICE/IVICE

FIZIČKE IVICE, ograda-jaka granica sa okruženjem

NEVIDLJIVE IVICE

PRIRODNA IVICA, drvodred, granica sa ulicom

JAKE VEZE

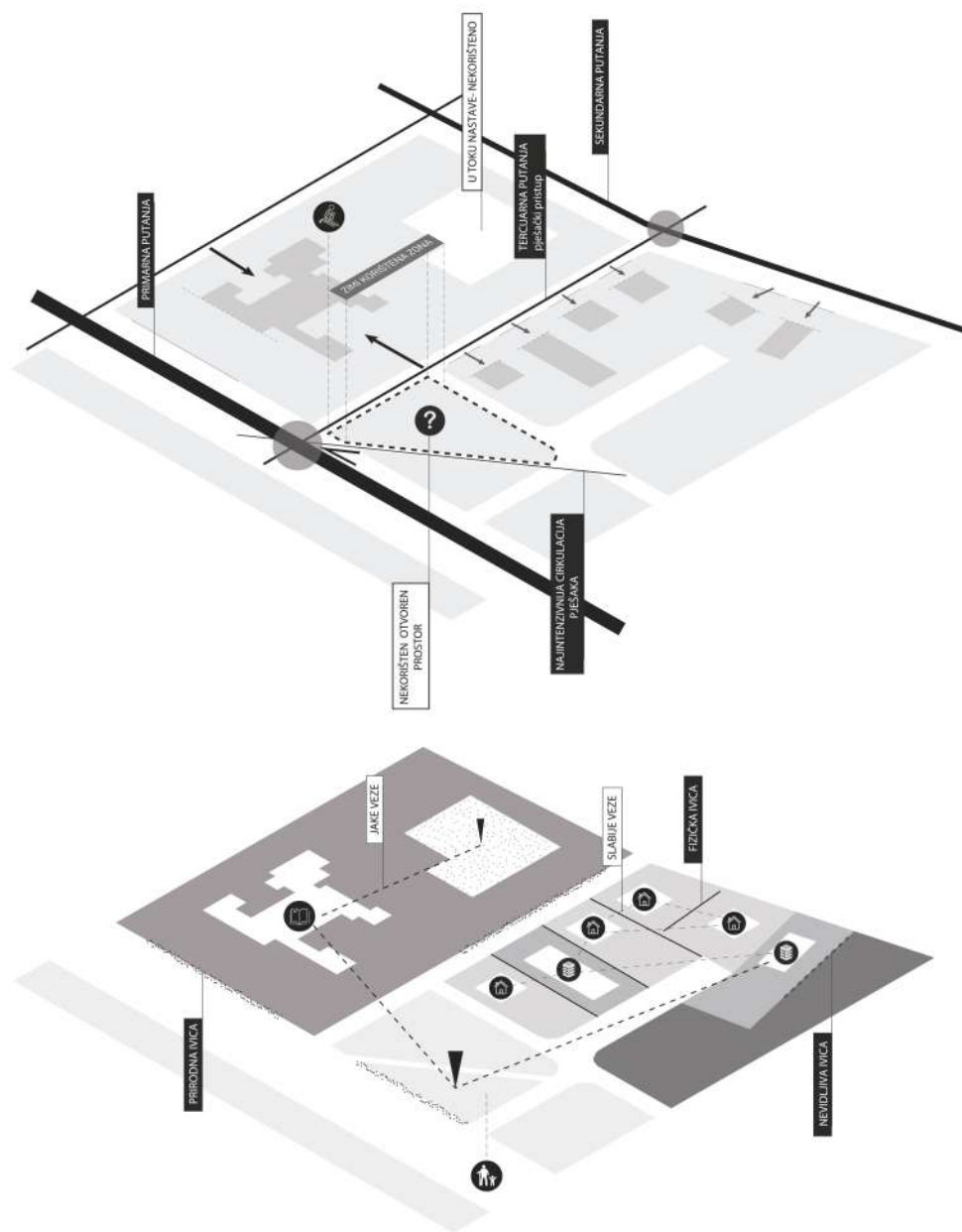
zone zajedničkog karaktera, bez naglašenih granica

SLABIJE VEZE

izražene fizičke granice, naglašena privatnost slobodnostojeći objekti

ZONE- PO KARAKTERU PROSTORA

- ◆ zajedničko-parkinzi za stanare zgrada
- ◆ privatno-za stanare zgrade
- ◆ javno
- ◆ privatno- za vlasnike kuće
- ◆ privatno-vlasništvo škole
- ◆ tereni-povremeno zajedničko

Локација: Основна школа Бранко Ћопић, Бањалука _ Предмет анализе: школа и школско двориште у улици Мише Ступара

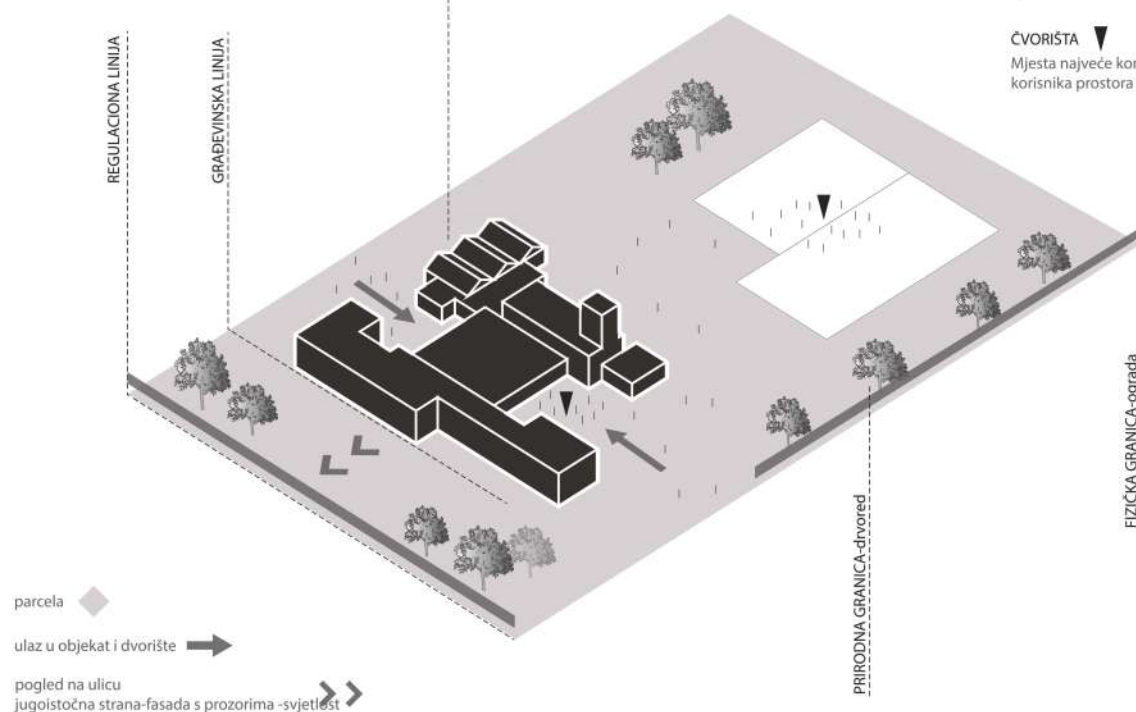
Objekat je slobodnostojeći.
Pozicioniran je na jugoistočnom dijelu parcele, dok su sportski tereni na sjevernom dijelu parcele.

KRETANJE

Linija kretanja koja vodi ka ulazu škole je strogo definisana, sve ostale spontano definišu korisnici prostora

ČVORIŠTA

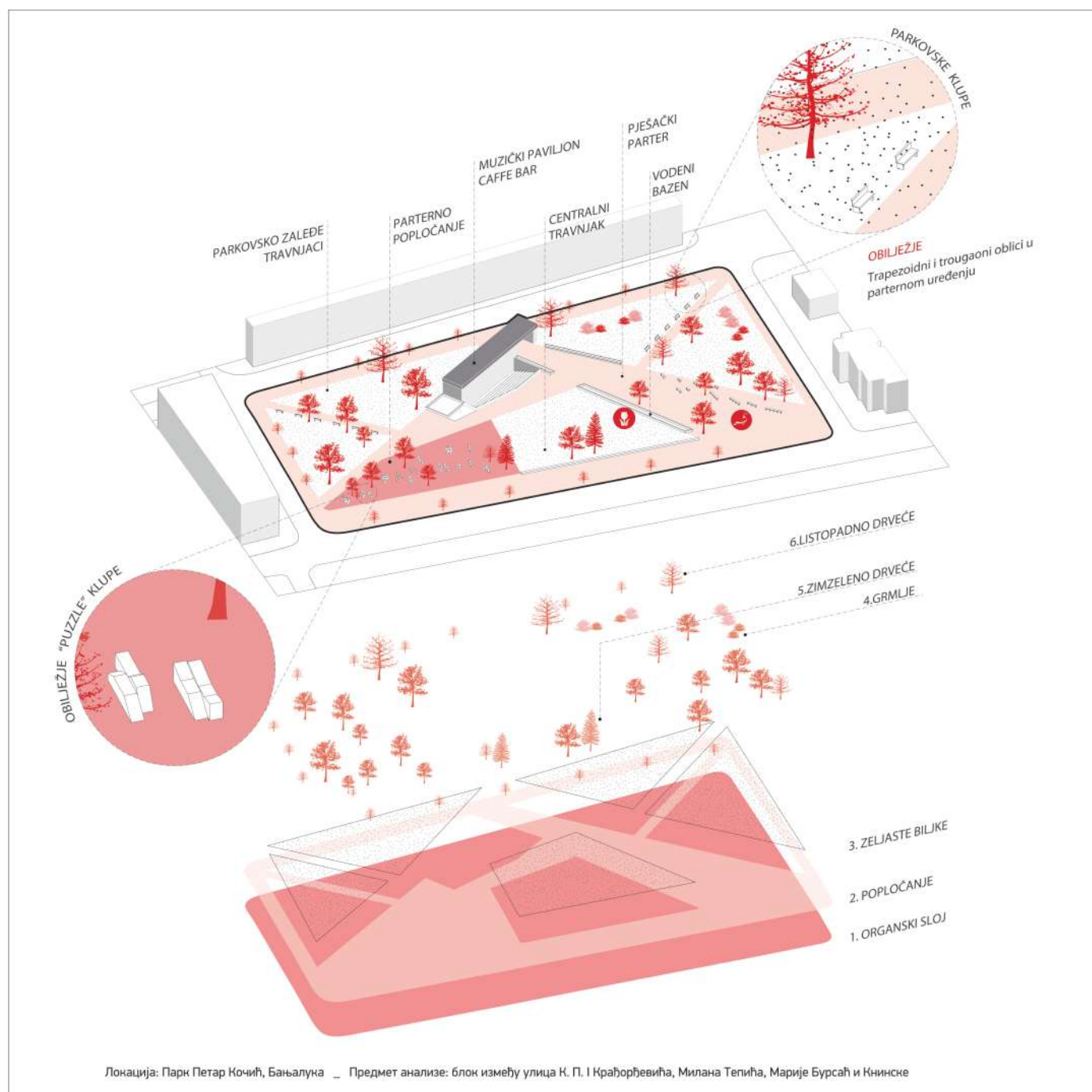
Mjesta najveće koncentracije korisnika prostora

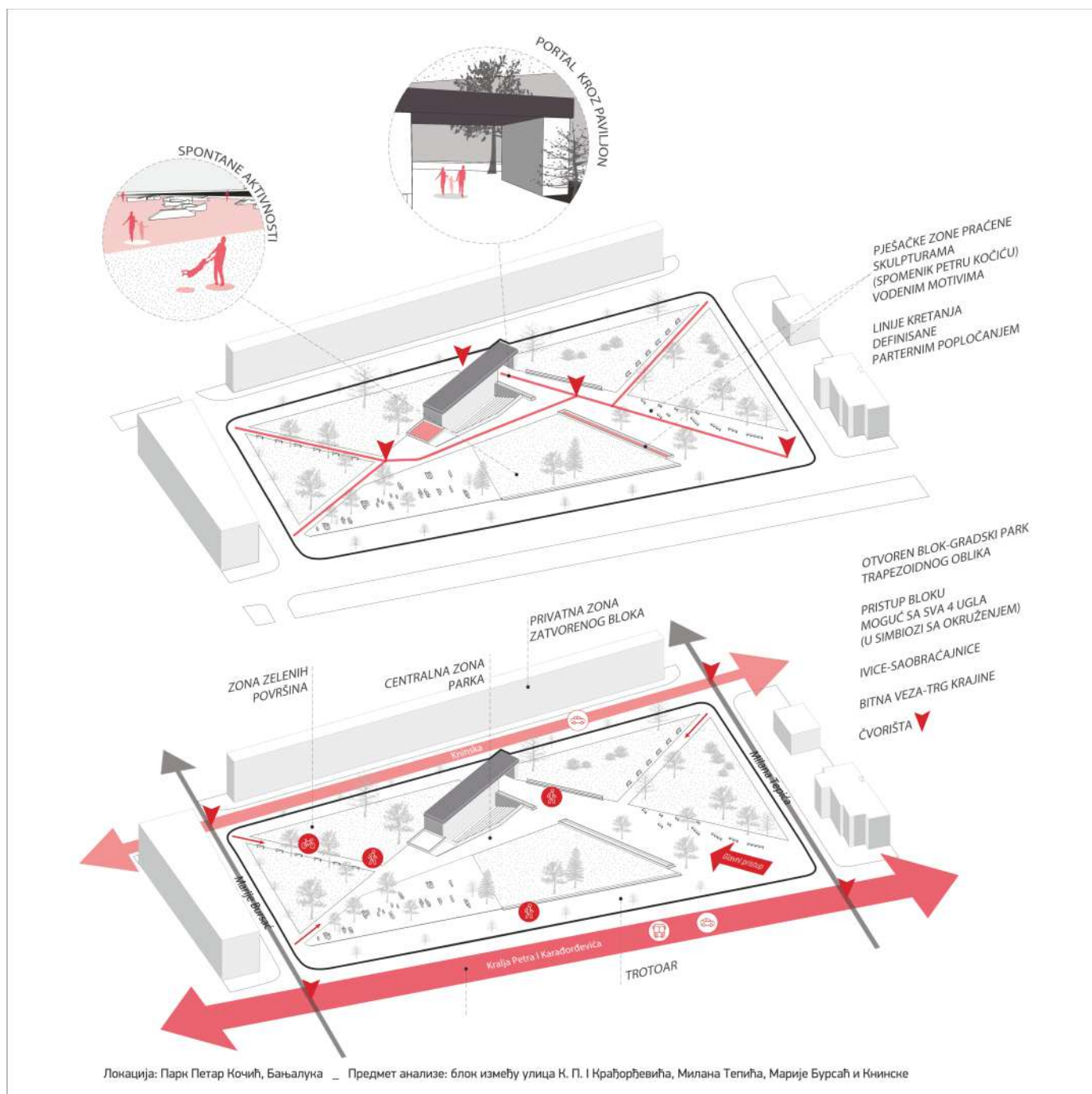
KOEFICIJENT ZAUZETOSTI = 0,31
KOEFICIJENT IZGRAĐENOSTI = 0,48

Локација: Основна школа Бранко Ћопић, Бањалука _ Предмет анализе: школа и школско двориште у улици Мише Ступара

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

711.4(075.8)(076)(0.034.2)

72.01(075.8)(076)(0.034.2)

ШПИРИЋ, Ана, 1983-

Практикум за вјежбе из предмета Основе урбанизма
[Elektronski izvor] : вјештине посматрања и разумијевања
простора / Ана Шпирић, Дубравко Алексић. - Онлајн изд. - Ел.
књига. - Бања Лука : Универзитет у Бањој Луци :
Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет, 2025

Системски захтјеви нису наведени. - Наћин pristupa (URL):
Начин приступа (URL): <https://blupress.unibl.org/index.php/aggf>. - Насл. са насл. екрана. - Опис извора дана 4.11.2025. - Ел.
публикација у ПДФ формату опсега 138. стр.

ISBN 978-99997-45-05-5

COBISS.RS-ID 143443713